

קובץ ע"ה

ה'תשע"ה

קובץ גליונות לפרשת דברים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל
הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל
הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ל שטינמן שליט"א
מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א
מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א
מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א
הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

זכות הלימוד בקובץ לע"נ האשה הצדקנית

מרת פרומא ב"ר שמואל אלעזר ע"ה

נפטרה ד' מנחם אב תשמ"ז

תנצב"ה

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

כרמיאל

052-7166636 (ברורמן)

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן
(בימי חמישי בין השעות 4-7)

קרית ספר (קורלנסקי)

050-4109215 (מרומי שדה 17)

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

חזון דוד

053-3186709 (ליכשטין)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

בימי שישי בבוקר

050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620 (מלר)

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

עפולה

052-7670913

גבעת המורה

052-7650447

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א

054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים 052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי בראשות הגה"צ

ר' אבנר עפגין רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

שכון ה'

058-6274369 (גיאת)

רמת אהרון / כולל נחלת משה

054-8441511 (שחר)

פרדס כץ

052-7168580

קרית הרצוג

052-7640848 (פרידמן)

גבעת הישיבה

03-5799883 (ליבוביץ)

חיפה

ישיבת נחלת הלויים

טלז סטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס

052-762788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

ישיבת חברון - גבעת מרדכי

בר אילן/נוה צבי

02-5821180

גבעת זאב

052-7143858 (פרידליס)

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

מאה שערים

ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן)

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

רמות א'

054-8408719 (גולדשטון)

רמות ג'

052-7675009 (קמיל לייבנר)

שערי חסד

054-8498696 (קירט)

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)

ישיבת תורת חסד

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

058-3231891 (שוורץ)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

בית שמש

02-9910398 (פינקלשטיין)

ביתר

גבעה A

ביהכנ"ס זכור לאברהם

גבעה B

ביהכנ"ס בני הישיבות

054-8469557

בני ברק

שכון ג' / יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטון)

דסלר/כולל ברסלב

052-7159869 (בן אריה)

כולל חזון איש

054-8486834 (אלחנן)

מימון (פחוביץ)

054-8469674

ויזניץ (טסלר)

050-4192923

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מאיר

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

פונוביז'

קהילות יעקב

קרית מלך

שערי תורה

תפארת ציון

ביהכנ"ס הגדול החדש

052-7159869 (כולל גרטלר)

(בימי חמישי בין השעות 5-12)

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב, המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

טלפון: 03-6579999 מייל: 6579998@gmail.com

תודה מיוחדת לבעל הדפוס הר"ר יורי לוי שיח' שמשקיע מדי שבוע מזמנו ממרצו ומהונו למען הוצאת קובץ מכובד זה בבחינת תורה מפאורה בכלי מפואר

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דבר י שיריה

גליון זה יוצא בסיוע עמותת

"עזרת ישראל"

להצלחה בכל פועליה ומעשיה

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מגילת איכה

הנה במגילה זו יש אריכות גדולה על עניני הצרות שאירעו לישראל אבל על עצם חורבן הבית לא האריך כ"כ והטעם ל"עפ"מ שאחז"ל בב"ר פמ"ב סוף סי' ג' דכל והיה הוא לשון שמחה ומתיבין ליה מהא דכתיב (ירמ' ל"ח כ"ח) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להם עוד היא שמחה שבו ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם דאמר רשב"נ אופכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר תם עונך בת ציון, נמצא שעצם חורבן הבית ה' טובה לישראל שנמחלו עונותיהם וגם ששפך חמתו על העצים ועל האבנים לכן לא האריך אלא בעניני הצרות שבאו כתוצאה מכך שהם היו רק לרעה (ועי' בתוספות בקידושין ל"א ב' ד"ה איסתייעא).

"קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'" (ב, יט)

בגמ' (תמיד ל"ב ב') פירשוהו על תורה כל העוסק בתורה בלילה שכונה כנגדו שנא' קומי וגו' נוכח פני ה'. וצ"ע איך יתפרש לפ"ז סיפא דקרא שאי אליו כפיך על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות. וי"ל ע"פ הגמ' בשבת ק"ט ב' לא חרבה ירושלים אלא על שבטלו בה תשב"ר שנא' שפוך על עולל בחוץ וגו' מה טעם שפוך משום דעולל בחוץ פירש"י משום שהעוללים בחוץ ובטלים מבית רבן א"כ גם כאן הכונה על נפש עולליך העטופים ברעב (אין רעב אלא מתורה) בראש כל חוצות שמסתובבים בחוץ ובטלן מתורה.

(טעמא דקרא)

עלי שיריה

ביום כ"ה תמוז תשע"ה יצא רבינו ממעונו בבני ברק לירושלים עיר הקודש, להר המנוחות מקום מנוחות חמיו מרן הגרי"ש א"שייב זצ"ל, לעלות על ציונו לקראת ה"א צ. מרן שליט"א הגיע ועמד בפתח בית החיים ואמר פרק תהלים, כשהוא רחוק ד' אמות מן הקברים כמנהגו, ואח"כ אמר קדיש. משם המשיך לשריד בית מקדשנו, מקום בו לא זזה ממנו שכונה, הכותל המערבי ועמד מול מקום המקדש על גג ישיבת "אש התורה" וקרע בכגדו כדין. וכשיצא בקש ממקורביו שרוצה לנסוע להעתיק במקום מנוחת האבות הקדושים במערת המכפילה שבעיר חברון, שהוא מקום המסוגל לעורר רחמים כידוע,

[כאן המקום להביא מהנסיעה המיוחדת למערת המכפילה של מרן הקהילות יעקב זצ"ל, עם להבחל"ח רבינו שליט"א לפני יותר משלושים וחמש שנה, כמובא בס' אורחות רבינו שמרן הסטייפלר זצוק"ל נסע לחברון לאחר הכבוש ונמנע מלהכנס למעלה רק עמד למטה ע"י הקיר ואמר תהילים אמנם את בנו רבינו שליט"א שלח להכנס ולהתפלל בפנים]. וכן שמענו מבני ביתו של רבינו כי גם הפעם נכנס בפנים והעתיק בתפילה דקות ספורות, ואח"כ שב לביתו, כשהכל מקוים שאכן יהיו לרצון אמרי פינו ויתקבלו כל התפילות.

"טוב שכן קרוב..."

בחודש האחרון נלב"ע שכינו של רבינו, הגאון רבי יצחק דוד זלזניק זצ"ל, מחבר ספרי יד יצחק, שהיה שכן טוב של רבינו למעלה מארבעים שנה ולרבינו היה קשרי ידידות חמים עמו, וכידוע שהיה יושב אוהלים ולא מש מתוך האוהל, וגם זכה לכבד את ה' מגורו שעבר לפני התיבה בבית הכנסת של רבינו, בתפילות של ראש השנה ויום כיפור ועוד מועדי השנה.

לפני שנים רבות כשבא לגור בשכנות רבינו, נהג הגרי"ז זצ"ל בפסח לאכול רק מצות מכונה וכמנהג חלק מאנשי ירושלים, שכן דעת אביו הגאון הגדול רבי אברהם יעקב זלזניק זצ"ל, ואילו להבחל"ח רבינו שליט"א, נוהג כל השנים לאכול רק מצות עבודת יד בכל ימי הפסח, ואחרי איזה זמן נתעורר אחד השכנים לעשות עירוב חצירות והתעורר שאלה לגבי הפסח, שאצל רבינו שליט"א מצות מכונה לא נאכל כלל בפסח ואילו אצל הגרי"ז זצ"ל מצות יד לא נאכל בפסח, והיה נידון האם לנהוג שיהיה פת שראויה לשניהם, ודנו בזה הרבה ובסוף הכריעו שאפשר על מצות מכונה, כי גם אצל רבינו שלא נוהג לאכול מצות מכונה זה רק משום חומרא, והראיה שלקטנים כן מביאים מצות מכונה, ואכן כך עשו לבסוף.

זכעת בימי השבעה לא יכל רבינו לבוא לנחם מפני חולשתו ושלח להם מכתב ובתוך הדברים כתב "היה קשה לי לבוא לנחם ואבוא בכתובים, המנוח זצ"ל, מלבד שהיה תלמיד חכם ורא אלקים מרבים, היה בעל תפילה וגבאי כאן בלדרמן... והיה מכבד כל אדם ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ובחכמתו הרבה שלום כל הימים ובזכות זה יבוא וינחם על משכבו לקץ הימים..."

בני המשפחה שהתרגשו מאוד מקבלת המכתב המיוחד, הבינו היטיב מה כוונתו "ובחכמתו הרבה שלום", כידוע בבית הכנסת התפללו גדולי וצדיקי עולם כדוגמת הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל, המקובל הגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל והרבה מגדולי תלמידי החזון איש כדוגמת הגאון רבי גדליה נדל זצ"ל ועוד והיה צריך לדאוג בכל כיבוד שלא יהיה פגיעה בכבוד שאר התלמידי חכמים, והרי"ז זצ"ל ידע בחכמתו להלך ברוחו נגד כל אחד ואחד, ובגמר השבעה טרח רבינו לכבדו זצ"ל והשתתף בחלק מההספד שנערך לזכרו בבית הכנסת לדרמן, ויהי רצון שיבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

דבר העורך

הימים ימי בין המצרים בהם מתאבלים על חורבן הבית ומנסים להוסיף ולהרבות באהבת חינוס כנגד השנאת חינוס שבגללה נחרב בית מקדשנו ומובא בקונטרס 'ווי העמודים דבר נפלא הנוגע לימים אלו בפרט ולכל השנה בכלל.

ידוע שיש תענית הראב"ד, דהיינו שאדם שתאב לאיזה אוכל, שיעצור רגע, ולא יאכל מיד, וכמו כן כשהוא עומד באמצע אכילה, ותאב להמשיך באכילה עוצר באמצע האכילה, ואינו ממשיך באכילתו.

כל שכן שיש תענית הראב"ד, כאשר אדם יש לו איזה מילה לומר לחבירו, ועוצר עצמו ואינו אומר, פשוט בולם פיו, זה אינו רק תענית, הוא כבר מעמיד את כל העולם, "תולה ארץ על בלימה", הארץ עומדת על מי שבוולם פיו.

והנה בשנים האחרונות כבר נפוצה הסגולה הידועה של רבינו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, כשאדם נפגע ואינו עונה, נעלב ואינו עולב, שכוחו גדול, וכבר כמה נושעו בזכות זה שביך אותם אותו נעלב ואינו עולב, עצתנו, כל אחד שנפגע, יש לו שני דרכים, או לפלוט איזה מילה חריפה על מי שהקניטו, ואז אוי לו, אבל יש דרך אחרת, במקום זה, תברך את עצמך. ובנוסף, הרי יש כל כך הרבה אנשים הסובלים ל"ע מצרות שונות ומשונות, ואתה כעת מחזיק בידך את כח הברכה, תברך אותם, ואז תחשוב על כח הברכה שיש לך כעת בידך, פשוט תסיח דעתך מעלבון, ותודה לו לבסוף על מה שעשה.

ועוד יותר מכך, רבי אברהם גאלנטי זצ"ל תלמידו של הרמ"ק, לאחר שמאריך לתאר את העונשים המגיעים לאדם על עוונותיו, וכמה תעניות צריך להתענות אפילו על חטא יחיד, כתב שמכל התשובות שבעולם, המעולה שבכולם, למרק עוונות הוא סבילת העלבונות והחירופים והיא המעלה שבכל מלקיות וסיגופים ותעניות שבעולם. וכמה מהמפרשים דרשו על כך את הפסוק שנקרא בט' באב במגילת איכה (ג, ל) "יתן למכה לחי ישבע בחרפה", ונשאלת השאלה מה שייך לשבע מחרפה? אלא שאם מקבל בזיון מאדם, ולא הגיב, ואינו נוטר שנאה, ומעביר על מדותיו, מבואר בגמרא ראש השנה (יז.) שמעבירין לו על כל פשעיו, ואינו צריך להתענות, וזה 'שבע בחרפה' שיכול להשאר שבע, ואינו צריך להתענות על חטאיו, בזכות החרפה שקיבל.

ספרות עתה

יחזקאל 16:16 (א"ב)

וצייתי את ברכתי - הלכה למעשה

קניה מ 'חשוד' - חלק ב'

מכירה ונתינה במתנה לחשוד

● מלבד מה שאין קונים מן החשוד אסרו חז"ל גם למכור או לתת לו במתנה פירות שביעית. שמא ישמור וימכור אח"כ ביוקר (היות ובשיעית אין מצויים הרבה פירות), אבל מותר לתת לו מזון בשיעור ג' סעודות. וכן דבר שלא מתקיים הרבה זמן כגון תבשיל וכדו' זאת מותר לתת לו אפילו מאה סעודות.

ספיחין שצמחו אצל חשוד

● יתכן שספיחין שגדלו אצל חשוד אסורים משום קנס, גם באופנים שאינם אסורים מדינא כגון בד' שדות, (עי' פרק י"ד סעיף ל"ב) כיון שגדלו אצל חשוד.

פירות שאין בהם קדושת שביעית

● אין להקל לקנות מחשוד גם כאשר רוב הפירות בשוק אין בהם קדושת שביעית אבל מעם הארץ מותר בכה"ג וכו"ל.

חשוד המוכר של שישית או חז"ל

● אם החשוד מוכר פירות, שניכר דשל שישית או מחז"ל הן, מותר לקנות ממנו.

נאמנות החשוד

● החשוד על השביעית, וכל שכן עם הארץ נאמן לומר על פירות שביד אחר שמותר לאוכלם ולא נעבדו בשביעית וכה"ג משום שחזקה אין אדם חוטא עבור אחרים.

מתוך ספר שיח השמיטה - אוצר פסקי רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

שו"ת בעניני גאולה, ותחיית המתים

ש. האם אפשר לומר שעם ישראל כבר עבר את חבלי משיח ומלחמת גוג ומגוג בכל הצרות שעברנו ועוברים היום.

ת. אין אומרים כך, ואנו מאמינים שהכל יהיה כמבואר בכתובים, ונזכה בקרוב לגאולה שלמה.

ש. מתי יתקיים "ובלע המוות לנצח", האם רק אחרי תחיית המתים.

ת. כן, אחרי תחיית המתים לא ימותו יותר לעולם.

ש. לפי מש"כ שרוב הנשמות כיום הם גילגולים של נשמות מהעבר, לכאו' בתחיית המתים לא יקומו כולם כיון שנשמה אחת היא בכמה גופים.

ת. יקומו כל סוגי הגופים כל אחד כפי שהיה בעולם הזה. ש. האם לאחר תחיית המתים יחזרו כל אשה לבעלה, א"כ מה יהיה עם אלמנה שנישאת שנית, למי תשוב.

ת. אלמנה שנישאת בשנית, תשוב לבעלה הראשון. [ועיין בזה עוד בס' שיח השדה]

ש. איך יש להתכונן לביאת המשיח.

ת. להרבות בלימוד התורה, זהו הדרך היחידה להתכונן לביאת המשיח. [וכמובא בגמ' ירבה בתורה ובגמ' ח]

ש. האם נכון הדבר, שהזמנים שהוזכרו בספרי הקבלה כזמן הגאולה, הינם זמנים המסוגלים יותר לגאולה אבל אפשר לקלקל ולהפסיד את הזמנים הללו.

ת. כל הזמנים נכונים וראויים לביאת המשיח ולגאולה שלמה.

ש. בגמרא מבואר (עירובין מ"ג ע"ב) שאלוהי הנביא יגיע קודם ביאת המשיח, בשביל מה צריך שיבוא אליהו יום קודם המשיח לבשר.

ת. להודיעם שיתכוננו, ויכינו את מי שצריך ואת מה שצריך לקראת המשיח.

ש. כשאלוהי הנביא מתגלה ליחידים, האם הם יודעים שזה אליהו שנגלה אליהם או שרק רואים את הדמות בה התלבש.

ת. הם רואים אותו ויודעים מי הוא.

ש. האם המשיח הוא אדם שחי בין האנשים, וא"כ האם הוא יודע שהוא המשיח.

ת. הוא חי בינינו ויודע שהוא משיח, יהי רצון שיתגלה לנו בקרוב במהרה בימינו אמן.

(ידידי יושר)

ש. מי הם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, ומה החילוק ביניהם, ולמי אנו מחוייבים לצפות למשיח בן יוסף או למשיח בן דוד או לשניהם.

ת. אנו מחכים למשיח בן דוד, שיבוא ויגאלנו במהרה.

ש. מצד אחד אנו חייבים להאמין ולחכות בכל רגע לביאת המשיח, ומצד שני אמרו חז"ל דשלשה באים בהיסח הדעת, ואחד מהם הוא משיח.

ת. עצם האמונה וההמתנה כל רגע לביאת המשיח, גורם הסחת דעת הרצוי, שאז פתאום יבוא אל היכלו, ויתגלה המשיח.

ש. האם מיד כשיבוא המשיח יפסק כל הרע מהעולם.

ת. פשוט הוא, שהרי יקום ההבטחה, ומלאה הארץ דעה את ה', בקרוב בימינו אמן.

ש. האם ראוי לעשות כמו שמצאנו אצל גדולי ישראל זצ"ל שהכינו בגד מיוחד לקבלת פני המשיח.

ת. אין כאן שאלה, מי שמרגיש ענין בזה יכול לעשות.

ש. מובא בחז"ל, שביום שנחרב בית המקדש נולד משיח, מה רצו לומר לנו חז"ל בזה, הרי כבר עברו אלפי שנים מהחורבן, ומשיח עדיין מתמהמה.

ת. תיכף כשגלו נולד הגואל, ונשמתו נמצאת באדם חי, וכשמת, עוברת לאדם אחר חי, וכך בכל הדורות, עד שיגיע זמנו להתגלות במהרה בימינו אמן.

ש. איתא בגמרא סנהדרין צ"ח ע"א שרבי יהושע בן לוי פגש את המשיח בשערי רומי, ושאלו אימת קאתי מר וכו', האם המשיח חי בינינו כאחד האדם, [ומשמע שם שהוא יודע שהוא משיח שמחליף כל פעם רק תחבושת אחת], או שזה רק נשמת משיח, ובכל דור הוא יורד ומתלבש באדם אחר ובמקום אחר.

ת. המשיח חי ונמצא בינינו, רק שעדיין לא הגיע זמנו להתגלות, כנ"ל.

ש. מהו ההבדל בין ימות המשיח לעתיד לבוא, ומהו עולם הבא.

ת. אלו הן תקופות זה אחר זה, הראשונה נקראת ימות המשיח, והשניה עתיד לבוא.

ש. מדוע צריכים אנו לחכות למשיח, האם מפני שאז יתגלה כבוד מלכות הקב"ה בעולם, או מפני שאז יהיה לנו טוב.

ת. שניהם נכונים, ודבר אחד הם, כשיתגלה כבוד מלכותו בעולם, אז, יהיה לנו טובה וברכה אין סוף.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע ועניני דיומא

מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א מספריו הק' ומכתבי תלמידים

שנה ב'

גליון 102

פרשת דברים

שנת תשע"ה

פניני הפרשה

ודי זהב

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב. (דברים א, א) בברכות ל"ב א' איתא מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא שגרם שעשו את העגל. והנה במד"ר קהלת א' פסוק י"ג אמרינן דאין אדם מת וחצי תאותו בידו יש לו מנה רוצה להנתיים. וצ"ב דאע"פ שרוצה מאתיים מ"מ הרי חצי תאותו בידו וכך מעיר בדרושים ממנה"ם שיף במסכת חולין וא"כ איך בני ישראל הגיעו למצב שאמרו די, ובקובץ הערות (בדוגמאות ע"ד הפשט סימן ח' ס"ק ו') מתרץ כיון דבשעת מ"ת פסקה זוהמתן ולא חזרה להן עד שעשו את העגל והא דאין אדם מת וחצי תאותו בידו הוא מכח הזהומה ע"כ אמרו די עכ"ד. אמנם עדיין יל"ע מדאמרינן בשבת ל"ב ב' עה"פ והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבולו שפתותיכם מלומר די וכי איך יאמרו די הרי אין אדם מת וחצי תאותו בידו, ואולי י"ל דמ"מ בתחילה לאחר שאדם מקבל הוא שבע קצת זמן ואומר די, אבל אח"כ שוב רוצה עוד, אמנם א"כ למה אמר שאין אדם יוצא וחצי תאותו בידו הרי אם ימות בזמן שהוא מרוצה ואומר די הרי תאותו בידו וי"ל דגם אז אין זה בידו אלא שיש מצב שבינתיים אינו מבקש עוד. (אילה"ש)

אעלה בתמר

א. כתב הרמב"ם פרק ו' מהלכות נחלות הלכה ט': העכו"ם יורש את אביו דבר תורה, אבל שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם, עכ"ל. ויש להסתפק אם כוונתו דבירושת בן לא יועיל מנהגם אפילו בינם לבין עצמם וזה מחייבים להתנהג כפי דין התורה, או דרך בדינינו כן אבל הם בדיניהם גם כן יכולים ללדו כפי מנהגם.

לרפואת ר' אפרים בן רבקה בתשח"י - לרפואת ר' שלמה בן שרה בתשח"י לע"נ איש המעשה הר"ר פסח ירוחם באגד ז"ל נלב"ע י"ג אב תשנ"ח

דהוא מתקנת חכמים שהגר יירש בכל זאת מהני ביה תנאי ואינו נכלל בכלל ירושת ישראל דלא מהני ביה תנאי, עכ"ל. והנראה בזה בהקדם משי"כ בחי' מרן רי"ז הלוי לבאר ב' דרכים הא דמהני תנאי בירושת גר מאביו העכו"ם, א. דכל כח חכמים הוא רק לומר על תמנון שירש הגר דהפקר ב"ד הפקר, אבל אין בכוחם לקבוע דין חוקת משפט לומר דלא יהני תנאי, ב. דרק בישראל יש הכלל דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ואינו יכול להתנות נגד התורה, אבל עכו"ם אינו מחוייב בתקני"ם ממילא יכול להתנות נגד דבריהם ויחול, עכ"ד. ונראה דכל הקושיא היא רק למחלך הא' דהתנאי מועיל לפי שיש לחוקת משפט ואי"ה בירושת עכו"ם מאביו הגוי ג"כ אינו בכלל חוקת משפט וצריך שיועיל תנאי, אולם למחלך ה' דיכול להפקיע הירושה כיון שאינו מחוייב בתקני"ם הרי א"ש היטב ולק"מ דירושת הבן הוא דבר תורה ואף העכו"ם מחוייב בזה ואינו יכול להחיל נגד חוק התורה. ובאופ"א י"ל בזה דגבי ירושת עכו"ם לא שייך לפסוק דמהני ביה תנאי, מאחר שכבר כתב הרמב"ם דמניחין אותם כפי מנהגן ואי"כ תלוי מהו המנהג, אם המנהג דמהני תנאי יהני ואם לא לא יהני, ורק בירושת הגר שייך לפרש הלכה זו דמועיל התנאי אע"פ דאינו תלוי במנהג. אלא דלכאורה זה אינו דהא דמהני מנהג הוא רק בשאר ירושות אבל בירושת הבן לא מהני מנהג כלל, דרק בשאר ירושותיהן כתב הרמב"ם דמניחין כפי מנהגם אבל בן יורש לעולם בלי מנהגים, ואף אם ינהגו אחריט בטל דעתם, (ושו"ר שכ"י בדבריו"מ קדושין סימן ל"ג הערה כ"ב פשוט), ואי"כ הדק"ל אמאי לא כתב הרמב"ם בהלכה זו דאע"פ דלא מהני המנהג מהני התנאי, כיון דעכו"ם אינו בכלל הפסוק לחוקת משפט שפיר מהני בהו תנאי. אכן זה גופא צ"ב מאחר שהתנאי מועיל בעכו"ם אמאי לא מהני לחו המנהג, הלא מנהג הרי הוא כמו שהתנו במפורש ביניהם, ואי"כ צ"ע מ"ט לא מהני מנהגם בירושת הבן, וצ"ע. ומידי דבר ע"ם רבינו בזה הבתנאי כי דעתו דאף אם התנאי מועיל אינו מחייב שמנהג יועיל והמנהג אינו כתנאי, עכ"ד. ונראה בכוונת רבינו בזה לפשט"ח בחידושינו לעיל לפרש יסוד הדין דבעכו"ם מניחין הירושה כפי מנהגם דהוא משום דבי"ט נצטוו על הדינים, וניתן להם כח לחוקק חוקים ולתקן ולקבוע תקנות ומשפטים כפי אשר נראה בדעתם ויטעמו להחליט ישוב העולם, ואי"כ נראה פשוט דכל כוחם הוא רק בדברים שלא קבעה להם התורה אבל ירושת בן דכתיבא בתורה אי"כ לא יהני להם חוקים ומנהגים שיהנוג לעצמן, ומנהגם בטל ומבוטל לא שריר ולא קיים, וא"ש היטב דאע"פ דהתנאי מהני בעכו"ם לפי דבר שבמנון תנאו קיים ואינו בכלל לחוקת משפט, מ"מ בתורת מנהג לקבוע חוקים ומשפטים לא מהני לחו מידי, ודוק היטב כי יתכן כ"ז בכוונת רבינו.

אלא דלפ"ז צ"ב סיפיקו של רבינו באה"ש המובא כאן האם בירושת בן מועיל מנהגם בינם לבין עצמם או דמחוייבים להתנהג כפי דין התורה, ולחמבואר בדת רבינו הלא פשיטא דלא מהני לקבוע מנהג נגד דבר תורה. וצריך לפרש ספק רבינו בהיטב אחר קצת, האם חוקת התורה דהבן יורש את אביו נאמר גם בעכו"ם דלא מהני להם מנהג אחר בזה, או דרך בדינינו נאמר כן אבל הם לעצמם ידונו כרצונם, והבן. (ושו"ר בברכ"א קדושין יז: ע"ש). ע"כ העתק בשנינו קצת מחידושינו הי"ל.

ובן גרו

מעשה באחד שדירתו היתה קטנה מהכיל את אנשי ביתו, והסתפק האם להרחיב את הדירה הקיימת או לעבוד לדירה גדולה יותר, והציע את ספקו לפני ראש הישיבה מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א. שאלו מרן שליט"א מה הצד שלך לטובת הרחבה יותר מלעבור לדירה חדשה? ענהו הלה שבדירתו הקיימת יש לו כבר את השכנים שלו, ואם יעבור לדירה אחרת צריך להכיר שכנים חדשים, אמר לו מרן שליט"א בדרך צחות גם אם תרחיב כאן תמצא לפניך שכנים חדשים, עם פנים חדשות שלא הכרת עד היום. וח"א שליט"א הוסיף דיש לומר בזה: דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, שבפרשת דברים כתוב ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו, והגמרא בסנהדרין (ז, א) מפרשת דהיינו לדון אפילו בין תנור לכיריים ויעו"ש פרי"ש שהמדובר הוא לדון בענין חלוקת שותפין בתנור וכיריים, אך ברבינו חננאל שם פירש שהכוונה לגבי הרחקת נזיקין בשכנים זה מזה יעויין שם בלשונו, ולכאורה נשאלת השאלה הרי גר בתורה הינו כינוי לאדם זר שאינו מיושבי המקום, ולכאורה כאשר באים לפני הדיין ב' שכנים לדון על תביעת הרחקת נזיקין איך נכנס כאן תואר של גר, אלא הן הן הדברים, התורה אומרת על אותם שבאים לדון בעניני נזק שכנים, אשר עד היום היו שכנים, אך מהיום ואילך זה גרו, לפתע אדם גר זר. (מסוף שבת קודש ברת תשע"ד)

ירושת עכו"ם

עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב (דברים ב): כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. ודלמא ישראל מומר שאנ"י אלא מהכא: כי לבני לוט נתתי את ער ירושה. (קדושין דף י"ז ע"ב).

1 הנה מובאר בשי"ר הרמב"ם דעכו"ם יורש את אביו דבר תורה, ומ"מ מובאר ביבמות סב. וברשי"י דירושת עכו"ם שאני מירושת ישראל, דבעכו"ם הבן והבת ובכור ופשוט שוין בירושתם, וכן דעת הרמב"ם כאן דשאר קרובין אינם יורשים רק מניחים כמנהגם. ובגדר החילוק בין ירושת ישראל לירושת עכו"ם יל"פ בכמה דרכים. א. דעכו"ם איננהו רק ביסוד עצם משפט הנחלה והוא דעומדין תחת אביהם לרשת ממנו, אבל סדר ודין הנחלות לא נאמר בהן, ולכן אין בהן דין ירושת שאר קרובין ולא פרשת בכורה ולא קדימות זכרים לנקבות שכל זה מדיני הפרשה ואינו בעכו"ם. ונראה שזהו כוונת המ"מ כאן שכתב דשאר ירושותיהן מניחין כמנהגם יל"פ שלא מצינו סדר נחלות אלא לישראל. נלפ"ז מסתבר שהעכו"ם יורש גם את אמו. ב. יל"פ דעכו"ם אינו בכלל פרשת נחלות כל עיקר, והא דירוש את אביו דבר תורה הוא מדין אחר שהבן קם תחת אביו, וכמו שמצינו שהבן קם תחת אביו לשדה אחוזה וליעוד ומגלה על נזירותו ועד ה"נ קם תחתיו לירוש, וחלוק גדר ירושת הבן מירושת שאר קרובין, וגבי עכו"ם אינו בפרשת ירושה רק בירושת בן שזהו דין מיוחד דהבן קם תחת אביו, נלפ"ז יל"ע אם גם קם תחת אמו ובמקו"א כתבנו בזה, אלא דל"ל בזה דהלא בבת לא מצינו גדר זה שקמה תחת אביו, ועיין. ג. י"ל בגדר ירושת העכו"ם דבאמת מופקע מכל פרשת נחלות ומה שירוש את אביו אינו מפרשת נחלות רק שנתחדש שיש לבן זכות ממון בבכס אביו, והוא מגדיר זכות הממון, וכ"ז דוקא בבן ובת ולא בשאר הקרובין. וע"ע בספר זרע אברהם סימן כ' סק"א כתב דבכל ירושה המתה חל המנהל כמשי"כ ה"ה ה"ה גיטין יג. דלא פסק כוח מאותו הממון דמכחו יורשין, ובעכו"ם לא נתחדש כח ימנחיל רק כח ינחיל, וע"ע בצ"פ ח"ב קוני השלמה (ג-א).

2 אכן דעת המאמר קדושין יז: דעכו"ם יורש מן התורה את כל מורישיו, וכן נקט בשו"ת חת"ם יו"ד סימן קכ"ז, וע"ש בליקוטי הערות מה שפצפלו, ועיין שם המקנה קדושין יח. ובפנים יפות עה"ת בראשית ט"ו ב' ודברים ב' ה' דמילפוטא דבני לוט יל"פ ירושה ב"י גם בשאר מורישין דומיא דלוט מאברהם, וע"ע שו"ת שבת הלוי ח"ו סימן ר"ל, ספר אמרות משה ח"ג סימן נ"י, ובספר חזון ישעיהו פרק יט נחלין ח"ב ע"מ ר"יב מה שציין בזה. וי"ל דלעתם אם עכו"ם יורש גם משפחת האם וכן אם הבעל יורש את אשתו, ואכמ"ל.

3 כאן מקום להעתיק מה שרשמתי בשני הבחרות בלימוד הישיבה בפרק יש נחלין אשר מזה יסתעף ויתפרש בעה"י דברי רבינו היטב.

רמב"ם הלכות נחלות פ"ו ה"ט: הגוי יורש את אביו מה"ת אבל שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם, ובהלכה י' כתב: והגר אינו יורש את אביו הגוי אלא מדבריהם תקנו לו שירש כשהיה שמה יחזור למרדו, ויראה לי שחתנאי מועיל בירושתו זה הועיל ואין הגוי מחוייב לעמוד בתקנת חכמים, עכ"ל. וכוונת הרמב"ם בזה, דאע"פ דמובאר בהלכה א' גבי ירושת ישראל דאין מועיל תנאי להפקיע מירושת תורה שנאמר לחוקת משפט, מ"מ בעכו"ם מהני התנאי כיון שאין הגוי מחוייב לעמוד בתקני"ם. ויש להעיר במש"כ הרמב"ם דין זה דמהני תנאי כשהמוריש הוא גוי כיון שאינו מחוייב בתקני"ם בהלכה י' גבי ירושת גר מאביו הגוי, ולא כתב זה קודם בהלכה י' גבי ירושת גוי מאביו הגוי דמהני ביה תנאי, וצ"ע. וראיתי בס' זכרון שמואל סוף סימן נ"ג שכבר חתיר בזה, וכתב דרבותא נקט דאפי' בירושת גר

ב. יש לעיין לשיטת הרמב"ם דבן נח יורש רק את אביו ולא את שאר קרובים, האם יורש גם את אבי אביו או לא, דמקרא דתחת אבותיך יהיו בניך ילפינן דהבן במקום אביו קאי, ואן דדין תחת אבותיך יהיו בניך נאמר רק בישראל ולא בבן נח.

ג. יש לעיין איך בן נח יורש את אמו והלא לבן נח אין דין קורבת אסד ואיך יירשנה, ולשיטת הרמב"ם דבבן נח אין סדר נחלות רק מניחים כפי דינם ומנהגם אם כן אפשר דגם ירושת אם זה רק לפי הדינים שהנהיגו להם, וצריך עיון.

ד. בגמרא בגיטין (דף מ' ע"א) איתא דהוה דסקרתא דעבדי דאזדבן לעכו"ם וכלו מרוותא בתראי וכו', וצריך ביאור איך יצויר שכלו מרוותא בתראי, ונראה מזה קצת ראייה לדעת הרמב"ם דבעכו"ם רק בן יורש את אביו דבר תורה אבל שאר קרובים מניחים כפי מנהגם, וביאר המגיד משנה דלבן נח לא נאמר סדר נחלות, ומשכחת לה באופן שלא היו בנימין 10. אלא דלפי מה דמשמע 11 דמותר לעבד להפקיע את עצמו מיד הגוי ולברוח ממנו 12, אפשר לדחות דלא היה מי שישתדל להתגבר עליהם ולהעביד אותם.

ה. קשה בהא דעכו"ם יורש את אביו 13 הא רחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם 14, והיה אפשר לומר דירושה אינו משום קרובה אלא דירה הוא דהבן יורש את אביו, אך דבירושה הקרוב קרוב קודם מוכח דירושה משום

4 בסוגיא דב"ב קטו: גבי ירושת בני שיער מתבאר להדיא דב"י יורש את אביו, ולכן ירש ענה וקיבל חלק בבכור שיער יחד עם צעון אביו, וע"ש, ושורר ספר אמרות משה ח"י סימן נ"ז שכ"י. ועיין גם במהרש"א ח"א ב"ב שם שכתב דפרשה זו דבני שיער נכתבה לאשמועי' דגם קודם מתן תורה היה בן דבני גויים הרי הם בכנים. ונראה דחקירות רבינו לא היו בדין יתחת אבותיך כי שיש זכות ירושה לבן הן ישירות מאבי אביו כמבאר בש"ס ב"ב קטו. מכא אבוא דאבא קאיתנא, ואי"ז מפרשת משמוש דעלמא ונפ"מ שבע"ה של האב אינו יכול לנכות, ובדין זה נסתפק רבינו אם שייך גם בבן נח. ועיין היטב בקובצי ש"ס אות שני.

5. **ועיין בא"ה שאן מש"כ** רבינו להוכיח מקושיית הרשב"א ברפ"ב דיבמות שהקשה דלוי ואברהם מיוחדים בחלה לירש את תרם, ומוכח דבני נמי יורש את זקנו וקם תחת אביו, וע"ש מש"כ רבינו לזכות הראיה משם. ועיקר הנידון לכאן תלוי בגדר ירושת עכו"ם שהארכנו בחזרה? דלדבר הא' שם דעכו"ם אינו בכלל פרי דין הנחלות אי"כ ח"ה אינו בכלל משמוש, ואם שמה המשמוש הוא מעצם משפט הירושה וצ"ל, וכן מוכח דהוי מוכחי' הממונ' נראה ב"ב דל"ש בבן הבר, אלא לדר' הב' שם שדאט מגדר בן קם תחת אביו יש לדון בזה, שזה חלל מציון גם בבן הבר (עיין ציונים בס' המפתח ה' עבדים פ"ד ח"י גבי בן הבר ביעוד, ושם פ"ב ח"י גבי בן הבר בירושת עבד עברי, ובחל' ערכין פ"ד ח"י גבי בן האב שדה אחוזה), וא"כ אפשר דגבי ירושה נמי קם תחת אביו אביו, וצ"ע בכל זה.

6. באור שמח פ"א מהל' נחלות ח"י"ג בהגה"ה למטה (בסוגריים) נסתפק בדין זה אם עכו"ם יורש את אמו, אך רבינו פשיטא ליה שירוש את אמו, וצריך ראיה לזה. וראה לעיל חזרה? שהבאתי כמה דרכים בגדר ירושת עכו"ם ולכאן תלוי בזה וכמשי"כ שם במסמך.

7. **ועיין באילת השחר כאן** שהאר"ק רבינו בזה דאין לעכו"ם קירבת אם כיון שאינו מתייחס אחריה, ומה דאסור באמו ובשאר עריות מצד אמו אינו משום "קורבה" כיון שאינו מתייחס אחריה אלא משום "גזירות הכתוב" וראי' שאסור בעריות, והוכיח רבינו היטב ד"ז בדברי הרמב"ם יע"ש.

8. צ"ע"ק דאם זה רק מצד מנהג שהנהיגו אי"כ זה תלוי בכל מדינה ובכל זמן כפי שחליטו, ואין זה מניח את דעתו של רבינו דפשיטא ליה מסבאר דבדואי ב"י יורש את אמו, ואולי מכיון שזה סברא מוסתבר שכן נהיגו בכל מקום, וצ"ע.

9. כ"כ בגליוני הש"ס קדושין טו. להוכיח מג"ז זו דעת הרמב"ם וכמשי"כ רבינו. ועיין בספר מנחת נתן הנ"ל מש"כ לדחות ראייה זו ודבריו צ"ע להמעין בסוגיא ופשוט, ושם חזר בו בעצמו בספרו על גיטין סוף מש"כ י"א.

10. כונת רבינו לדעת הרמב"ם נראה דמשכח"ל בפשיטות כשמותו הבעלים ולא השאירו בו רק שאר קרובים ומשכח"ל לא נאמר העבדים בר קטל יל"ע מה היו נהגים באותו המקום בדניניהם של הב"נ ככה"ג שמת בלי בנים ואטר בר קטל דמא ריית, וא"כ שיניחו כפי מנהגם שהיה שם, והאין כל מרוותא בתראי.

11. כן ראה רבינו להוכיח סוגיא נטין ג' גבי מוכר עבד לעכו"ם, דכתב ליה הכי לשכתבר ממנו אין לי עסק בך וכו' ומשמע דמותר לו לברוח מיד אדוני. (ועדיין צ"ע אם לנ"מ זו נתכוין רבינו?).

12. מה דנקט רבינו דמותר לעבד לברוח מתחת יד אדוני הנעו"ם לכאן צ"ע חלל מכור הוא ומשועבד לעבודתו ומי"ש רשאי לברוח ממנו, ונראה דהוא כעין הפקעת הלוואתו דשרי בעכו"ם מאחר שאינו נוזל בידים, וה"נ כשבורר ממנו אי"ז רק הפקעת הלוואתו וש"י, לאכן במקום חילול השם גם הפקעת הלוואתו אסור, וכמבאר בב"ק ק"ג: וקדושין טו. והנמכר לעכו"ם ידקדק עם קוה"ה. ועיין בספר אמרות משה (ברכות) כ"ד ח"י ע"י קט"ז ח"י ע"י שד"ן בעצם חיוב העבד לעבד לאדוני, אם יש על העבד עצמו חוב ושעבוד לעבד, או שרק רשאי האדון לכופו אבל לעבד עצמו אין חיוב ורשאי להשתמש ממנו, והוא שם תשובת הקה"י ז"ל בזה עוד כמה מ"מ ע"ש. והנה אי נאמר כהד' שלעבד עצמו אין חיוב להעבד ורשאי להשתמש ממנו אי"ש בפשיטות שיכול לברוח מהאדון.

13. וכמו כן קשה בהא דגר שנתגייר וצא ד"ח מצות מ"ר בבנים שנולדו לו בגיותו לדעת ר' יוחנן ביבמות סב. וראה רחמנא אפקריה לזרעיה ואינם מתייחסים אחרי, ועיין מש"כ רבינו בזה כאן (ד"ה ועדיין חז"ל). ועיין מה שכתבנו בזה בפרשת בראשית ח"ה.

14. כבר הקשה כן הרמב"ם ביבמות צח. וז"ל: אין חוששין בהם לזרע האב ואע"ג דאית להו חיים ולענין ירושה נמי אמרינן עכו"ם יורש את אביו דבר תורה התם שאני דגלי ביה רחמנא אבל לענין עריות לית ליה דרחמנא אפקריה לזרעיה בין בעדן עכו"ם בין בגירות והיינו נמי דאצטריך לרובי בירושה וכו' עכ"ל. והיינו דגזירת הכתוב הוא דאע"פ דרחמנא אפקריה לזרעיה מ"מ יורש הוא את אביו. ועיין תוס' בכורות מז. ד"ה נתגייר שגם עמדו בזה וכתבו: אע"ג דבעדו מצרי חשוב אביו גבי נחלה ולא אמרינן רחמנא אפקריה לענין זה לזרעה דהא מצרי יורש אביו דבר תורה, עכ"ל. ולכאן צ"ל מש"כ הרמב"ם דגזירות הכתוב דבני ירושה שאני. וע"ע ספר המקנה (ללים) ח"א כלל ח' פרט ב' שעמד בהא דעכו"ם יורש את אביו וראה אפקריה לזרעיה, וכתב בשם מהר"ם שיק דגוה"ח הוא, ולא זכר דברי הרמב"ם והתוס' בבכורות הנ"ל. ועיין שו"ת להורות נתן ח"ז סימן ע"ה ע"ש.

15. אמנם בירושת עכו"ם חל כבר בדין רבינו לעיל דעת הרמב"ם דרק הבן יורש את אביו אבל שאר ירושתו אינו מניחין אותה לפי מנהגם, ומבואר דמכאן עכו"ם ליתיה לחזק דקורבן קרוב קודם, וא"כ י"ל דבאמת אינו מדין קורבה רק דין אחר הוא. ויתכן דכל זה בכלל כוונת רבינו במה שהביא בשם הגרי"ם, ואחר הערה: (אחר הבאה).

16. לא ידעתי מה מקור שמועה זו המיוחסת למרן הגרי"ם דירושת עכו"ם אינו מדין קורבה רק גוה"ח, ואולי כוונת רבינו לדברי הגרי"ם הנודעים בדין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי דאמר הגרי"ם דרק בדינים הנוגעים בישראל לחוד ובב"י לחוד אמרינן האי כללא דכשנתגייר נפקע ממנו פרשה דב"י, אבל בפרשה שהיא בישראל ובב"י אין קטן שנולד, ע"כ. ונחפס גם בכתבי הגרי"ם בכורות מז. ע"ש, והארכנו בזה לעיל פרשת יתרו: ובהערה: ולפי' נמצא דבירושה דאמרין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו יורש קרוביו הנעו"ם כמבאר בקדושין ז', פ"ג דפרשת ירושה דישאל ופרשת ירושה דב"י ב' פרשיות הן, והנה.

17. ויבואר היטב לפמ"ש לעיל בהערה: דשאני גדר ירושת ישראל מירושת עכו"ם, דעכו"ם מופקע מפרשת נחלות דישאל ויורש את אביו מדין בן קם תחת אביו, או שירוש את אביו משום שיש לבן זכות ממון בבכור אביו, אבל אינו מפרשת נחלות דישאל, ע"ש.

קורבה היא 15. אמנם בשם מרן הגרי"ם זצ"ל אומרים 16 דירושת עכו"ם שאני דאינו מדין קורבה רק גזירת הכתוב 17. וצריך לומר דהא דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם הוא רק כשדנים לגבי ישראל אבל לגבי דינים הנוהגים לעכו"ם לא אמרינן דאפקריה לזרעיה, ושפיר יורש את אביו דבר תורה. וכן משמע ברש"י בבבא קמא (דף פ"ח ע"א) עיין שם 18.

ו. יש לעיין אם בבן נח נאמר הדין לילך אחר הרוב 19, דלכאורה כיון דדיני התורה לא נאמרו לבני נח אם כן לא שייך לילך בו אחר הרוב 20. אכן מהא דגוי יורש את אביו דבר תורה ומנלן דאביו הוא 21 על כרחך דגם לבן נח מהני רוב 23. והראוני שכן הוכיח בשו"ת פרי יצחק חלק ב' סימן ס' 24, אבל הביא שם דברי מגדים 25 ובתשובת נודע ביהודה 26 נקטו דבעכו"ם אין דין לילך אחר הרוב 27.

א. אילת השחר קדושין דף י"ז ע"ב ד"ה עיין ברמב"ם
ב. אילת השחר יבמות דף י"ז ע"ב ד"ה ויש לעיין לפמ"ש
ג. אילת השחר יבמות דף כ"ג ע"א ד"ה ויש לעיין דהנה בן נח
ד. אילת השחר גיטין דף מ' ע"א ד"ה כל מרוותא בתראי
ה. אילת השחר יבמות דף כ"ב ע"א ד"ה והנה הא דאמרין
ו. חסד ומשפט סנהדרין דף ס"ט ע"א ד"ה זיל בתר רובא, ובאילת השחר קדושין דף י"ז ע"ב ד"ה וחשב עם קוה"ה

18. ז"ל רש"י שם: גר אין לו חיים דכתיב וזרמת סוסים וזרמתם, ואע"ג דכתיב בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיותו אבל נתגייר הבנים לא נתייחסו אחר אביו, עכ"ל רש"י. וראה דברי רבינו שהבין דהחילוק הוא בין דינים הנוהגים בישראל לדינים הנוהגים בעכו"ם, אמנם פשוט לשון רש"י נראה דהא דאפקריה לזרעיה הוא רק כשנתגייר אבל בגיותו לא אפקריה ומתייחס אחר אביו, וגם לפ"ז אי"ש דבגיותו יורש את אביו דמתייחס אחרי.

ועיין תוס' כתובות ג': ד"ה ולדרוש להו שכתבו דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי דרחמנא אפקריה לזרעיה, ומשמע דאין בגיותו יש אפקריה, אך יתכן דדוקא בבא על ישראלית אמרינן אפקריה אף בגיותו אבל בבא על הנכרית ליכא אפקריה, עיין קוה"ע יבמות סימן נ"א סק"י ודבריו לעיל פרשת בראשית חזרה.

אולם הרמב"ם יבמות צח. הנ"ל כתב להדיא דבכל אופן אמרינן אפקריה אפילו בגיותו וז"ל: דרחמנא אפקריה לזרעיה בין בעדן עכו"ם בין בגירות, עכ"ל, וכן דעת חיד רמ"ה סנהדרין נח. שכתב הטעם דגוי מותר בקרבת האב משום דאין אב לנכרי דרחמנא אפקריה לזרעיה, וכ"כ בחי' הרי"ן שם, הרי דרחמנא אפקריה לזרעיה גם בעדן בגיותו.

(והנה האחרונים צדדו דב"י מצווה בכבוד אב דבכלל ברכת השם הוא או דבכלל דינים הוא, (עיין נחל אשכול הלכות מילה סימן ל"ט ומלבי"ם פרשת כי תבא ע"ה אור מקלה או"א (כ"ז ט"ז), וכן מבואר ברמב"ם הלכות ממרים פ"ה ח"ה"א וש"ע יו"ד סימן רמ"א ס"ט דגר אסור לקלל או"א שלא יאמרו באנו מקדושה סמורה וכו', הרי דב"י מצווה בזה, ע"ש ברע"א ונ"י ובספר המפתח, וע"ש שו"ת אגרות משה יו"ד סימן ק"ל, אך צ"ע בש"ס נזיר סא. ואכ"מ), ויש להעיר לדעת הרמב"ם ודעמיה הא רחמנא אפקריה לזרעיה דאב גם בגיותו, ולחשש שכן נהגו במנוסחים ובכלל דינים הוא אי"ש אך לכאן מה שייך לכלול בכלל ברכת השם, ואולי דאח"כ חייבים רק בכבוד אב, וצ"ע).

19. אע"ג ציוני האחרונים שדיברו בזה אם בב"י אולטין בתר רובא וכן אם יש ביטול ברוב לבני נח, נודע ביהודה ופרי מגדים שהביא רבינו, מנחת חינוך מצוה ב' אות י"ב מצוה ע"ה אות ז' [בדין רובא דאיתיה דליתיה וקבוקו ועוד], שו"ת חת"ס יו"ד סוף סימן י"ט [שאין ביטול ברוב באיסורים בב"י], ושם סימן ע"י [אולטין] אחר רוב דינים בב"י, ולכאן אסור את עצמו וראה בליקוטי הערות מה שפגפג, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קמ"א-קמ"ד ובינו"ד סימן קי"ד, [ונקט דאולטין אחריה], ונ"י באורך עם בעל המנחה חיים שנחלק עליו, יהודה יעלה ח"א סימן קי"ב וסימן קע"ו, [אם האבות דינן בב"י דאין אולטין אחר רוב דינים בב"י, שואל ומשיב חת"ס סימן י' ד"ה והנה הנו"י, שדי חמד מערכת ג' כלל נ"ה אות כ' (ח"ב ה-ד) בליקוטי השו"ת, פרס יוסף ע"ה"ת פרשת ושב (דס"ט-א, ד"ה וי"ל) [שבה לחוק יוסף והשטנים גבי מה שאכלו אבר מן החי, ומצוין כמה ציונים בזה], ובפרשת משפטים כ"ג ב' (ז').

20. פמ"ג (שהביא רבינו בסמוך) כתב הסברא דבב"י לא נאמר אחרי רבים להטות, וכן בנו"י (שהביא רבינו בסמוך) כתב דבב"י לא שייך כל הילפותות דחולין יא. לא דרובא דאיתיה ולא רובא דליתיה, יע"ש.

21. דהא בחולין יא: מבואר דבלי דין רוב בעילתו חלק אחר הבעל לא הוי ידענין מי אביו וא"כ בב"י דלא אולטין בתר רובא מב"ל דהא אביו - ממשל לשון רבינו כאן. [והנה בענין פרי על הפרי יצחק ח"ב סימן ס' העיר אמאי לא הוכיח הש"ס בחולין הדין דהולכין אחר הרוב מפרשת נחלות דהבן יורש את אביו, וליתין דלמא כשהיו אביו ואמו בדין האסורים וכדמשני גבי מכה אביו, אכן נראה דע"פ לנ"מ לחוק ממוצי"ב מיתה דאולטין על פירוב].

22. לכאן גם אם אולטין בב"י אחר הרוב אכתי אמאי יורש את אביו, לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב, ובשולחן בכל ירושת ישראל י"ל דירוש משום חזקת כשרות (עיין חולין יא: תודה' בן), אבל בב"י לא ליתא חזקת כשרות, ועיין בערוך לר' יבמות כב: שהקשה כן גבי כל ירושת ממזר דליכא חזקת כשרות מולן דאביו הוא, ותירוצו [שהוא מדין יכיר] לא שייך גבי ב"י, וצ"ע.

23. יש להעיר דטפי היה לרבינו להוכיח ממה דסנהדרין נח. דב"י אסור באחות אביו ובאשת אביו ונהרג עליהם, ומבואר דאף בבן נח אולטין אחר הרוב דאלי"כ מנא ידענין מיהו אביו ואיך נהרג עליו, אלא שראיתי בשו"ת נוב"י הנ"ל (שצוין רבינו) שכתב דמזה ע"י הוכיח דאלי"כ בב"י אחר הרוב דלחומרא דאי מחזקינן להחמיר עליו ולא עדיף מישראל שנהרג ע"י רוב, וא"ש לא הוכיח רבינו מזה רק מהדין דב"י יורש את אביו, אך עיין שו"ת מהר"ם שיק ח"א סימן קמ"א שלא הסכים עם דברי הנו"י בזה. וע"ע בספר כלי חמדה פרשת יתרו (קט"ג-קט) שצידד דב"י אינו חייב בכבוד אב דלמא לאו אביו הוא ובב"י אין הולכין אחר הרוב, ומשמע דגם להקל לא אולטין בתר רובא. [שו"ר שרבינו גופיה הזכיר ד' הנו"י הלל באה"ש קדושין ז': ד"ה וחשב].

24. וכן הוכיח בספר פרס יוסף ע"ה"ת ח"י שרה ע"ה"פ נתן אברהם מתנות (קס"ה-ד) דבב"י אולי אחר הרוב מדידת את אביו דבר תורה, (ועיין שם שנחלק דירוש את אביו לא דוקא אלא הכוונה לשאר מורשיו קרוביו ממנו, לאכן ראה לעיל משניות בארובה אם ב"י יורש שאר מורשיו ולא ממצאיה כעת: ועוד כתב באופן שכבר הוזכר לשאר דברים מהני גם להחזיקו בירושה, וכמו שתי' רבינו באה"ש קדושין ז': דלחלק עליו).

25. הפרי מגדים ביו"ד שער התערבות חלק א' פרק א' חקריה ה', ובהלכות אבמה"ח סימן ס"ב משב"י ס"ק א' חלק ע"ד, ובתיבת גמא ריש פרשת נח, דן גבי אבר מן החי ששכל ברוב אם מותר לב"י.

26. מהדורה דתינת חלק אבן העזר סימן מ"ב בתשובה מצאתי שם הגרי"ם זצ"ל.

27. **ובאילת השחר קדושין ז': כתב רבינו** הראיה דבב"י אולי אחר הרוב בנוסח זה: דמדאצטרך קרא דעבד עביר של עכו"ם אינו עובד את בנו מוכח דגם בבן נח אולטין אחר הרוב, דהא דלמא לאו אביו הוא ומספק אי צ"ע לזרע דהעבד מוחזק בעצמו הוא. ועיין שם עוד שהאר"ק רבינו לייש ע"י דברי החפ"א סופ"ק דכתובות והרע"א תינתא סימן ק"ח דכשהחזיק לשאר דברים ע"י הרוב מהני להחזיקו לכל מילי, וא"כ ח"ה גבי ירושת ב"י כיון שהחזיק כבנו לבני איסור אשת אב החזיק נמי כאביו ליורשו, ועוד יש להאריך בזה.

צער החורבן

הנה בזמנינו ענין האבלות על בית המקדש רפוי מאד. ואפילו שמתקיימים הדינים שקבעו חז"ל בערב תשעה באב ובתשעה באב, ונקוה שעל ידי זה אנחנו בכלל כל המתאבל על ירושלים, מכל מקום בודאי כוונת חז"ל גם להרגיש האבלות בלב, ולא רק קיום ההלכות.

וזה לדאבונו עוזב מאד וצריכים להתחזק בזה. וכפי כמה שיתחזקו יהיה יותר שייך לומר כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

ויש להבין מה שאמרו חז"ל שאינו רואה בשמחתה, וכי הכונה שלא יקום לתחיית המתים, הרי במשנה בתחילת פ"א דסנהדרין לא כתוב שאדם שמתאבל על ירושלים אינו קם לתחיית המתים?

אלא, דרגת השמחה מסתמא תהא כפי דרגת האבלות. אפילו המקיים הלכות האבלות אבל אם חסר לו בהרגשת האבלות, יחסר לו בשמחתה. צריך להצטער על מה שאי אפשר להיות גבוה ברוחניות, שאין קשר עם הקב"ה, שכל זה היה בזמן שביט המקדש היה קיים שהיו במדרגה יותר גבוהה בכל הענינים, וכמידת האבלות יזכה למידת שמחתה. בכדי לזכות לשמחתה צריך להיות מהמתאבלים עליה.

בדרך כלל כפי כמה שאדם גבוה ברוחניות, בתורה, ובתפילה, ויראת שמים ומידות טובות, יש לו יותר שייכות להרגיש את צער הרוחניות. וכמה שיותר מרגיש אז אומר שלום עלי נפשי ומרגיש רק גשמיות. צריכים להרגיש געגועים שיהיה בית המקדש, שזה יהיה מקור השפעה לכריאה ולכל אחד קרבה להקב"ה, וכמה שיותר מתחזקים ברוחניות זה סיבה להשתייך יותר לענין של המתאבלים על ירושלים. (ימלא פי תהלתך ח"ב ע' תקצ"ו).

שנאת חנם

בגמרא (יומא ט, ב) כתוב שעיקר החטא, שבסיבתו נחרב בית שני היה שנאת חנם, בדרך כלל הקלקול במידות הוא כתוצאה ממה שאדם תמיד חושב שהוא צודק, דאם לא היה חושב כך לא היה מגיע להרבה דברים חלק גדול ממחלוקת, ושנאת חנם, וגאוה הוא כתוצאה ממחשבת האדם שהוא צודק.

והנה מצינו בהרבה מקומות, שכתוב דברים טובים בשבח הענינים כשחז"ל משבחים איזה דבר, בדרך כלל אין עיקר הכוונה לומר שזה דבר טוב, אלא רוצים ללמד שכן צריך להיות, אמנם כאן א"א לומר כן כי הרי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות [וא"כ ודאי אינו מעלה להיות ענין]. אלא להיות ענין אינו הכוונה דווקא למי שאין כסף, אלא להרגיש שאין לו שום דבר חוץ מהקב"ה, ומה שחז"ל אומרים בשבח עניות צריך להיות עני ברוח, ולהרגיש כך וכשמרגישים כך מורידים הרבה ענייני מחלוקת ושנאת חנם משום שמרגיש שאין לו כלום וזה העיקר שתובעים מהאדם ומאשר מי שמגיע לזה, ובפרט בענין דשנאת חנם שגרם לחורבן ורח"ל השטן הזה עדין מרקד בינינו. (ימלא פי תהלתך ח"ב ע' תקצ"ב)

מצמיח ישועה

בבבא בתרא (דף ע"ה) ר' יוחנן דרש על הפסוק ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח, שעתידי הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות ומעמידן בשערי ירושלים, לגלג עליהן אותן תלמיד לימים הפליגה ספינתו בים, ראה מלאכי השרת שיושבים ומנסרים אבנים טובות ומרגליות שאלם מה הם? אמרו לו שעתידי הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים.

לכאורה המלאכים ברגע אחד יכולים לעשות הכל, ובשביל מה הוצרכו כבר אז לנסר את האבנים, והנה הרבה פעמים כשנזכר ענין ישועה נזכר בלשון צמיחה מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה, למה נזכר בשם צמיחה הלא ישועת ד' כהרף עין אלא הישועה עצמה היא כהרף עין, אבל בכדי שתהיה ישועה אין זה פתאום הרבה פרטים ודברים מכינים את המצב של ישועה וזה הנקרא צמיחה.

ואין פלא לפי"ז אם אחרי החורבן כבר עושים כל מיני הכנות לבנין בית המקדש שזנך לראותו בימינו במהרה כי אע"פ שיכולים לעשות ברגע אחד אבל אין זה דרך הנהגתו אלא בהכנות וכשיגיע הזמן זה יעשה כהרף עין.

(ימלא פי תהלתך ח"א ע' רס"ב)

מנהמת כיונה

איתא בגמ' ברכות (ג, א) פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, ושמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין האומות. ובחידושי אגדות שואל המהרש"א למה מתחילה הגמ' כתוב שהקב"ה שואג כארי, ואח"כ כתוב שהבת קול מנהמת כיונה, וביאר מו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א על פי מש"כ בספר נפש החיים ש"ד פכ"ב שבכל מקום שכתוב שהקב"ה שואג או בוכה, הכונה היא שמדת הדין מתוהה והדיינים מתגברים אם כן בשלש משמרות הלילה שהם זמן שינה שאין בו כמעט קיום מצוות, שכן רובא דרובא מהמצוות זמנן ביום, אזי זכרון החורבן מעורר בשמים דין וקטרו, אבל בשעת היום יש נחת רוח לפני ה' מהתורה והמצוות שמקיימים ישראל, ואז זכרון החורבן מעורר רחמים לכן הבת קול המשמיעה את הגעגועים לבית המקדש מנהמת כיונה. (שבת ומועדים ח"ב עמ' ש"ל, וע"ע ימלא פי תהלתך ח"א עמ' יב)

אנא מלכא

שח רבנו: הנה יש כאלה אשר על אף המצב האיום והנורא, הם נשארים בשלחם ולא אכפת להם מן הכלל, ועסוקים בדברים החומריים ובצורכיהם האנוכיים, והוא דומה למה שמצאנו בגמרא מועד קטן דף כ"ו ע"א אמרו ליה ליהויקים שהיה מלך ישראל כתב ירמיה ספר קינות אמר להו: מה כתיב ביה איכה ישיבה בדד. אמר להו אנא מלכא ופירש רש"י ואמלכא לא כתיב כלום אמרו ליה בכה תבכה בלילה אמר להו אנא מלכא גלתה יהודה מעוני, אנא מלכא דרכי ציון אבלות אנא מלכא. היינו על כל מה שקונן ירמיהו על צרות הכלל לא היה אכפת לו כלל והרי מלכותו לא נפגמה כלל, ומאי נפקא מינה ליה עד שאמרו לו היו צריה לראש, ופירש רש"י הנכרי ראש ולא אתה ואז אמר להו מאן אמרה כי ד' הוגה על רב פשעיה, מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש, עד כאן דברי הגמרא. ויש ללמוד מזה דבר נורא בטבע האדם, הנה יהויקים לא היה הרשע הגדול ביותר, ואף על פי כן שמע על כל הצרות שתקפו את הכלל ולא היה נוגע ללב עד שהודיעוהו שנפגמה מלכותו.

כעין זה נראה בתקופתנו הקשה, הנה שומעים לדאבונו מידי יום ביומו על פיגועים, ותאונות, מחלות ופיגועי ירי אסונות קשים של הרבה הרוגים או פצועים, וגם הפציעות אינם דבר פשוט, ופעמים נשארים משותקים לכל חייהם רחמנא ליצלן, ועם כל השמועות הרעות הללו אנו מתנהגים כיהויקים כל זמן שאין זה פוגע באנא מלכא, ובחיים האישיים שלנו אין אנו מתרגשים ולוקחים ללבנו.

שתיית מים אחר הסעודה

מעשה שהיה בערב ת"ב בבית רבנו: שאחרי ברכת המזון של סעודה מפסקת רצה רבנו לשתות מים, אבל חשש מלברך שהכל דהא אי"ז לצמאנו, ולא רצה לאכול דבש וכדו' דשמא זה בכלל ב' תבשילין.

ולשם כך יצא א' מבני בית החוצה, וחזרו עד שכבר אדם שאמר שהוא צמא, והכניסו אותו הביתה כדי להוציא אותו בשהכל.

בגד יושן

מנהג רבנו ללבוש בת"ב בתפילה חלוק יושן, כדי להרגיש שהיום זה שונה ופחות מכל השנה, אף שאינו מעיקר הדין, כך נוהג לעורר עצמו לצער החורבן. וכמבואר ברמ"א סי' תקנ"ה סעי' ב' וימעט אדם מכבודו ומהנאתו בת"ב בכל מה שאפשר.

ושנה אחת אחרי התפילה מסר רבנו שיעור בפרק הניזקין וליבן את הדברים במשא ומתן של תורה.

פרץ בבכי

סיפר הרה"ג ר"ב וסרמן שליט"א: שרבנו הגיע פעם להתפלל בליל ת"ב כולל חזון איש ולא היה לו קינות, וביקש להסתכל עמו, ומיד שהתחילו את הקינות, פרץ רבנו בבכי עד סוף הקינות.

בגדר איסור אכילת בשר ושתית יין

שמעתי להקשות מרבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א, דהנה מצינו דאבל אסור בתלמוד תורה ומותר באכילת בשר ושתית יין, ורואין מזה דאיסור ת"ת לאבל הוא חמור יותר מאכילת בשר ושתית יין, וצ"ע א"כ אמאי בתשעת הימים ובסעודה מפסקת אסור בבשר ויין ומותר בת"ת, הלא ת"ת חמור יותר והיה צריך להיות דאסור בכ"ש בת"ת. והן אמנם דמתשעת הימים לא קשה דאיסור אכילת בשר ושתית יין בתשעת הימים, הוא רק מנהג ומשום מנהג לא יבטלו ת"ת, אבל על סעודה מפסקת דאיסור אכילת בשר ושתית יין הוא מעיקר דינא דגמרא קשה דא"כ אף יאסר בק"ו ת"ת. ותיירץ רבנו: דהא דאסור בסעודה מפסקת מדינא ובתשעת הימים ממנהגא לאכול בשר ולשתות יין, אין זה מחמת השמחה שבאכילת בשר ושתית יין דאם הוא מחמת שמחה ודאי דכ"ש שהיה אסור בת"ת, אלא דאסור משום שלא יאה שולחנם מלא ושולחן רבן ריקם (ביצה דף כ' ע"ב) והיינו דבית המקדש שהוא שולחן הקב"ה ריק מעבודה ומקרבת וניסוך היין ושולחן יהיה מלא באכילת בשר ושתית יין ובכך משתתף בצער השכינה בגלותא, וראה לזה מהשו"ע (סי' תקנ"ב ס"ב) שכתב"א אפילו בשר מלוח שעברו עליו יותר משני ימים ולילה אחת ג"כ אסור, ומפרש המ"ב סק"ה דרוצה לומר דאע"ג דהטעם באיסור בשר משום דנתבטלו הקרבתו ובשר מלוח לאחר ג' ימים אין ראוי לקרבן מ"מ נהגו לאסור, הרי להדיא דהטעם הוא לאו משום שמחה אלא משום דנתבטלו הקרבתו, ולכן בתשעת הימים אע"ג דאסור בבשר ויין מותר בת"ת דאיסור בשר ויין הוא לא ומשום שמחה דנימא ק"ו דיהיה אסור בת"ת. [א"ה וראה בהליכות שלמה מועדים ח"ב פ"ד ארנ"ח 28 באריכות. (שיעורי הגרמ"ב וילברברג שליט"א)]

שכח אתה חוננתו ואכל מה דינו

ט' באב שחל במוצ"ש ושכח אתה חוננתו במוצ"ש, ובמוצאי ט"ב אכל לפני הבדלה נראה דלא קנסוהו לחזור ולהתפלל דבלא"ה לא אומרים אתה חוננתו בתפילה עכשיו. (ימלא פי תהלתך ביאורים תפילה).

תיקון חצות

שח רבנו: בארחות רבנו מובא שאם היה הסטיפלער ער בחצות הלילה היה אומר תיקון חצות. אולם על החזון איש והגר"ז זצ"ל אין לי ידיעה האם אמרו תיקון או לא [את ורבנו שליט"א ג"כ לעיתים בשעות אלו ראו שאומר תיקון]. ואמר רבנו שגם מי שלא רגיל בכל השנה לומר תיקון חצות, מן הראוי בג' שבועות לומר בחצות היום תיקון חצות, וכך היה המנהג הפשוט בחו"ל בזמננו. [וכן נוהג רבנו שליט"א]

יום היארצייט של הסבא מקעלם זצ"ל נלב"ע ה' אב תרנ"ח

רבנו רגיל להביא מספר עניינים משמיה דהסבא מקעלם בעיקר מאשר שמע מהמשגיח של קוברין מהר"ל נענדיק זצ"ל תלמיד קעלם. מידידיו כמו הגר"ש גרוסברד זצ"ל שהיו אבותיו תלמידי הת"ת דקעלם עוד.

לא לעבור בין ב' נשים

איתא בגמרא פסחים (ק"א, א) שלשה אין מציעין ולא מתמציעין, ואלו הן הכלב, והדקל, והאשה. ואמר רבי שרגא שבקעלם אמרו שאשה הכונה דוקא לאשת איש [וכן מובא בלב אליהו במעשים והנהגות עמ' 75] שהגרש"ז מקעלם עבר בין שתי נערות, ואמר לחתנו הגה"צ ר' הירש ז"ל כי על עניינים הסגולים שמצוין בחז"ל צריך לדקדק בהם, רק כמו שכתוב בחז"ל ולא יותר, ובזה הרי כתוב שלא לעבור בין ב' נשים, ובתולדות לגבי ד"ז אינם בכלל נשים. והעיר רבנו, דהרי כתוב בפרשת אמור (כ"א, יג) והוא אשה בבתוליה יקח, וכן כתוב בקהלת ז, כ"ח אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי, וכי נדייק בתולדות כן מצא? ובמגילת אסתר (ב, ג) כתוב ויקבצו את כל נערה בתולה אל בית הנשים וגו' שומר הנשים. (אילת השחר פסחים שם, ואולי יש חילוק בין לשון מקרא לשון חז"ל)

בראש השנה

מסופר על הסבא מקעלם זצ"ל שלא רצה לומר דברי מוסר לבני הישיבה בר"ה, דאמר שיאמרו בשמים אם אתה אומר מוסר הרי אתה מחשיב עצמך צדיק תדקדקו עלי יותר בדין, וכשאני לא אומר איני מחשיב עצמי יותר מאחרים (אילת השחר בראשית ט, יט)

שכר הלימוד בשבת

וידוע בשם הגרש"ז מקעלם זצ"ל ששכר מצוה שעושים בשבת הוא כפול ובלב אליהו מביא שמע מהח"ח שקולה שבת כנגד כל התורה לכן כל מצוה שעושים בשבת שווה תרי"ג לפי הגר"א שכל אות בת"ת היא מצוה כשעושים זאת בשבת מכפילים כל אות ואות במספר תרי"ג א"כ כשאדם יושב ולומד בשבת הרי אין סוף למצות שיכול להוסיף על חשבונו עכ"ד ובבן איש חי שנה ב' בפרשת שמות מביא מהמקובלים שגדול הפעל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול.

תוכחה

שח פעם רבנו בחדרו תוכחה באופן המותר ולשם שמים זו מלאכה קשה ביותר, עד כדי כך שאחד שאל פעם את הסבא מקעלם מדוע אינו יוצא למלחמה נגד מתנגדי המוסר? ואמר שאולי חמש דקות אפשר להחזיק במחלוקת לשם שמים, ואחר כך כבר לא ניתן כי אחרי שהצד השני מגיב הרי בהכרח תתערב נגיעה, וכבר הדפים מרן החפץ חיים את הקונטרס מרגיטא טבא מהצדיק רבי יונתן ואליעזר ושם דיבר בעניין תוכחה ואין להוכיח, ובערכין דף כז מבואר בגמרא איך להוכיח. (מאחורי הפרגוד)

קדיש י"ב חודש

כמה וכמה גדולים ציוו לבניהם שיאמרו קדיש כל י"ב חודש, וכן נהגו בקעלם כי כל מה שלא מתפללים לפני העמוד ואין אומרים קדיש י"ב חודש הוא משום כבודו של אביו, ואם אביו ביקש שאני. אך יש לדון כי אם נחשיב את הדבר לביזיון של האב לכאורה לא מועלת על כך מחילת האב וכמו שכתב **יום היארצייט של מרן רבי אריה לייב קצנלבון זצ"ל רבה של בריסק נלב"ע י"ב אב תקצ"ז** רבנו שליט"א הוא ש"ב של ר' לייב וזקנו של רבנו כיהן כמו"ץ בבית דינו ושמע מאבותיו ורבותיו אודותיו והבאנו כאן מה שבידנו

ממעט בשינה

שח רבנו: שמעתי מרבי שמחה זעליג, שאמם של הגאונים לבית קצנלבון, רבי שאול אב"ד וילנא ורבי אריה לייב אב"ד בריסק, שלקחתם בנערותם אל בית הגר"א לקבל ברכה והתלוננה לפניו, כי אחד מהם ממעט בשינה ומשנהו מקמץ באכילה. פנה אליהם רבנו ברכות לשונו, והוכיחם על התנהגותם, באמרו כי לא זו הדרך להתמיד ולשקוד על התורה. תמה אחד הנערים הרי רבנו הגר"א עצמו כך נוהג... והשיבו הגר"א כי לא כל אחד מסוגל לזאת. אותי זיכה ה' בגוף בריא וחזק, ולכן אני יכול לסבול פרישות והסתפקות שכזאת, אבל אתם נערים צעירים, המשיכו לשקוד על התורה בד בבד עם הדאגה לאכילה ושינה ראויה, ותזכו לגדול כגדולי ישראל.

ר' לייב

הג"ר אריה לייב היה הרב האחרון של בריסק [כי לאחריו עזבו את העיר הישנה ובנו בסמוך עיר חדשה ושם גרו], והיה נחשב בקי גדול. ומסופר ששכר את רבי מנשה מאיליאה זצ"ל כדי שילמד עם בניו, ור' מנשה פירש להם את דברי הגמ' בשבת (ב, א) האתוה ס"ת ערום נקבר ערום דהיינו שהאדם האוחז אתהס"ת הוא ערום. ור' לייב פטר אותו מחמת שלא פירש

הגריין מוקדש לעילוי נשמת הגאון רבי יצחק ניימן זצ"ל נלב"ע י' מנחם אב תשמ"ט סיועקאסט חפץ חיים

כמו רש"י שם דקאי על הספר שמחזיקו ערום ללא מטפחת. והנה באמת פירושו של ר' מנשה יותר מסתבר דלפרש"י אינו מובן אמאי יש עונש חמור כ"כ ולד' ר' מנשה ניחא יותר, אולם ר' לייב שילחו דנטה מפירושו רש"י. [ועי' בס' אספות רבינו חיים הלוי מגילה ס"ה דהביא בשם הגר"ח דייק לשון הרמב"ם פ"י מסת"ם ה"ן לא יאחז את ספר תורה כשהוא ערום דביאר דאילו על האדם המחזיק, ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ב תשע"א דהביא בזה פלוגתא].

הגאון ר' מנשה היה גאון גדול מתלמידי הגר"א וחבר ספר אלפי מנשה ומוזכר בתפארת ריש ב"מ לפרש את כפל המשנה זה אומר אני מצאתי וכולה שלי. ועי' גם בביאור הלכה סו"ס שיט שהביא פירוש מחודש של ר' מנשה וכל זה והוא הנכון והביאו אילת השחר שבת ק, א תוד"ה אחזתו.

* וראה מה שהבאנו בגליון פר' ויחי תשע"ה אודות בתו של ר' לייב שנפטרה לפני חופתה.

יא אב תר"צ פטירת רבי מיכל ראשעס

אחד מגדולי בריסק היה ר' מיכל ראשעס, [זקנו של הגאון רבי ברוך רוזנברג זצ"ל] מפארי חסידי ראדזין, וכשנפטר מן העולם הגיע האדמו"ר מראדזין נכדו של בעל התכלת להלוויה, וכאשר התחיל להספיד אחד מחוג המזרחי צויה האדמו"ר ואמר צויה הייך גיין! אני מצוה ללכת. [ורבנו ראה ד"ז]

ר' יצחק היה יליד בריסק וידיד נעורים של רבנו בריסק. [ראה גליון שבועות על חברותא עם רבנו כל ליל שבועות] וכשעלה לארץ ישראל היה ר"מ בישיבת היכל התלמוד בת"א ובנחלת ראובן פ"ת ובישיבת לומזה וכו' כרב בקרית חיים בחיפה ובערוב ימיו הקים קהילת חניכי הישיבות ברמות ד'.

סיפר ר' יצחק שהיה רבנו בגיל 13-14 בבריסק אמרו עליו סיועקאסט אחפץ חיים- גדל וצומח חפץ חיים לדור. (מפי בנו הגאון ר' שלמה)

הכרת הטוב

וכשבנו הגאון ר' שלמה שליט"א רבה של רמות הגיע להזמין את רבנו לשיחה בישיבת בין הזמנים שע"י בית מדרשו 'משכן שרגא' אמר לו רבנו: אני חייב לך הכרת הטוב היות ואביך היה הראשון שניסה לדאוג לי למשרה כשעליתי לארץ ישראל. והגיע רבנו ב' פעמים לבית מדרשו.

לעילוי נשמת הרב שרגא יאיר בן ר' אברהם זללה"ה נבל"ע י"ב אב מהעיר קילץ לודז ונבהרדוק

לרפואת שרה בת רחל, וליוצ"ח בריאות רוב נחת הצלחה כה"י וזיוגים הגונים

לעילוי נשמת מרת מזל טוב בת ר' אברהם ע"ה נלב"ע ט"ו באב תשע"ג

להערות והארות והוספות על העניינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: 0527680034 או ל

0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולצ"ן עבור כאיל תערוג

מרבינו מרן בעל אילת השחר שליט"א

לעילוי נשמת הבה"ח היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלה"א הרה"ג ר' אברהם צבי טובי שליט"א

זמן המסוגל ביותר לויזוק...

היום מתחיל תשעת הימים, כל הזמן הזה, הוא זמן מיוחד שמורה שצריך להתחזק, הימים הם ימים כאלה של תשעת הימים, וכתוב בחז"ל כל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו, כאילו נחרב בימיו, ממילא יוצא שעכשיו הזמן.. אין לך זמן יותר מסוגל מזה להתחזק.

כפכרים אלו פתח רכין את פכריו, אלא"ה פילכפ פאפאארט "נצח התורה" כקרת ספר ל הגרב"צ פרידמן שליט"א מראשי הישיבה, שכאן ארכין כע"ל מ"א ר"ח אב. לאחר סלי"א אס' כתובות.

וכשאלו במה להתחזק, אמר: כל אחד יודע, "ישיבה לייט" – בני תורה, דיבור! אחד שהוא בעל הבית, יכול להיות שצריך להתחזק גם בדברים אחרים, אבל אצל ישיבה לייט – בני תורה, העיקר הוא "דיבור", כי הוא יש לו זמן, ואם ינצל את הזמן יהיה מאושר. אין לך זמן יותר טוב מהזמן הזה, שרואים איך שהיה החורבן, וכתוב בחז"ל אקמצא ובר קמצא חרבה ירושלים, לשון הרע, וכן שאר מקומות, על דבר זה חרבה ביתר, ועל דבר זה חרב טור מלכא, הכל..

והעיקר לנצל את הדיבור, הלומד בישיבה צריך לנצל את הדיבור, מה הוא עושה כל היום – מדבר! אז במקום לדבר שטויות, שידבר מה שצריך, ואם לא מנצלים את הזמן, הרי מדברים שטויות!

אתם בחורים שיכולים להיות תלמידי חכמים גדולים מאד, רק צריך לנצל את הזמן, לא לעסוק בענינים של דברים בטלים רק בדברי תורה. ואמנם אי אפשר להגיד שאף דיבור בטל לא ידבר, למדרגה כזאת, בודאי לא כל אחד יכול להגיע, אבל בכל זאת צריך להתחזק לנצל את הזמן לדברים של תורה, ללימוד התורה. הקב"ה יעזור לכל אחד, הרוצה לעלות בתורה ויראת שמים יש לו אפשרות.

ולאחר מכן בחן רבינו את מסיימי שיעור א' על סוגית שטרות בכתובות דף י"ח וכו', ונזכיר כמה דברים. ~ כיון דאמרין שאין אדם משים עצמו רשע, ואינו נאמן לומר על עצמו שעשה עבירה, א"כ מה הוא אומר בוידי ביום כיפור אשמנו וכו' כל הוידי, הרי אין אדם נאמן להשים עצמו רשע, ואף דאין שם דין עדות, והקב"ה הרי יודע הכל, אבל אם אינו נאמן, לאיזה צורך אומר את זה?

וראש הישיבה הגאון הצדיק רבי טוביה יעקבזון שליט"א רצה ליישב עפ"י מש"כ התוס' בב"מ דף ג' ע"ב סוד"ה מה, דכשאומר שחטא כי ברצונו לעשות תשובה, הרי הוא נאמן. וקלסיה רבינו לתירוצו.

~ עוד אמרי' התם דף י"ט ע"ב דאסור להשהות ספר שאינו מוגה בביתו, ופרש"י תורה נביאים וכתובים. והיינו משום דתושבע"פ אסור לכתוב. והביא רבינו מש"כ תוס' בריש ב"מ דף ב' ע"ב ד"ה כדמתרגם רב יוסף, דיש מפרשים שרב יוסף לפי שהיה סגי נהור לא היה אומר מקרא, רק בלשון ארמית, וע"ש שדחו פי' זה. ושאלו לפי' זה האיך היה אומר רב יוסף שנים מקרא וא' תרגום, כיון שאסור לומר מקרא על פה. ואמר רבינו שהיה יוצא ידי חובתו משמיעה מאחרים, מדין שומע כעונה.

~ ושאלו את רבינו במי שלומד דינים דרבנן, אם מקיים בזה מצות תלמוד תורה דאורייתא. ואמר דמתחילה היה פשוט לו שהעוסק בהם מקיים מצות תלמוד תורה "מדאורייתא", אך אח"כ ראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"א דמשמע שזה רק מצוה מדרבנן. ונמצא דיכול להיות שיעמוד אדם שנה שלימה על מס' עירובין, ויקיים רק מצוה דרבנן, ולמה לא יעדיף מסכתא קלה שדיניה מן התורה. אך התשובה היא שצריך ללמוד כי כך ציוה השי"ת, ולא בשביל השכר, לא לשם "תאות הממון..."

ולאחר אכן כירכס. ואמר

שכל הבחורים יעלו בתורה ויראת שמים, ואח"כ הרים קולו ואמר "כל אחד יכול להיות תלמיד חכם גדול, אם רק ינצל את הזמן". וכאן הבחורים כפי ששמעתי לומדים טוב, יש להם את כל האפשרות להיות תלמידי חכמים.

וכסיוס פאנאפ פ"פ רכין חרב ליספיקו ליסוד ולחזק פכיתא לקראת לכת אוקבס

קשה גדול הנאכל...

שאלה: בשליחת מברק שכל מילה עולה כסף, האם מותר לחבר שתי מלים, בלי ריוח ביניהם, כגון כשרוצה לכתוב מזל טוב, יכתוב בתיבה אחת "מזלטוב", וירויח שיעלה לו רק כמחיר תיבה אחת. תשובה: כיון שזה באמת שתי תיבות, הוי גדול! ואף בחור"ל אצל גויים, קי"ל גדול עכו"ם אסור, ועכ"פ חילול השם בודאי יש בזה.

וסיפרו לרבינו מעשה נורא בשם הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שבא לפניו מעשה באחד שנסע במטוס ולקח אתו הביתה את האזניות שמחלקים לנוסעים, שהי' סבור שזה ניתן במתנה. ואח"כ נפטר, ובא לאמו בחלום ואמר לה שיש במגירה שלו שתי אזניות, אחד בחבילה סגורה, ואחד פתוח, ומבקש שתחזיר אותם זה לחברה שלקח מהם, כי אין לו מנוחה בעולם האמת בגלל זה, ושאלוהו אם להתייחס לחלום, היות וזו חברה של גויים. וכמובן הורה להם להחזיר. ורבינו כששמע את זה הי' נראה שלא מתפעל, והגיב מיד הרי גדול עכו"ם אסור.. והוסיף ואמר "ה ד ב ר ה כ י ח מ ו ר ב ג י ה נ ו ם , ז ה ג ז ל ! " ומי לא זוכר את האנחות של רבינו על גנב מסויים, אוי וויי.. הרי הוא לא יצא לעולם מגיהנום... והי' בצער נורא.

כמו כן נשאל רבינו במכירת דגים קפואים, שמצוי שמכניסים בשקית כמות דג פחות מהמשקל, ומוסיפים כדי להשלים את המשקל, חתיכת עור דג שאינו ראוי לאכילה, האם מותר להתעסק במכירה של דגים כאלו, וכולם עושים כך? אמר רבינו "כולם בגיהנום..." ואי"ז היתר מה שכולם עושים. וביקש רבינו גמ' תענית, והראה מש"כ שם בדף י' ע"א תנו רבנן ארץ מצרים הויא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה והוא אחד מששים בכוש, וכוש אחד מששים בעולם, ועולם אחד מששים בגן, וגן אחד מששים לעדן, ועדן אחד מששים לגיהנום, נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנום. ואומר רבינו בקול "אגרויסער גיהנום..." גיהנום גדול! ומוסיף הקב"ה ברא את העולם, וברא כבר מתחילה את הגיהנום, ועשה אותו כ"כ גדול, כי ידע שכל העולם יהי' בגיהנום! ורצו לומר סברא להקל היות ואנשים כבר התרגלו לכך, ששמים להם עור במקום דג, וממילא הויא מחילה. ואמר רבינו דגם אם נאמר כן, זה רק אחרי שכבר למד שככה זה הולך, אבל בפעם ראשונה שלא ידע הלוקח מזה, הרי בודאי זה גדול, ומספיק גדול פעם אחת...

ברכת שהחיינו על מיתת הכהן גדול

שאלה מעניינת איקלע השבוע לפני רבינו, ברוצח בשוגג שגלה לעיר מקלט, ושמע שמת הכהן גדול, ויכול לשוב לביתו, האם מברך שהחיינו, כדין שומע בשורות טובות, או כיון שזה בא ע"י מיתת הכהן, אין מברכין על כך שהחיינו. ונקט רבינו דאפשר שמברך ע"ז שהחיינו, וכמו שמצינו במי שמת מורישו, והניח לו ירושה, דמברך דיין האמת ושהחיינו, על הירושה.

והביאו סברא בשם מרן שר התורה הגר"ח ק שליט"א לחלק מירושה, דשם אינו מודה על פטירת מורישו כלל, רק על הירושה, וזה דבר נפרד, משא"כ ברוצח אין עוד דבר חוץ ממיתת הכהן, אלא שע"י מיתת הכהן גדול הוא משתחרר, ולא שייך להודות על כך.

ואמר רבינו דה"נ ברוצח יש את מיתת הכהן גדול, ויש את השחרור שלו מעיר מקלט, שזה דבר בפני עצמו, שהוא משתחרר, ושפיר יש לדמותו לירושה, וי"ל דבאמת מברך שהחיינו, כ"ז שאין ראוי שאינו מברך..

התורה אינה חליפין...

שאלה: אם מותר לתת לאנשים שאינם שומרי תורה ומצות, אפשרות לחטא, ועי"ז יוכלו לעשות הרבה דברים טובים בשביל השומרי תורה ומצות. אמר רבינו: בתורה אין חליפין כאלו... אלא מה שאסור אסור, וכיון שאסור לסייע בידי עוברי עבירה, לא מועיל חשבונות כאלו.

שמחה וצער באחד...

הביאו בשם מרן החזו"א צוק"ל שהק' כיון שאין נבואה שורה אלא מתוך שמחה, האיך כתב ירמיהו הנביא מגילת איכה, הרי היה שרוי בצער על חורבן הבית, ואמר החזו"א דאי"ז סתירה.

ונשאל רבינו האיך אפשר להבין כזה דבר. וחשב רבינו ואמר - כשנמצאים בדרגה גדולה כזאת, זה שייך. סתם ולא פירש.

בנוגע ללימוד בשבת קודש ערב ת"ב, לאחר חצות, אמר רבינו שלא לבטל תלמוד תורה דרבים. ונזכר עוד בשנה זו שיהפך לנו לששון ולשמחה, בבנין ירושלים אמן

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 77 * דברים תשע"ה

שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (א, ט"ז)

כיצד ניגשים לדין?

רבינו יונה באבות שואל על דברי המשנה "הו מתונים בדין": הרי בכל ההוראות צריך להיות מתון, ומדוע המשנה הדגישה את זה דווקא בדין? אומר הרבינו יונה, כדי להזהיר יותר על הדיינים משאר הוראות שהם עיקר גדול בידיעת ד', וכמו שאמר ירמיהו הנביא 'השכל וידוע אותי, כי אני ד' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאום ד', ואין ישכיל אדם לדעת את ד' והוא דבר הנמנע אך בזאת ידענו, לעשות דין ומשפט כי ד' עשה את אלה וכו', כי הדיינים הם שורש גדול לתורה ומהם נשתת העולם כמו שאמרו במדרש כתיב לפני עשרת הדברות ושפט את העם וכתוב לאחר עשרת הדברות ואלה המשפטים.

וביאור הדברים, דהרי אמרו חז"ל כשעושה דין כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ומבאר הטור שהרי על שלשה דברים העולם קיים, ואחד מהם זה דין, ולהיפך חסם מביא חורבן לעולם, ורצון ה' שיהיה העולם קיים, אז כשדן דין נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וזהו הביאור בדברי הרבינו יונה, שכאשר ניגשים לדין, הרי זה לא רק שניגשים להוראות שצריכים שלא יהיה טעות ולא מיכשול, אלא יש פה דבר מיוחד, שיש שייכות לידוע אותי אני ד' עושה משפט וצדקה בארץ, והבנת הדברים הוא, כשמבררים דין בתורה אין צריך לפסוק בין אדם לחבירו, אז דנים מה הרבש"ע אומר למי זה שייך, שהרי הרבש"ע מנהיג את העולם ונותן לכל אחד את חלקו, ונתן לנו הדיינים את המלאכה לעשות מה שהקב"ה רוצה כעת לעשות, השכל וידוע אותי נאום ד'. (מתוך דברי רבינו בחינוך ביה"ד בבני ברק)

תפקידו של הדיין

סיפר הדיין הגר"מ רובין שליט"א רב קהילת "בני תורה" בהר נוף: אמר לי מרן הגאב"ד שליט"א שצריך לא רק לברר את הדין לאמיתו, גם לראות כל בעל דין כ'בן יחיד'. כשהבעל דין בא לבית דין מענין אותו הממון שלו, בזה הוא מרוכז ואיננו שם לב למה שמתרחש סביבו, ולכן צריך לתת לכל אחד מבעלי הדין את התחושה של 'בן יחיד' עד כמה שניתן, לתת לו את תשומת הלב המלאה, את הסבלנות, את ההקשבה, וגם כשמעיינים בהכרעת ההלכה זה צריך להיות כאילו שהנדון הזה הוא בן יחיד. (הרב א, הכהן מוסף ש"ק יתד נאמן שופטים תשע"ג)

הראוי לדיינות

סיפר הדיין הגר"י ברגר שליט"א: ישבתי למעלה מעשרים שנה בהרכב של מרן הגאב"ד שליט"א ועשרות פעמים שמעתי ממנו את המשפט שטוען זה לא דין! דין צריך נייטרלי זה אחת מהנקודות החשובות שהיו תמיד למרן הגר"נ שליט"א בבואו לבחור דין: דין שמסוגל להתנתק מרגשות או מנגיעות ולהיות אובייקטיבי. עד כדי כך שפעם הציעו דין ששימש תקופה ארוכה כ'טוען' ומרן שליט"א התנגד ואמר ראש של טוען זה לא ראש של דין! (שם)

מדוע בעלי הדין יצאו מרוצים

שח רבינו לבנו הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ שליט"א: "היום היה בבית הדין דבר 'מענין': לאחר אחד מדיני התורה ראיתי ששני בעלי הדין קיבלו והבינו את פסק בית הדין, וזה דבר נדיר... בדרך כלל לאחר פסק הדין יוצא כל אחד מבעלי הדין בהרגשה שהוא הצודק, ומה שקיבל את דברי בית הדין זה 'לפנים משורת הדין'. אבל היום, שני בעלי הדין יצאו מרוצים וקיבלו את פסק הדין..." והסביר רבינו: "חושבני, שהסיבה טמונה בכך שאף על פי שזמן מה לאחר תחילת הדיון כבר הבנתי מה צריך לפסוק, בכל זאת נתתי להם להמשיך לדבר, והקשבתי להם במשך כשלוש שעות. ומכיון שהם הרגישו שמבינים אותם באמת, לכן קיבלו את הפסק בלב שלם". (הליכות שני)

בעלי דין לא משתיקים!

נשאל רבינו, מדוע בבית דינו אין משתיקים את בעלי הדין כאשר הם עוברים את הגבול. נענה רבינו והשיב: "כאשר בעלי הדין שקועים בויכוח סוער, בלהט הויכוח נשמעים דברים רבים שלא נאמרו קודם. וככל שהם מדברים יותר, בדרך כלל ניתן לתפוס מי מדבר אמת ומי דובר שקר". (שם)

הדיינים השפיעו על בעל הדין לחזור בתשובה

שח רבינו: "לאחד הדיינים בבית הדין הגיע בעל דין שאינו שומר מצוות, שהסכים לקבל דין תורה. לאחר זמן פגשתי אותו, והיה ניכר עליו שהתחיל לשמור מצוות. שאלתי אותו מה השפיע עליך?, והשיב: 'אמנם אף אחד לא דיבר איתי על כך, אבל כשראיתי איך מתנה דין תורה, כיצד הדיינים שוקלים ודנים בהירות רבה כל פרט ורק האמת עומדת בפניהם, הדבר הותיר בי רושם עז ולכן חזרתי בתשובה'. (שם)

צורת ישיבת הדיינים

שח חתנא דבי נשיאה, הראב"ד הגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א: רבנו עמד על כך שצורת ישיבת הדיינים לא תהיה באופן המשדר ריחוק, ואמר: צריך שבעלי הדין ירגישו ששומעים אותם. לכן לא הסכים שיהיה שולחן נפרד לדיינים, ועד היום הדיינים ובעלי הדין יושבים סביב שולחן אחד". (שם)

הסיעתא דשמיא שיש לדיינים

נשאל רבינו: כאשר באים לבית הדין שני אנשים שנראים כיראי שמים, איך אפשר לדעת מי הרמאי ומי דובר אמת? בתחילה רבינו שתק, אבל לאחר שהפצירו בו נענה ואמר: "ה' שם בפיו של הרמאי שיכשל בלשונו ויאמר טענות שיש בהן הודאת דין". (עי' פ"ה הגר"א משלי כב, יב, עיני ה' נצור דעת ויסלף דברי בגד"ז וזה לשון הגר"א: עיני ה' שומרים את הצדיקים לכל ישכחו את הדעת, ודברי הרמאי הוא מסלף בכדי שיוודע רמאותו). ומה עושים כשזה לא קורה? לאחר שתיקה ארוכה השיב רבינו: "במקרה כזה הדין צריך לפשפש במעשיו ולעשות תשובה, בראותו שלא מסייעים לו מן השמים..." (שם)

דיני תשעה באב - ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

קידוש לחתן בשבת ערב ת"ב

שאלה: האם יש להמנע מעשיית קידוש לחתן בשבת חזון כשחל ת"ב בשבת?
תשובה: מותר לעשות קידוש לחתן ולשיר לו כמו בכל עליה לתורה, דאם לא כן הוי אבילות בפרהסיא.

החלפת בגדים במוצ"ש ת"ב

שאלה: ת"ב שחל בשבת מתי יש להחליף את הבגדי שבת?
תשובה: רק לאחר צאת הכוכבים ואחר שאמר ברוך המבדיל ולא יוריד קודם דהוי אבילות בפרהסיא.

ישיבה על כסא גבוה במוצ"ש ת"ב

שאלה: תשעה באב שחל בשבת עד מתי אפשר לשבת על כסא גבוה כרגיל?
תשובה: המנהג הוא עד צאה"כ (משתחשך).

קטן שהגדיל בת"ב נדחה

שאלה: קטן שהגדיל בתשעה באב נדחה האם צריך לצום?
תשובה: צריך לצום ואם הוא כחוש וחלוש א"צ לצום.

הבדלה לקטן שאוכל

שאלה: ת"ב שחל בשבת האם קטן האוכל צריך להבדיל?
תשובה: אם הגיע לגיל חינוך של הבדלה, וא"צ להתענות, צריך להבדיל קודם שיאכל.

הבדלה לחולה שצריך לאכול

שאלה: חולה שצריך לאכול בת"ב, האם צריך לעשות הבדלה לצורך כן?
תשובה: צריך לעשות הבדלה, ועדיף שיסחוט ענבים לעשות ע"ז הבדלה, ורק כשאין לו יעשה הבדלה על מיץ ענבים.

חולה להבדיל לבני ביתו

שאלה: חולה העושה הבדלה במוצ"ש ת"ב, האם יכול להוציא את בני ביתו המתענים?
תשובה: יכול להוציאם יד"ח (שע"ת תקנ"ו).

נטילת ידים לאכילה בחולה

שאלה: חולה שצריך לאכול בתשעה באב האם יטול ידיו או שיכרוך ידיו במפה?
תשובה: יטול ידיו, דא"י רחיצה של תענוג ומותר.

אכילת לחם בחולה

שאלה: חולה שמותר לו לאכול בתשעה באב האם ימנע מאכילת לחם אם יכול, כדי שלא יבוא לידי חיוב נט"י?
תשובה: אין צריך להמנע מנטילת ידים דא"י רחיצה של תענוג ולא נכלל באיסור רחיצה.

מי שיכול לצום חלק מהצום

שאלה: מי שיכול לצום חלק מהצום האם יצום כמה שיכול?
תשובה: יתחיל בלילה וימשיך ביום כמה שיכול, אבל לא יאכל בלילה ויצום ביום.

לקיחת כדורים בשבת ערב ת"ב או בת"ב

שאלה: מי שצריך לקחת כדורים לבריאותו ויכול לקחתו או בשבת ת"ב, או בת"ב נדחה כיצד ינהג?
תשובה: אם יכול לקחת את הכדורים בלי מים עדיף בתענית כי אין ע"ז שם אכילה.

לקיחת כדור לחולה או לכלה בת"ב

שאלה: מי שצריך לבלוע כדור בתשעה באב ואינו יכול לבלוע בלא מים כיצד ינהג?
תשובה: שיפגום את המים.

שמירה על ילדים בת"ב

שאלה: האם מותר לעשות קיטנה לילדים בתשעה באב ולקבל ע"ז שכר, האם הוי עשיית מלאכה בתשעה באב?
תשובה: מותר.

החזקת התינוק בט"ב

שאלה: האם נוהגים שלא להחזיק את התינוק על הידים בת"ב?
תשובה: הדין שלא להחזיק מוזכר בהלכ' אבילות והטעם משום שמביאו לידי שמחה, וע"כ יש לנהוג כן גם בת"ב, אמנם כשיש צורך להחזיקו כגון שהתינוק בוכה, מותר.

אמירת פסוקי ק"ש שעל המטה בת"ב

שאלה: בק"ש על המטה שאומרים בליל ת"ב האם יאמר את כל הפסוקים שרגיל לומר?
תשובה: יאמר רק את הפסוקים המוזכרים בשו"ע, ולא והי' אם שמוע וכו' וכדו'.

אמירת יברכך, ואלו דברים

שאלה: האם מותר לומר פסוק יברכך ומשנת אלו דברים אחר ברכת התורה כיון שהוא לשם לימוד תורה?
תשובה: מותר דהם גם בכלל סדר היום שמותר לאומרם.

אחיזה בציצית בק"ש ובברוך שאמר

שאלה: בק"ש ובברוך שאמר שבתפילת שחרית בט"ב שאין לובשין טלית האם יאחז בציצית?
תשובה: המנהג שלא לאחוז בציצית בק"ש ובברוך שאמר שבת"ב.

אבל להיות ש"ץ בתשעה באב

שאלה: מי שהוא אבל האם יכול להיות ש"ץ בתשעה באב?
תשובה: יכול להיות ש"ץ וא"י נקרא מועד לענין זה.

דרך הלימוד בתשעה באב

שאלה: במ"ב כתב ללמוד דברים המותרים בלימוד בפשטות מה ההגדרה בזה?
תשובה: יכול ללמוד הגמ' ורא"ש ומסקנות התוס', אבל ללמוד את הדרך איך הגיעו למסקנות אסור, כך מבואר בב"י.

בעל ברית בת"ב נדחה

שאלה: בתשעה באב נדחה שבעל ברית א"צ להשלים תעניתו, האם מותר בתלמוד תורה ובעילת הסנדל?
תשובה: מעיקר הדין מותר, מ"מ אין להקל בזה.

העלון הוקדש לזכות
י.ז. בן ב. לזווג הגון
י.ח. בן מ. לזווג הגון
ע.מ. בת ג. לזווג הגון

גליון ל"ט, פ' דברים
ט' מנחם-אב ה'תשע"ה
רמת - השרון

רבי יעקב אלכסנדר שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

חורבן

[והאבל על סילוק הצדיק]

שיחה שנאמרה בר"ח אב תשע"ב

רבי יוסף שלום אלישיב. לעם ישראל נחרב בית המקדש. כמו שכתוב בספר 'מסילת ישרים', שאדם כזה המתנהג במידות הקדושה והחסידות, הוא בגופו ובעצמו כהיכל כמשכן וכמזבח¹. עד כדי כך שחכמים ואומרים, שהמביא לצדיק לשחתות יין, יש לו זכות כמנסך יין עג"ב המזבח² וזה מפני שהצדיק עובד את ה' בשתיית היין שלו וגופו קדוש, לכן היין הזה, גורם לאותה נחת רוח לקב"ה כמו קורבנות.

יש המסבירים בזה³, שכשיצחק אבינו רצה לברך את עשו ואח"כ את יעקב אבינו, ביקש לפני כן להכין לו מטעמים. וכי יצחק היה כזה בעל תיאבון וכ"כ אוהב לאכול? אלא שיצחק רצה לברך, אז הוא הדריך את המתברך, מה עליו לעשות כדי שיהיה כלי ראוי לקבל ברכה. כדי לברך חתיכת קרש אין צורך בדבר, אך כשצריך לברך בן אדם, ושהברכה תיקלט צריך שתהינה לו זכויות לקבל את הברכה. וידוע שהקרבת קרבן גורמת לריח ניחוח לה' - הרבה נחת רוח לקב"ה.

שאל המלך אמר⁴, איך אתחיל את המלחמה ועוד לא התפללתי לה' - טרם ביקשתי מהשם, איך אני אצליח. אם כן מה עושה שאל, מקריב קרבן. בזמן שאל המלך, מותר היה להקריב קרבנות גם מחוץ למקדש, כיוון שמקדש שילה כבר לא היה קיים. ולכן הקריב שאל המלך את הקרבן והסביר זאת בכך, שהרי העם נפוצים והפלישתים בחזית וחייבים לפתוח במלחמה, וכיצד אצליח בלא קרבן?

כשנתאפשרו הקורבנות, אז כבר קרבת האלוקים הגדולה ביותר היא הקרבן. יצחק אבינו, היה בגופו עולה תמימה, הוא הוקדש ע"י אברהם אבינו להיות קדוש, על כן יצחק הוא בית מקדש קדוש. אמנם יצחק לא נשחט, משום שאברהם אבינו קיבל ציווי שלא לשחטו, אבל הקדושה שאברהם אבינו הקדיש את הבן על פי ציווי הקב"ה (כשיצחק שאל את אביו, 'איה השה לעולה?' אמר לו אברהם אבינו: 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' היינו שבני הוא השה לעולה), וקדושה זו לא פקעה ויצחק נשאר קדוש.

אם כן, כדי שהבן יהיה מסוגל לקבל את הברכה, הטוב ביותר הוא שיקריב קרבנות. ומה הן הקרבנות. יצחק יודע קדושת עצמו, אז יביא לו מטעמים. והקרבנות? מקריבים בשר כבש, יעקב אבינו הביא לו גם יין, נסכים, כמו שבכל קרבן ישנו בשר ויין של הקרבן.

לנו, הוא לא הסתיר את עצמו. אך אומרים שהיו דברים רבים, מעשים מופלאים שעשה גם בסתר.

כפי שרבי ישראל סלנטר, כשעמד על דעתו ונהיה בוגר, החליט לעלות לדרגה הכי גבוהה של שלמות הגוף והנשמה ולהיות נסתר. לשם כך - וכפי שסיפר על עצמו, הוא שינן בעל פה את רוב מסכתות הש"ס מילה במילה, כדי שיוכל ללמוד גמרא בלי שום ספר, כדי שאף אדם לא ירגיש בו שעוסק בתורה... הוא נהג כך, עד ששמע רמז מרבו, שבגלל הכישרון הרטורי שלו - וכושר הנאום שלו שהיה מלהיב את הלבבות - תפקידו בעולם הזה הוא דווקא שלא להיות נסתר, אלא לנאום ולמסור שיחות לתלמידים, לאלפים, ולכל כלל ישראל על מנת להכניס בהם יראת שמים. אכן הוא הנהיג בעם ישראל, את ההתעוררות לקביעת עתים ללימוד בספרי מוסר, דבר שהיה מוזנח מאוד בדורו.

רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, לא בחר להתחבא באיזו פינה, להתלבש כקבצן אוסף נדבות או להתחפש לבעל מלאכה כזה או אחר וללמוד בע"פ יום ולילה את הש"ס בצנעה, אלא מן השמים זיכו את הדור דווקא שיהיה לנו את האור הגדול הזה.

הגרי"ז מבריסק זצ"ל, שהיה קדוש ישראל, ואמר עליו החזון איש זצ"ל (עוד בחייו) **שהוא המרגלית של הדור**, כולם החשיבוהו לגדול שבדור כמו אחד מן הדורות הקודמים. כל גדולי הדור הרגישו את עצמם כששהו במחיצתו, שהם כאין וכאפס לעומתו. הגרי"ז נפטר בערב יום כיפור בסוף היום, ברגעים האחרונים של ערב יוה"כ.

לפני פטירתו - כשעוד היה יכול לדבר - דיבר הרבה ולעתים היה שואל מתי יום הכיפורים? וכשענו לו, אמר 'השנה יהיו שני ימי כיפור'. בתחילה לא הבינו את שאמר. ואכן נפטר בערב יום כיפור. **סילוק צדיקים בדור**, זה יום כיפור. כשהקב"ה רוצה להטיב עם עם-ישראל, לתת להם כפרה נוספת, בנוסף ליום הכיפורים, אז יש עוד יום כיפור⁵.

ככה הנר הגדול

בעונותינו הרבים, האבל על חורבן בית המקדש התחיל עוד יום לפני כן. 'משנכנס אב ממעטין בשמחה⁶', כי בערב ר"ח אב, ככה הנר הגדול,

המשנה במסכת תענית אומרת: 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' (תענית ד, ו). היום ראש חודש אב, החודש שבו חלה תענית ט' באב על חורבן בית המקדש. בנוסף לתענית זו שחלה ביום החורבן עצמו, יש תעניות נוספות על חורבן הבית. כפי שכתוב בספר זכריה, בתרי עשר:

"צום הקביעי צום החמישי צום השביעי צום העשירי" (זכריה ח, יט) בפסוק מוזכרות התעניות על פי מועדי השנה, המתחילים בניסן ומסתיימים בחודש אדר. צום הרביעי הרי הוא י"ז בתמוז, צום החמישי - ט' באב. שהוא החודש החמישי מניסן. צום השביעי - הוא צום גדליה, וצום העשירי - עשרה בטבת.

כל האבל על חורבן ביהמ"ק, והתעניות הן כדי להצטער ולהרגיש שבגלל חסרון ביהמ"ק, גם אנו לא יכולים לאכול, אנו מצערים את הגוף שלנו בתענית. אך לא רק ארבעת התעניות - ימי הצום ממש, נקבעו לצורך זה, אלא ישנם גם עניינים שנקבעו זכר לחורבן, שנאמר 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחת', והיינו לזכור את בהמ"ק בברכת המזון... ג' פעמים ביום בתפילת שחרית, מנחה וערבית וזה בהזכרה. וגם בימי שמחה 'אעלה את ירושלים על ראש שמחת', ביום נישואין בעת החופה ועוד.

אבל לא רק בהזכרה, אלא יש המקוננים על בית המקדש כל לילה ועורכים תיקון חצות, כפי שמובא בשו"ע. בנוסף לכל אלה קבעו חז"ל גם עשיית פעולות ומעשים של אבל - 'משנכנס אב ממעטין בשמחה'. ומנהג ישראל שלא להתחתן בשלושת השבועות, ובשבוע שלפני תשעה באב נהגו הלכה אפילו שלא לכבס, ועוד הלכות נוספות והנהגות של אבילות בזמניהם.

השנה, הוכה עם ישראל במכה, יום אחד לפני ר"ח אב, פטירתו של אדם, שהיה יחיד בדורו בשקידה בתורה, ובהיקף מסירות הנפש לקיים כל מצוה ומצוה, קלה כבחמורה על כל דקדוקיה. אדם שלא פסק פומיה מגירסא. היה זה רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. יכול להיות שיש בדורנו עוד שקדנים צדיקים, אך הם נסתרים. עד כמה שידוע

¹ **מסילת ישרים**, פ' כ"ו, ד"ה 'אך הקדושי'

² **יומא ע"א ע"א**

³ ראה בהרחבה **'גאון יעקב'** לפי תולדות תשע"ה,

⁴ **פעולת הצדיק**

⁵ **שמואל א-ג, ח**

⁶ **לאחר פטירת הגר"ח ש גריינמן זצ"ל** והגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל אמר מו"ר שליט"א שאם כי יש בפטירת הצדיק **כפרה** לחזור, אבל עדיין אין הדור פטור **מלתקן את המעוות** שבגינו נסתלק הצדיק. ⁷ **תענית פ"ד מ"ו**

טוב. והברכה שורה בשדה, הוא מצליח בכל דבר, הוא מרגיש שאלוקים נמצא יחד איתו, וככה שלוש פעמים בשנה, הולך לבקר בבית המקדש. זה כלי לקרבת אלוהים.

זה לעומת זה אמר קהלת, בבית הראשון, חטא תקופת הבית הראשון היה עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. כל כך הרבה קדושה, ואז היה יצר שבימינו לא קיים. לצערנו, אמנם יש עובדי עבודה זרה גם בימינו, שמביאים את זה מהדור או מתאילנד, או מכתות המיסיון. אבל בימי הבית הראשון, זה היה יצר חזק של עבודה זרה, משיכה נוראה! כמו שיש יצר של עריות של משיכה, אומרת הגמרא, אם לא שומרים על הגדרים, אז אש בנעורת לא תתלקח? אצל אנשים צעירים, בנות צעירות יש יצר גדול! כך היה יצר עבודה זרה באותה תקופה, עוד יותר חזק. אבל מה משך אותם כל כך? התשובה היא שבאותו דור היה אדם שואף לאיזה דמות כדי להתקשר עם הכוח הרוחני, ולבקש, אם זה הבעל, אם זה עשתורת, אם זה כמוש, אם זה איזו עבודה זרה שהיא - מבקש שיביא לו פרנסה, שירפא את החולים בביתו, והיו רואים ישועות מהעבודה זרה, **כי הקב"ה מנסה את עם ישראל**, האם תלך בתמימות להאמין בהקב"ה ולא לעבוד עבודה זרה. והיו נביאי אמת, והיו נביאי שקר. יצר הרע התגבר על העם והם עבדו עבודה זרה.

האבל - עבודת ה' כמו הקרבנות

הרב דסלר זצ"ל, בשם המהר"ל הסביר - הכלי הזה בית המקדש, אם בשלמותו עם ישראל לא ניצלו אותו, לא השתמשו בו למלא את התפקיד שלמענו היה מיועד - להביא יראת השם, כי אמנם היו הרבה צדיקים בכל דור ודור והיו הרבה עובדי עבודה זרה. אבל בית המקדש, לא מילא את התפקיד, אז **הקב"ה הפך את הדברים ולקח את הכלי שמביא יראת ה'.** ומאז ועד היום ה' קורא לנו. וזה מה שאומר הרמב"ם: תתקרב לקב"ה כשתראו כמה רע לכם כשאין בית המקדש, תצטערו כבר. תראו שלא טוב לכם, לא טוב בחיים, אין ברכה בפרדסים אין ברכה בממוץ, אין שלום מן האויבים. כי אתם לא רציתם לנצל את בית המקדש, לכן חייבים להתאבל על חורבן בית המקדש. **האבל על חורבן בית המקדש, זו אותה מטרה של עבודת השם שבתוך בית המקדש** - כשיש בית המקדש. ומסיים הרמב"ם, שבזיכרון דברים אלו, נשוב להיטיב, כמו שנאמר **וְהִתְדַדְּתֶם אֶת עֵינֵיכֶם וְאֶת עֹנֵיכֶם אֶתְּחַבְּתֶם**. זו הסיבה שגרמה לחורבן בית המקדש. אותו הדבר, **וכעת גם נוסף לנו חיוב שנצטער על סילוקו של צדיק, לרעת מה הפסיד העולם.** ויה"ר שנוכח בקרוב לראות בהתקיים **כִּי נָחַם ה' צִיּוֹן, נָחַם כָּל חַרְבוֹתֶיהָ**¹ וגו' אמן ואמן

מה קרה? מה מספרים, מה? הוא אמר, אני מרגיש שחסר משהו... היום בבוקר לא הקריבו קרבן התמיד! זה האסון של היום. אומרים שהוא אמר על עצמו, שהוא מרגיש בנשמה שלו, ניצוץ מנשמת רבי ישמעאל כהן הגדול. שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות, והיה הכהן הגדול האחרון ששימש בבית המקדש. ככה אומרים. אנחנו לא בקיאים בזה, בניצוצות, בנשמות. לכן הוא מרגיש הרגשה, שהוא חי בתוך בית המקדש.

קרבת אלוהים לי טוב

שמעתי ממורי, הרב דסלר זצ"ל, בית המקדש, כשהוא קיים, הוא כלי, כלי לקרב את האדם יותר לקב"ה. כמו הבתים של התפילין, הם כלים שהאדם קושר על היד, על הראש, אז הם מקדשים, מעלים את האדם קרוב יותר לקב"ה. אדם יכול להיות בארץ, והוא חי ממש סמוך לאלוהים **"קרבת אלוהים לי טוב"**. נתן הקב"ה חסד לעם ישראל, נתן להם בית מקדש, בית, מקום כזה ששם אלוהים קרוב יותר, בבית המקדש יותר מרגישים את מציאות הקב"ה, זה חיים מעל הטבע. בבית המקדש, המזבח פתוח לאוויר השמיים, בחצר. כל יום, היו מקריבים קרבנות, שמים על המזבח את האיברים של קרבנות העולה ושל התמיד, גם של הנדבות, כמו שכתוב בתורה **"וְהִקְטִיר אֹתוֹ תִּפְחֵן הַמִּזְבֵּחַ עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ"**², יש עצים ויש אש.

אומרת המשנה, "מעולם לא כיבו גשמים אש שעל עצי המערכה", כשיורד גשם שעה שלמה, שעתים שלוש, בלי הפסקה, היורה - טיפות גדולות, ועל המזבח יש אש, האש בוערת כרגיל והמים לא מכבים את האש. "לא ניצחה הרוח את עמוד העשן", יש עשן על המזבח עד שהבשר נשרף, והקומץ הלבונה והקמח. יוצא עמוד עשן מהמזבח למעלה לשמים ויש רוח, רוח סערה. הרוח עוקרת עצי ארזים, מעיפה גגות. ושם, הקרקע של העזרה פתוחה לשמים, והמזבח הוא גבוה עשר אמות אז שם יש יותר רוח. על במה שגובהה תשע אמות ועשר אמות עם הקרנות. ויש רוח, אנשים מרגישים רוח חזקה. העשן לא זז ממקומו, העשן חזק כל כך, כמו עמוד חזק, כמו חומה חזקה שלא מתנדנדת. הרוח נלחמת עם עמוד העשן, לא ניצחה, הרוח מפעילה כוחות אדירים לנצח את עמוד העשן ולא מצליחה, כי רצון השם שהעשן יהיה ישר, יעלה למעלה בקו ישר.

הבאנו עוד דוגמא, אחד מעשרת הניסים של בית המקדש שהיה קיים יום יום. בית המקדש זה מקום שאדם עולה לרגל, הוא שואב לקרבו כמות ואיכות... **כל כך שואף לו הלב, כל כך הרבה יראת שמים בליבו**, שהוא מאמין בהקב"ה, כשהוא חוזר הביתה, התפילה הייתה יותר בכוונה, אהבת התורה יותר בכוונה, והוא מבין את הגמרא יותר

האבל על סילוק צדיק, זה כמו האבל על חורבן ביהמ"ק. ביום ראש חודש, לא אומרים בנוסח של הספד, ולכן אנו אומרים בנוסח של לימוד.

מה החשיבות של המצוה להתאבל על חורבן בית המקדש? הרמב"ם בהלכות תעניות³, כותב: "מצוה עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור". בזמן שביהמ"ק היה קיים, השתמשו גם בתקיעה בחצוצרות. נאמר בתורה **"עַל הַצֵּר הַצֵּר אֶתְּכֶם"**. אומרת הגמרא **"הַצֵּר הַצֵּר"** לא רק מלחמה, אלא כל צער, אומר הרמב"ם - כגון בצורת, דבר וארבה, זעקו והריעו. אומרת התורה **"וַיִּנְפְּתֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם"**, תרבו בתפילות, כדי שהשם יזכור אתכם לטובה. התפילה בעת צרה, היא מצווה מן התורה, ומדרבנן מצווה להתענות על כל צרה שלא תבוא, ככה גם מצווה להתענות תענית גשמים, תענית מלחמה.

אומר הרמב"ם, "דבר זה הוא מדרכי התשובה, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל, שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם". שיפקחו את העיניים, וידעו הכל, שאין שום תירוץ, שבביל מה הגיעה הצרה, שבביל מה הגיע הארבה, שבביל מה הגיעה הבצורת, כשגל חום מגיע מהזרם החם שבא מסהרה. כל אלה הדברים, הם רק אחיזת עיניים, אלו לא סיבות, **כי יש מסובב את הסיבות**. בגלל המעשים הרעים, ככתוב **"עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלָהּ"**. ואז כשמתפללים, הכוונה היא, מבקשים מה' שיסיר את הצרה. ולמה יסיר? אומר הרמב"ם - "זה דרכי התשובה", כי אנחנו הופכים את הלב לחזור בתשובה, על העוונות האלה.

בפרק חמישי מהלכות תענית, אומר הרמב"ם: "יש ימים, שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם". בהתחלה הוא דיבר על התענית שגוזרים שבביל מקרה מיוחד, על צרה שקרתה באופן חד פעמי, על תפילות מיוחדות, לעצירת גשמים או להניצל ממלחמות. ויש ימים קבועים. שוב הוא אומר, "כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים". וממשיך הרמב"ם "ומעשה אבותינו, שהיה כמעשינו עתה", מעשי האבות, לפני שנים רבות רבות, המעשים היו דומים למעשים שלנו היום, "עד שגרם להם ולנו את אותן הצרות", הצרות של החורבן, "שבזיכרון דברים אלו, נשוב להיטיב, שנאמר: **"והתוודו את עוונם ואת עון אבותם"**. אילו מעשינו היו יותר טובים ממעשי אבותינו, היה נבנה בית המקדש בחזרה, הקב"ה רוצה שיהיה בית מקדש, **כשאין בית מקדש זה חיים לא נורמליים לעם ישראל**.

מספרים שהרבי מאפטא, הרב אברהם יהושע השל, שהיה נכד של הבעל שם טוב, התעורר בבוקר ואמר "אוי ואבוי, היום בבוקר, איזה אסון קרה לעם ישראל, איזה אסון קרה", שאלו אותו

¹ הלכות תעניות פ"א ח"א
² ירמיה ה, כה
³ ויקרא כו, מ

חוקים לדורותם

מפיהם של גדולי תורה ומוסר וראשי הישיבות על פרשת השבוע

פרשת דברים

הזהירות הנדרשת מבני התורה בימי בין הזמנים

נסיעה לים

מתחילים ימי הקיץ, עם עסק של נסיעה לים ושאר ענינים אשר גורמים רפיון בשמיעת השיעורים ובתפילה. בין אם נוסעים לפני התפילה או לאחריה. האם זו צורה של ישיבה? זה החינוך? כך זה כשחיים בשטחיות שמעתי שספרו על רבי איצלה פונוביז'ר זצ"ל שבתקופת מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ו היה במקום סמוך לים, והיה חוס נורא, האויר בער ככבשן ולא יכלו לשבת בבית המדרש מפני החום, וכולם הלכו לים או לנהר להתקרר, ורבי איצלה חלץ את נעליו, וישב בבית המדרש ולמד בהתמדה בלי הפסק.

(מחשבת מוסר עמ' קעג')

שמעתי דבר משונה, נוסעים לרחיצה בים, ויש אפשרות לנסוע לים בנתניה במקום לנסוע לים בתל אביב. רק עם קצת יותר קושי, אולי זה יותר טרחה ונמשך יותר זמן. אבל האם יש להתחשב בזה ולהמנע מחמת הקושי? אדרבה, אם הולכים לים לשם שמים ומפני שזה נצרך, מה המניעה מפני הקושי, מה שייך לומר שזה קל או קשה, הרי לפום צערא אגרא. וחז"ל אמרו שאם איכא דרכא אחרינא רשע הוא! אינני יודע איך המצב בנתניה, אבל אומרים שבנתניה יותר טוב ודי בזה כדי להמנע מללכת לתל – אביב ומה שייך לומר שיותר קשה להגיע, הרי זה מה שדורשים את הקושי, אם זה קשה הרי יש לעשות דוקא עם צער וקושי.

(מחשבת מוסר עמ' קלה')

שמעתי עוד שנוסעים לים בלילה, והרי בים לא שואבים יראת שמים... למדתי פעם בליטא – קובנא היו שם שני נהרות, אך לא הלכו לרחוץ, לכל היותר נוסעים ביום שישי, אך לא לנסוע סתם כהפקר.

(מחשבת מוסר ב' עמ' שבי')

יש שנוסעים להתרחץ בים בלילה. והרי בשעות אלו ישנו הכלוך הגדול ביותר, אז נמצאים העבריינים ובעלי התאוה הגדולים ביותר, ולכן אסור לנסוע לים בלילה.

(מחשבת מוסר ב' עמ' תנז')

להמנע מנסיעה לרחוץ בים בתל אביב בימי שישי וכדומה, כי הים טרף שם. וגם העיר תל אביב עצמה היא מקום טרף ומלא לכלוך, ובפרט בקיץ, ואי אפשר לעבור בה. ואיך יתכן לנסוע שם? ובפרט אין לנסוע בבוקר לפני התפילה, שהרי צריך להתפלל כראוי.

(מחשבת מוסר ב' עמ' שכד')

טיולים לבני ישיבות

אף כי בימים אלו נשלח מכתב לכל בני הישיבות שיחיו בענין להתחזק בימים אלו ימי החופש אחרי תשעה באב עד חודש אלול הבא עלינו לטובה.

אבל מאחר שאין הדברים מפורשים כל כך אני בא עוד פעם לחזור בכתיבה מפורשת שהעיקר הכוונה בענין הטיולים שנכשלים כמה מבני הישיבות לשכור מכוניות, וחוף ממה שגורם הרבה ירידה ברוחניות יען שהרחוב מקולקל עד מאד, גם מקרים של אסונות קורה ח"ו ולכן לדעתי אסור לבן ישיבה לפרוץ גדר בזה, וחייבים להתרחק מן המכשול כי כל הרחוב הוא מכשול גדול לכל דבר רע.

(מכתבים ומאמרים ג' עמ' ל')

ודעו לכם שנסיעות וטיולים הם דבר טרף שאין כמוהו. כיון שברור שבחור הנוסע לטיול אינו לומד ואינו חושב בלימוד באותו הזמן שמטייל, אין לו עסקים שבהם הוא חושב ואילו המחשבות מתחילות לפעול, וכאשר הראש ריק ממחשבות תורה ועסקים, הרי המחשבות עסוקות במה שהוא רואה ברחוב, והרחוב טרף, מביטים לכל הצדדים, רואים אנשים שונים, ובזה המחשבות עסוקות, וכך נמצא שהאדם הורס את עצמו בידים... ובפרט שכהיום יש בזה גם סכנה, יש מקומות מסוכנים, ועל כן אל תנסו להיות חכמים ופקחים ולהתחכם בדבר, כצעירים נדמה לכם שאין בזה כלום, אבל לאבא ולאמא שבבית הלב יוצא ומרוב דאגה, כשנוסעים לטיולים האמא בוכה, ויש להתחשב עם האמא.

(מחשבת מוסר ב' עמ' פג')

הנה לאחרונה נפרצו חומות מגדלי הישיבות הקדושות, ומספר תלמידים (אם כי מיעוט שבמיעוט) הפרו את הימים בהם אינם מתקיימים למודים סדירים בישיבות אשר תכליתם העיקרית לנוח ולצבור כח לקראת התחזקות יתר בעמלה של תורה. לימי טיולים ובטלה וכיוצא בהנה. דבר אשר לא ידענו ולא שערנו אבותינו. פרצה זו, אם כי נעשה ע"י מעוט, פוגעת בשמן המקודש של הישיבות ונותנת טעם לפגם בצניעות דרכו של בין הישיבה. ובראש ובראשונה היא פוגעת ברוח הישיבה, בדביקות בתורה וברמת הלימודים וכדי בזיון, וכו'. הקרבנות האיומים שהישיבות נשאו באחרונה כתוצאה מכך, זועקים אלינו בקול גדול, חדלו לכם מדרך זו! ומחייבים כל אחד ואחד למחשבה, לחשבון נפש, וקבלה לשיפור המעשים.

(מכתבים ומאמרים א' עמ' קיב')

ההבטה האמיתית על אנשי הרחוב

אם יש קצת שכל צריך לירוק ולמאוס בחיי הרחוב, הוא מלא לכלוך, שומעים מאנשים שונים דברים ששערות הראש סומרות מלשמוע עד היכן מגיעים!

(מחשבת מוסר עמ' קד')

הרחוב הוא בחזקת סכנה לכל מי שיוצא אליו, ואמנם יש צרכים שעבורם צריך לצאת לרחוב. אך יש סכנה להיות נמשך, כי בלי התבוננות אפשר שיסברו שהרחוב אינו כל כך גרוע.

(מחשבת מוסר עמ' קפח')

כשמסתכלים על הרחוב בלי ביקורת, זה עצמו חסרון, אם לא מרגישים ולא יוצרים הרגשה כזו שהם מופרכים ושהאדם לא נוצר עבור זה... זה חסרון. צריך שתהיה ביקורת, ואם אין ביקורת כנראה שגם אנחנו איננו רחוקים מהם.

(מחשבת מוסר עמ' קסז')

בעבר היה צריך להסביר את החיוב להיות בן תורה על ידי מאמרים ודברי חז"ל, אבל היום עצם מצב הרחוב מוכיח על כך ואין צריך בהסברים. המצב ברחוב אינו מצב רגיל. להיות אדם מהרחוב זה בזיון. עדיף להיות חיה מלהיות אדם מהרחוב. בגדר טוב מותי מחיי, אלו חיים ללא כל הבנה ועלולים להגיע לגרוע ביותר.

(מחשבת מוסר עמ' קעג')

מצב הרחוב גרוע מאד, ומבלי להרגיש נעשים נטפלים, כי טבע האדם שמושפע ונטפל למה ששומע ורואה וצריך חיזוק תמידי.

(מחשבת מוסר עמ' רמז')

הרחוב של היום, הוא מכניס אדישות, רואים בני אדם שנראים יפה וחיים כפי שהם. ואם כן במה אני כל כך גרוע, וזה נגד כל כוונת התורה.

(מחשבת מוסר עמ' שפה')

אם נלך ברחובות הערים, כרחוב אלנבי בתל אביב, או ברחוב בניו יורק או בלונדון ופריס, נראה ברחוב אנשים הולכים ולבושים יפה, מהוקצעים, ונדמה שגם אני יכול להיות כך. וגם להיות שומר שבת. אין בזה סתירה. מה מפריע לכך? הנה המבט האמיתי הראוי לבן תורה המתבונן ביתר עומק הוא שהם כאותן דמויות הנראות בחלון ראוה גדול. שגם הם נראים כאנשים לבושים יפה ומקושטים, וכך כל רחוב אלנבי ורחובות ניו יורק ולונדון הכל הוא רק חלון ראוה ותו לא! כך צריך לחשוב. וכאשר אין חושבים כך, נמשכים אחרי זה, חושבים שזה טוב, העולם נדמה כעולם יפה ונאה. ובאמת הכל ריק לגמרי.

(מחשבת מוסר עמ' תע')

הרחוב רע ביותר ומלוכלך ושפל! האנשים הם כמו צורת אדם בחלון ראוה שמקושט ונאה. וכך גם הם מסתובבים ברחוב ולבושים נאה. אבל בתוך תוכם הם מלאים במדות רעות! איני חושד בכשרים, אלא כך היא המציאות "רק רע כל היום" זה היצר! מי יעצור אותו ולמה יעצר! אכול ושתה כי מחר נמות, אין להם סיבה להתבונן, אין לפניהם עתיד העתיד של העולם הוא בצורה חומרית.

(מחשבת מוסר עמ' תז')

בודאי יש לכבד את בני האדם ולא לבזות את אנשי הרחוב. אבל יש להבין את האמת שהאנשים ההולכים ברחוב בצורה נאה ומבושמת גם אם ההולך הוא שר או נשיא הרי הוא מלא תאוה וגאוה עם שפלות וכי מהם יש ללמוד!

(מחשבת מוסר עמ' שצד')

צריך להזהר מאד מהרחוב, לשמור את העינים, למעט לצאת וללכת ולראות, אין צורך להסביר זאת, כי הדבר ידוע שד' ירחם ויעזור.

(מחשבת מוסר עמ' שפו')

פרורים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

- פרשת דברים תשע"ה -

לא תגורו מפני איש

לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא (א' י"ז)
הנה אמרינו בגמרא סנהדרין (ו' ב') שנים שבאו לדין, אחד רך ואחד קשה, עד שלא תשמע דבריהם, [או משתשמע דבריהם ואין אתה יודע להיכן דין נוטה], אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם, שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו, אך משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם, שנאמר 'לא תגורו מפני איש'.

ויש לדון בהאי לא תעשה מכמה אנפי:

א. מהו פחד האסור

הנה יש לחקור, מי אמרינו דהלאו שבאמת לא יפחד, או דילמא אמרינו שהלאו הוא רק שלא יתן לפחד לגרום שמחמת זה לא ידון, ולכאורה כן היה נראה מסברא.

אך הראוני דאיתא בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות ל"ג) דהלאו הוא שבאמת לא יפחד. [וזה לשונו, לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא, הוזהרנו בזה להאמין שלא יקרנו נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שלוחי מצוה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזירתם. וזהו פרוש כי המשפט לאלקים הוא, שלא יבואכם נזק בסבתו].

והנה שמעתי לשאול לדעת רבינו יונה, דאם לא תגורו הוא איסור לפחד, ולא רק שלא יטה הדין, אם כן מהו כאשר כבר פסק הדין, והשתא ירא שהאיש שיצא חייב יזיקנו, האם שרי ליה לברוח. ונראה דשרי, דיש לבאר דלא תגורו היינו לאסור לפחד כאשר מפאת הפחד שייך שישתנה הדין, אך לא בגוונא שכבר נפסק הדין.

ב. דעת השבות יעקב דלא איירי דבאמת הוה סכנה

איתא בספרי ישמא תאמר ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או יהרוג אחד מבני ביתי, שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ את נטיעותי, תלמוד לומר לא תגורו מפני איש, והובא ברמב"ם (פכ"ב מהל' סנהדרין ה"א) ובחינוך (מצוה תט"ו).

חזינן דמוזהר הדיין בהלא תעשה דלא תגורו, אף אם חושש שאחד מהבעלי דין יהרוג אותו. [ואיירי בגוונא דהדיין כבר יודע להיכן הדין נוטה]. אך כתב השבות יעקב (סי' קמ"ג, הובא דבריו בפתי תשובה חו"מ סי' י"ב) דלא איירי קרא בגוונא דהוי חשש גמור שיהרגנו, דאין דבר העומד בפני ספק פיקוח נפש, אלא איירי קרא כשרק מפחד, ואמרינן שאינו צודק בפחד זה, דחזקה על אדם מישראל שלא יהרוג. [נאמנם בתשובות זקן אחר (סי' קכ"ו) כתב דאפילו בספק סכנה אמרינן שלא יגור].

עניני ציצית - ענף ז'

תעשה ולא מן העשוי

הנה כתב המשנה ברורה (סי' י"ב ס"ק ז') דאם אין לו חוטין ארוכין כשיעורן, יכול לקשור ב' חוטין קצרים ולעשותן חוט אחד ארוך. אמנם אם לאחר עשייתן נפסקו באופן דנפסלו, לא מהני קשירה, דהוה ליה תעשה ולא מן העשוי.

ואם לאחר הטלת הציצית בהגד, נפסק ראש אחד מחוט, ולא נשתיר בו כדי עניבה, מהני לקושרו להשלימו כיון דאכתי לא נפסל, שהרי נשאר בכשרותו מדין גרדומין.

ופליגי משנה ברורה וחוון איש, מהו אם לאחר שקשר חוט להשלימו, נפסק ראש השני מאותו החוט, והרי חוט דחסר ב' ראשיו נפסל, נמצא דהשתא כדי להכשיר הציצית צריך גם החוט שקשר אחר הטלת הציצית בהגד.

והנה יש לעיין לדעת השבות יעקב, למה לי קרא דלא תגורו, הא באמת אין כאן חשש פיקוח נפש, ואם כן אף בלא קרא יתחייב לדון.

ויש ליישב, דבעינן קרא לגוונא דאיכא ודאי הפסד ממון, דבלא קרא הוה רק עשה, ואינו חייב להוציא עליו יותר מחומש ממונו, משא"כ לבתר קרא דהוה לא תעשה, חייב להוציא עליו כל ממונו.

[וכך באמת כתב בשבות יעקב, דמחמת חשש הפסד ממון צריך לפסוק הדין, וכדינא דלא תעשה, ואע"פ דהוה שב ואל תעשה, הרי דעת הריב"ש (סי' שפ"ז) דגם בכהאי גוונא צריך להוציא כל ממונו. וכן הוא במהר"ם שיק (בסנהדרין ו' ב', ובתשובות או"ח סי' ש"ג). אך בערך שי' (סי' י"ב) ובמהרשד"ם (חו"מ סי' שע"ח) כתבו דבברי היזקא יכול לימנע מלדון].

תו יש לדון ליישב, דגם מצד החשש פיקוח נפש, בלא קרא היה פטור, כיון דהיה משלם יותר מחומש לא להיכנס להאי סכנתא, אע"פ שבאמת אינה סכנתא,

וכמו דחזינן בגוונא דתינוק שנולד ברגל עקומה, וצריכים ליישרה על ידי גבס, וזה אפשר רק סמוך ללידה כאשר העצמות רכות, ואם יעשו כך לא יוכלו למול בזמנו, דכתב באבני נזר (יו"ד סי' שכ"א) דיש לעשות הגבס, דכיון דעל מצות עשה אין לבזבז הון רב, קל וחומר כדי שלא יהא רגל עקומה,

חזינן דכיון דהיה משלם חומש ממונו בשביל למנוע שלא יהא כך, דמי להפטור דנתינת יותר מחומש ממונו למצוה. וצריך עיון אם יש לחלק.

ג. האם שרי לדיין לשלם לתובע

הנה יש לעיין, בגוונא דהדיין סובר שהדין עם התובע, אך אם הדיין יפסוק כך יפסיד הדיין כל ממונו, האם שרי להדיין ללכת להתובע, ולומר לו שימחול לנתבע את התביעה, והדיין ישלם לו עבור מחילה זו,

מי אמרינן דבכהאי גוונא לא עבר על לא תגורו, כיון דלא הגיע לכלל דין וממילא לא עבר. וכן היה נראה.

אך לאידך גיסא, העירו דגם זה בכלל לא תגורו, דעל ידי זה תתמלא הארץ חמס, דהגברא אלימא יעשה ככל חפצו הרע, וידע שלא ישלם, אלא הדיין ישלם עבורו.

אך לא אדע אם הדבר נכון, דאטו אם הנתבע מאיים על התובע שישרוף את נכסי בנו, אם יצטרך לשלם לו, והתובע אינו רוצה למחול, בפשוטו הבן של התובע יכול ליתן הכסף לנתבע, ואין כאן עוות הדין אלא עושה, ואם כן הכי נמי דכוותה. אך יש לחלק דהכא הדיין עושה זאת, אך יש לומר דלא איכפת לן.

לדעת המשנה ברורה (שם) כשר, דלא שייך תעשה ולא מן העשוי, כיון שבעת שקשר ב' החוטין ביחד, היתה הציצית כשירה, נמצא דכל הזמן הוה בהכשר.

אמנם בחזון איש (או"ח מועד סי' ג' ס"ק ט"ו) פליג, דודאי פסול, דלגבי החוט החדש שקשר הוה תעשה ולא מן העשוי, דכל חוט שקושר לאחר שהציציות כבר מחוברין לבגד הוי בכלל תעשה ולא מן העשוי, אף שהציצית כשרין בלא החוט הנוסף.

ויש לדון בדינא דהחזון איש בכמה אנפי:

א. דמי לצירף סכך כשר

לכאורה יש לדמות דברי החזון איש לגוונא שהיה סכך כשר כשיעור, וצירף סכך שהיה מחובר, ואחר כך קצצו, דאכתי הסוכה כשירה, ואחר כך נתמעט מהסכך הראשון, דודאי השתא הסוכה פסולה, אע"פ דכל הזמן הסוכה כשירה, דהרי אין הסוכה כשירה אלא מחמת הסכך שקצץ אחר שסייך בו, והוה ליה מן העשוי.

ב. תפר חוט אחר בין שני הנקבים
אמנם יש לדון בכמה גווני דגם החזון איש מודה דכשר, דליכא למיפסל בהו משום תעשה לא מן העשוי,

חדא, דהנה אם נפלה הציצית החוצה, צריך לפותחה ולתלותה שנית, דבלאו הכי הוה תעשה ולא מן העשוי.

ואם אכתי הוה תלויה בתוך הבגד בין שני נקבים, וחזינן דתיכף יקרע, ותפר חוט אחר בין שני הנקבים, ואחר כך באמת נקרע חוט הראשון, בפשוטו זה שפיר דמי גם להחזון איש, דמכל מקום לא נפלה, ומאי איכפת לן שנתחלפו הסיבות.

ג. הוריד דלת ואחר החזירו, והוריד דלת השניה
שנית, יש לדון כעין זה בהא דבעינן דלת כדי להתחייב במזוזה, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ו הל' מזוזה ה"א) דאינו חייב במזוזה אלא בבית דאית ביה דלת, וכתב בתשובות כתב סופר (יו"ד סי' קל"ט) דלפי זה אם קבע מזוזה, ואחר כך הוריד הדלת, כשמחזיר הדלת צריך להוריד המזוזה ולחזור ולקובעה, כדי שהמזוזה לא יפסל מפאת תעשה ולא מן העשוי.

אמנם אם בעת שהוריד הדלת הראשונה היתה דלת שניה, וכשהחזיר הראשונה הוריד השניה, ודאי אין צריך להוריד המזוזה, והכי נמי דכוותה, כן היה נראה.

ד. נפתח חצי ואחר כך נפתח חצי השני
שלישית, יש לדון כעין זה בהא דבעינן גג לחיוב מזוזה, דהנה כתב בכתב סופר (שם) דאם פתחו הגג, ואחר כך חזר וסגרו, יש להניח שנית המזוזה, מפאת תעשה ולא מן העשוי, ואף כשהיה בתחילה בהכשר. ולכאורה אם יפתח מקצת הגג באופן שעדיין חייב במזוזה, ואחר כך יסגרו, ויפתח צד השני, יהא כשר. [וכן בקדם הסכך לדפנות והחליף הדפנות].

[ועיין בשערי תשובה (סי' תרכ"ו סק"ז), בשם ארבעה טורי אבן (סי' י"ד). ועיין בתשובות מהרי"ל (החדשות סי' ו') בנידון תעשה ולא מן העשוי כשהיה בהכשר. והא דבסוכה מכשירין כשסגר הגג לאחר שנעשה בהכשר, יש לחלק דשאני התם דעדיפא משום דיש צירים].

ה. דעת חכמת שלמה
הנה בהיה בגד ג' על ג', וקרע חציו ותפר, ואחר נקרע אידך חצי ותפר, ודאי נימא דהוה פנים חדשות ופרחה טומאתו, וכתב בחכמת שלמה (סי' ח' סע' ט"ו) דכל היכא דהוה פנים חדשות הוה תעשה ולא מן העשוי, ומשום הכי אם נקרעה הטלית ועדיין

חשיב בגד ותפרה, ואחר כך חזרה ונקרעה ותפרה, הוה ליה פנים חדשות, ומיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי. [ולדבריו הוא הדין במזוזה בכהאי גוונא].

ומכל מקום בהני חוטים שבין החורים, [והיינו החוטים שעליהם תלויים הציצית, ומחליף זה בזה], יש לדון דגם לחכמת שלמה יהא כשר, ולא נימא דהוה פנים חדשות לענין תלית החוטים בטלית, ויפסל משום תעשה ולא מן העשוי, דהטלית עצמה נשארה אותה הטלית, וחוטי הציצית כל הזמן תלויין בבגד, וצריך תלמוד.

[ובתקע מזוזה במסמרים, ואחר כך הוסיף מסמרים ועקר הראשונים, פשיטא דכשר, דבזה ליכא דינא דתעשה ולא מן העשוי]. [ואין סתירה לדבריו מהחתם סופר דלקמן דמכשיר בספר תורה, דשם לא הוה כלל תעשה ולא מן העשוי, דכל חלק מהכתובה הוה עשיה מעליא].

ו. כהאי גוונא לענין שלא כסדרן
הנה בחזון נחום (ח"א סי' י"א) דן לענין כסדרן בתפילין ומזוזות, כשהיה אות יו"ד, והיה רגל היו"ד קצרה באופן שכשר, והסופר ליתר שאת האריך הרגל, אבל אחר כך העביר בקולמוס על ראש היו"ד ונתעבה, ובזה נבלע הרגל שהיה מתחילה בראש, ולא נשאר מן הרגל כי אם מה שהאריך אחר כך, נמצא דהאות כשר רק מכיון דאחר כך האריך הרגל.

ודעת חסד לאברהם (סי' ד') דשרי, משא"כ דעת החתם סופר (השטות חו"מ סי' קפ"ט) וקסת הסופר (סי' ט') דפסול מפאת שלא כסדרן, דפנים חדשות באו לכאן, (וכמשנה דסנדל, בכלים פרק כ"ו מ"ד, ובגמרא עירובין כ"ד א', ושבת קי"ב ב').

ובחסד לאברהם הוכיח כשיטתו, מהא דכתב בתרומת הדשן (מובא בשולחן ערוך סי' ל"ב סעי' כ"ז) דבאותיות שנמחקו ורישומן ניכר, מותר להעביר עליהן קולמוס שלא ימחקו יותר, והטעם דמכיון דעכשיו כשר הכתב, לא הוה שלא כסדרן, חזינן דאע"פ שהכתב הראשון עומד להמחק, ובזמן קצר לא ישאר רושם דיו הראשון, מכל מקום התפילין נשארו בהכשרן, וליכא משום שלא כסדרן.

אמנם בחזון נחום דחה, דעל ידי שמוסיף דיו בהקולמוס לא ימחק כלל, דהוא משמרו שלא ימחק יותר.

הנה האי נידון אינו ענין להך דציצית, שמוסיף חוטים בין ב' החורים שלא יפול הכנף, דהתם הנידון מפאת כסדרן, משא"כ הכא בציצית הנידון מפאת תעשה ולא מן העשוי, ובזה לית לן בה.

עניני תשעה באב

לדידן דנהגין בדברי הרמ"א (סי' תקנ"ד סע' י"ט) דדברים שבצנעא נוהג, אם כן חזינן דעיקר הצום בתשיע.

וצריך עיון בדברי האבני נזר, דהא כתבו הפוסקים (הובאו דבריהם במשנה ברורה שם סי' מ') דמקילין בדברים שבצנעא בשעת הדחק, כמו בליל טבילה, ואם כן חזינן דעיקר הדין להקל דאינו נוהג דברים שבצנעא, ואם כן היאך נעביד לקולא לאידך גיסא לומר שדברים שבצנעא נוהג כדי לפטור קטן שהגדיל.

ב. מהרש"ם - דחייב משום חינוך
הנה דעת מהרש"ם (ח"ג סי' שס"ג) דשפיר חייב מי שהגדיל, ואע"פ ד' באב אינו אלא תשלומין, מכל מקום הרי גם בקטנותו היה חייב מצד חינוך, ואם כן שייך ביה תשלומין.

והנה להאי טעמא, מי שהגדיל ב' באב לא יוכל להוציא בקריאת איכה לגדולים, דחייב דהקטן שהגדיל אינו אלא מפאת המצוה דחינוך.

ולדברי המהרש"ם, קטן שלא התפלל מנחה, והגדיל בלילה, חייב להתפלל מעריב שתיים, דאיכא חיוב חינוך גם כשהגדיל. אמנם יש להוכיח דעכשיו שהגדיל אין כבר חובת חינוך, דלא תקנו חובת חינוך בגדול. [עיין מה שהאריך בזה רבינו בספר בר אלמוגים (סי' ס"ז)].

ג. שבט הלוי - עיקר הצום ב' באב
בשבט הלוי (ח"ו סי' ע') כתב כהצד הראשון, דעיקר התענית ב' באב, דמתחילה הוקבע כך, והא דדברים שבצנעא נוהג, אינו בגלל שעיקר הצום בשבת, אלא רק לזכר, כיון דבעלמא ברוב שנים הוא עיקר יום האבילות וחורבן.

קטן שהגדיל ב' באב

הנה יש לדון מהו בקטן שהגדיל ב' באב, כשתשעה באב נדחה ל' אב, מי אמרינן דחייב לצום, דהרי ב' באב כבר נעשה גדול, או דילמא אמרינן דפטור מלצום, דעיקר הצום הוה בט' באב, ומה שצמים ב' אב אינו אלא תשלומין, ואם כן האי קטן שלא היה חייב בעיקר החיוב, לא שייך לחייבו להשלימו.

א. אבני נזר - אינו אלא תשלומין
הנה דעת אבני נזר (אוי"ח סי' תכ"ו) כהצד השני, דאינו חייב להתענות, מכיון דאינו אלא תשלומין.

אמנם יש להוכיח מהרשב"א לא כך, דהנה כתב הרשב"א (תשובות ח"א סי' תק"כ) דבתשעה באב שחל להיות בשבת, אינו נוהג בשבת שום אבילות ואפילו דברים שבצנעא, ולא הוה כאבל דעלמא דאמרינן דדברים שבצנעא נוהג, דהרי בתשעה באב אמרינן בגמרא תענית (כ"ט ב') דאם חל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו, וטעמא דשאני אבילות חדשה מאבילות ישנה.

ומוסיף הרשב"א לבאר, דודאי שרי דברים שבצנעא, דהרי לגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוה בעשירי, ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי.

חזינן מדברי הרשב"א, דבהגדיל בעשירי יהא חייב, דהרי עיקר הצום בעשירי, ואז הוה כבר גדול.

אך כתב האבני נזר דאינו ראה מדברי הרשב"א, דדבריו הם רק לשיטתו דאין דברים שבצנעא נוהגים בתשעה שחל בשבת, אמנם

ויש להעיר, היאך כתב דעיקר הצום בעשירי, הרי חזינן בשולחן ערוך (סי' תקנ"א סעי' ד') דיש מי שאומר דאם תשעה באב חל בשבת ונדחה ליום ראשון, נהגו לאסור כל שבוע דלפניו.

ונפקא מינה לענין כבוס, לדינא דגמרא דאסור רק בשבוע שחל בו תשעה באב, וגם לדין דאסור לכבס מראש חודש, נפקא מינה לענין לכבס בשביל נכריות, דכתב המשנה ברורה (שם ס"ק מ"ג) דמחמירין רק בשבוע שחל תשעה באב, וכן לענין נטילת צפרניים, (א"ה, עיין ט"ז סי' תקנ"א ס"ק י"ג).

חזינן דחשיבא שבוע שחל בו תשעה באב, אם כן שבת הוא עיקר הצום. וצריך לומר בדעת השבט הלוי, דמכל מקום שם תשעה באב יש על האי שבת, אע"פ דעיקרו ביום ראשון.

* * *

הבדלה בפחות מכשיעור

הנה קיימא לן דחולה שצריך לאכול בתשעה באב ביום ראשון, קודם יבדיל ואחר כך יאכל. ויש לעיין מהו אם צריך לאכול בתשעה באב רק פחות פחות מכשיעור.

א. בפשוטו יש לומר דיבדיל, כיון דאיסור אכילה קודם הבדלה הוה אף בפחות מכשיעור.

ב. אך לאידך גיסא יש לדון דלא יבדיל, דהרי לצאת בהבדלה יצטרך לשתות שיעור האסור לשתות בתענית, כמבואר במשנה ברורה (סי' תקס"ח סק"ה) דשיעור תענית הוא מלא לוגמיו, וזה לא שרינן ליה. [והעירו, דאם יש לו שני חולים, שישתו שניהם ויצטרפו].

ג. תו יש לדון דלא יבדיל, דאף אם משכחת לן פחות מכשיעור בהבדלה, מכל מקום אסרינן ליה לשתות הכוס דהבדלה, דהרי מכיון דאין צריך זאת לבריאותו בתענית, אמאי יהא מותר.

אלא נצטרך לדון מאי חמיר טפי, לאכול בתענית או לאכול קודם הבדלה.

ד. והעירו, דאיכא עוד טעמא דלא יבדיל, מכיון דצום דתשעה באב דהוה דברי קבלה חמירי. והנה הוא כללא חדתא, דיש חומר לדברי קבלה על איסור דרבנן. [והרי אם חייב או ללבוש בגד חול או לטלטל מוקצה, לא שמענו דבגד חול חמירא מכיון דהוה מדברי קבלה, ועיין].

ה. וכן יש לשאול במי ששותה תה מר בתשעה באב, אם צריך להבדיל מקודם, ולכאורה גם תה מר אסור לשתות קודם הבדלה, וצריך תלמוד.

* * *

אם אשה תבדיל לחבירתה

הנה בתשעה באב דחל ביום ראשון, אם אשה צריכה לאכול בהצום, היא צריכה להבדיל קודם שתאכל. ויש לדון אם אשה אחרת שצמה, יכולה לצאת ממנה, וכך תוכל לאכול מיד עם הכוכבים:

א. תוציא אשה אחרת

בפשוטו אשה יכולה להוציא בהאי הבדלה גם אשה אחרת שצמה. וכי תימא דמכיון דאיכא פלוגתא אם נשים חייבות בהבדלה, נמצא דאינה בת חיובא להוציא השניה, אינו כן, דממא נפשך אם האשה היוצאת חייבת, אם כן חייבת גם המוציאה.

וכעין זה, אם אדם שכח יום אחד בספירת העומר, ויצא בהברכה על ידי אדם אחר, ולאחר שבירך נזכר המברך שגם הוא שכח יום אחד, מכל מקום שפיר דמי, דאם השומע חייב גם המשמיע חייב.

ב. האם אשה יכולה להוציא במצוה שהזמן גרמא
אמנם יש לדון דאין אשה יכולה להוציא אשה אחרת בהבדלה, דהנה לענין מצות עשה שהזמן גרמא דנהגין דנשים יכולות לברך, דמושכות על עצמן המצוה, יש לומר דאין אחת יכולה להוציא חבירתה, דלא מיקרי בר חיובא, ואם כן לא שייך בהם ערבות.

נמצא לפי זה דאשה היוצאת מחבירתה מהני רק להצד דחייבת מדינא, אבל להצד דאינה חייבת, אלא דמבדלת מכח הא דנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, לא יהני. והלכך נשי דידן דנוהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, אם כן גם בהבדלה רוצות לצאת אע"פ שאינן חייבות, אם כן לא תוכל לצאת על ידי אשה אחרת.

וזה תליא, בגוונא דאשה צריכה להבדיל ואינה יודעת להבדיל, ויש רק איש שכבר יצא בהבדלה, האם יכול להבדיל עבורה, מי אמרינן דחיישין שפטורה מדינא, ואם כן הוה ליה ברכתו לבטלה.

אך כמדומה דמנהג העולם דלא כהאמור, דהרי אם איש שכבר יצא בתקיעת שופר מוציא נשים, אשה אחת מברכת לכולן, חזינן דשייך ערבות אף בכהאי גוונא.

[וגם ראייה מהא דחזינן דאע"פ דאיש כבר יצא תקיעת שופר, מכל מקום יכול לתקוע להוציא נשים, חזינן דיכול להוציא מדין ערבות, אע"פ דהנשים אינם חייבות אלא מושכות על עצמן החיוב, ואולי איש שאני, דהוה בר חיובא גמור, אע"פ דהנשים אינם מחוייבות].

ג. רוב הפוסקים דאשה חייבת מדינא

תו יש לטעון דמהני הבדלה דאשה להוציא אשה אחרת, דהנה ראייתי בספר בירור הלכה (סי' רצ"ו סעי' ח') דמאריך בענין חיוב נשים בהבדלה, ואסיק התם דרוב הפוסקים סברי דנשים מחוייבות בהבדלה, והלכך נהי דלכתחילה ודאי מורין להו דתבדיל בעצמה, אבל באי אפשר לה, ויש רק איש שכבר הבדיל, שפיר יבדיל לה, ולא חיישין דיהא ברכה לבטלה.

ולפי זה הכא שפיר תוכל אשה להוציא אשה, דהכא קילא טפי, דאין חשש ברכה לבטלה, אלא כל החשש רק שמא אינה מחוייבת מדינא, ואז נימא דאינה יכולה להוציא מדין ערבות, ולענין זה ודאי מצינן טפי למינקט דתרווייהו מחוייבות מדינא.

אבל מכל מקום מהיות טוב, אם תוכל להמתין לבעלה, לא תצא מאשה שמבדילה בעצמה באמצע הצום.

* * *

האם הבעל יעשה ההבדלה

הנה יש לדון דעדיף דתעשה באופן אחר, דהאשה האוכלת לא תעשה הבדלה בעצמה, כיון דלכתחילה אשה לא תבדיל לעצמה אלא ישמע מן האנשים (כמבואר בסי' רצ"ו סעי' ח', ומשנה ברורה שם), אלא נימא דהבעל יעשה הבדלה ויברך בורא פרי הגפן, ואע"פ דהוא צם, מכל מקום יתן להאשה לשתות מהכוס.

א. מהו אם האשה תברך ברכת הגפן

אך לכאורה לא מהני, דהא לגיסא דפטורה מהבדלה, היאך תצא בבורא פרי הגפן ידידה,

וכי תימא דאידיה תעשה בורא פרי הגפן, הא קאמר האליה רבה (מובא במשנה ברורה סי' רע"א ס"ק ס"ט) דאם שתה אחר שלא כוון עליו בברכה, ואותו האחר בירך בורא פרי הגפן שנית, אין יוצאין בטעימתו, ודינו כאלו נשפך הכוס.

וכי תימא דלא קאמר האליה רבה אלא כשהשותה אין צריך קידוש, ובזה בורא פרי הגפן ידידה מגרע, אך הא בנידון דידן נמי הכי הוא, דדילמא האשה פטורה.

ב. אם הבעל יברך הגפן

וכי תימא דיעשה הבעל בעצמו בורא פרי הגפן, אינו כן, דהיאך מהני לה האי בורא פרי הגפן, הא דילמא פטורה, ואם כן הוה ליה רק ברכת הנהנין, ואף למאי דקיבלו עלה, לא מהני לגבי ידידה. נמצא דאין הבעל יכול להבדיל בתשעה באב אם האשה שותה.

[הנה אמרינן במשנה ברורה (סי' תק"נ ס"ק י"ב) דאם יש חופה ביום התענית, דהחתן אסור לשתות מכוס של ברכה כיון שהוא עדיין מבעוד יום, נותנין לתינוק לשתות. והכא נמי תיקשי למי עושה הברכה דבורא פרי הגפן].

ג. להגר"ז הבעל יבדיל והאשה תשתה

הנה יש לדון דמכל מקום הבעל יכול להבדיל להאשה, דהנה כתב הרמ"א (סי' רע"ב סעי' ט') דהמודר הנאה מין, יכול לקדש על היין, וישתו אחרים המסובין עמו, [ואם אין אחרים עמו, יקדש על הפת ולא על היין, או ישמע קידוש מאחרים].

וכתב המגן אברהם (שם סק"ט, ובמשנה ברורה ס"ק ל"ג) דאם המקדש מברך בורא פרי הגפן על מנת שישתו אחרים, לאו שפיר דמי, כיון שהם יודעים לברך בעצמן בורא פרי הגפן, דאין ערבות בבקי.

אמנם הגר"ז (סי' ער"ב ס"ק י"ב) כתב דלא כהמגן אברהם, דכיון

דצריך הבורא פרי הגפן לכוס של ברכה, אין זה בגדר ערבות, דלדידיה קא עביד.

ולפי זה בנידון דידן, אף דנותן לאשה מהני להגר"ז. אמנם דברי הגר"ז אינן מוסכמים, דהרי דעת המגן אברהם והמשנה ברורה דלא כן. [וגם יש לעיין מאן נימא לן דאשה משווא כוס של ברכה, והנידון יהא בבן חוץ לארץ ביום טוב שני, אם יוכל ליתן לשתות לבן ארץ ישראל].

* * *

יבדיל רק בבוקר

כתבו הפוסקים, דחולה שצריך לאכול בתשעה באב שחל ביום ראשון, יבדיל קודם אכילתו. וכתב בכף החיים (סי' תקנ"ו סק"ט) שיאחר ההבדלה עד סמוך לאכילה, ואם לא יאכל עד הבוקר, ימתין מלהבדיל עד הבוקר. [מובא במנחת יצחק ח"ה סי' ל', ובארחות חיים סי' תקנ"ו].

ויש לעיין אמאי יבדיל רק בבוקר, הא עיקר הבדלה היא בלילה, וכיון דבלאו הכי אוכל ביום דתשעה באב, אמאי לא יבדיל כבר בלילה.

ולא מיבעיא במבדיל על יין, שאז אמרינן שאם יש קטן יתן לקטן, והרי הקטן בלאו הכי אוכל בלילה. אלא אף בליכא קטן, או במבדיל על חמר מדינה, הא שרי להחולה לאכול מיד אע"פ שיכול להמתין, ואם כן אמאי לא יבדיל עכשיו.

אך אי הכי תיקשי, בכל תשעה באב שחל ביום ראשון, שיבדיל בזמנו בתשעה באב ויתן לתינוק לשתות, ויש לומר דשאני התם דלא שרינן מכיון דאתי למיסרך.

אך בחולה שבלאו הכי מבדיל בתשעה באב, ולא אמרינן ביה החשש דאתי למיסרך, אם כן אמאי לא יקיים ההבדלה כדינה.

ואולי נימא דמכל מקום כיון דאינו מבדיל סמוך לאכילה אתי למיסרך. אך צריך עיון, דמכל מקום הא לא שכיחא שיהא חולה, ואם כן ליכא לחששא דאתי למיסרך.

* * *

שהחיינו

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקנ"א סע' י"ז) דטוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש.

וכתב הרמ"א (מקורו מתשובות מהרי"ל ובנימין זאב), דאם האי פרי יש לו רק עכשיו, ואם לא יאכלנו עכשיו, לא יהא לו אחר כך הפרי, אמרינן דיאכלנו עכשיו ויברך שהחיינו.

ולפי זה יש לחקור, היכא דיש לו רמון בימי בין המצרים, ולא יהא לו רמון לאחר תשעה באב, אך יכול להחליף הרמון בתמר שיקבלנה לאחר תשעה באב, ובגוונא דאם לא יחליף הרמון לא יהא לו התמר, היכי נידייניה,

א. הנה זה פשוט דאם בכל מקרה יהא לו תמר לאחר תשעה באב, ודאי שיברך על הרמון השתא, דכל חדא הוה מצוה, אלא הנידון כאשר יהא לו רק אחד מהם, או רמון השתא או תמר לאחר זמן.

ב. וצדדי הספק, מי אמרינן דיברך שהחיינו על הרמון, מפאת דברכת הרמון לא תהא לו לאחר זמן, או דילמא נימא דלא יברך שהחיינו, דהרי אם לא יברך השתא יהא לו תחתיו שהחיינו לאחר תשעה באב, ואם כן אמאי יברך עכשיו.

ומסברא לכאורה היה נראה דלא יברך, ואע"ג דכשיש לפניו שתי מצות מחוייבות, ויכול לעשות רק אחת מהם, ובאחת יצטרך לדחות לא תעשה, ובאחת לא יצטרך, יש לומר דיעשה מה שירצה, [נדאיכא למילף מדברי החזון איש קדשים קמא סי' ל"ז ס"ק י"ב, עי' מה שביארנו בפרשת תזריע תשע"ד], אבל הכא שהחיינו חדא היא, ולא נימא דכל סיבה היא מצוה אחרת.

אך צריך עיון אם מוכרח לומר כן, דאולי כל סיבה היא בפני עצמה.

[ולענין כסוי הדם, דאם אחר כיסה חייב בעשרה זוהבים, ולא אמרינן דסגי שיתן לו כסוי אחר, [להחליקים על רבינו תם], אין ראייה לנידון דידן, דהרי התם חדא מצוה, וזוה פשיטא דאין לברך בין המצרים אם יהא לו אותו הפרי, אלא התם טעמא אחרינא איכא במילתא].

סעודה מפסקת

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תקנ"ב סע' א', ט') דבסעודה המפסקת לא יאכל ב' תבשילין, והיינו כשהוא אחר חצות, וכן כשאין דעתו לאכול עוד אחריה סעודת קבע, אבל אם היה קודם חצות, או אחר חצות ודעתו לאכול אחריה סעודת קבע, לית לה דינא דסעודה המפסקת. [ושמעתי מסתפקין בחולה שאוכל בתשעה באב, אם יש לו דין סעודה המפסקת].

ויש לדון בהאי דינא בכמה חקירות:

א. התחיל קודם חצות

הנה אם התחיל קודם חצות וממשיך לאחר חצות, הנה בפשוטו בחלק שאוכל קודם חצות ליתא דינא דסעודה המפסקת, ורשאי אז לאכול ב' תבשילין. [וגם לאכול בשר ולשתות יין לדינא דממרא, אבל לדידן אין נפקותא דהא מחמירין מראש חודש, אבל יש נפקותא לענין דגים, דמראש חודש לא אסרינן, ובסעודה המפסקת אסרינן לאכול דגים, כמבואר בשולחן ערוך שם סע' ב'].
ויש לומר דכיון דסוף הסעודה לאחר חצות, חשיבא כולה כסעודה מפסקת, אבל זה צריך ראייה, אלא יש לומר דהא דאוכל קודם חצות לא חשיבא סעודה מפסקת.

ב. אכל תבשיל אחד קודם חצות

מעתה יש לדון, באכל תבשיל אחד קודם חצות, אם מותר לו לאכול תבשיל אחר באותה סעודה לאחר חצות, מי נימא דהתבשיל השני יש לו חשיבות כיון דכבר אכל תבשיל באותה סעודה, או דהאיסור שלא לאכול בסעודה המפסקת ב' תבשילין, והרי סעודה מפסקת היינו דוקא לאחר חצות, וכן היה נראה יותר. נוציינו לעיין בהתעוררות תשובה ח"א סי' ר"מ].

ג. אכל לאחר חצות ודעתו לאכול עוד סעודה

וכל זה באכל קודם חצות, אך אם אכל אחר חצות, ובעת התבשיל הראשון היתה דעתו לאכול אחריה עוד סעודה, ואחר כך נמלך שזו תהא המפסקת, בזה יהא אסירא ליה, דאגלאי השתא דהוה מפסקת מתחילתה. ותליא באכל ב' תבשילין על מנת לאכול אחר כך, אם שרי ליה להמלך ולא לאכול.

* * *

שבת או תשעה באב

הנה יש לדון, בערב תשעה באב שחל להיות בשבת, וצריך לקחת רפואה עם מעט מים, ויכול לקחתו או בהתענית או בשבת, מתי ישתה.

[היינו בגוויי דשרי לקחת רפואה בשבת, כגון חולה כל גופו או נפל למשכב, וכן בגוויי דשרי לשתות רפואה בתענית, והיינו דאם המים זכים ואינם מורים אז שרי לקחתו בצום רק כאשר אם לא יקח יהא חולה, וכהאופנים המבוארים באגרות משה (ח"ג סי' צ"א). אמנם אחרי שלקח חייב להתענות, דאינו חולה].

א. הנה לכאורה יש לדון דישתה הרפואה בהצום, דשבת חמירא, מכיון דהוה תדיר. אמנם אשכחן מעלת תדיר רק במצוות ולא באיסורין.

ב. תו יש לדון כהנ"ל דישתה הרפואה בהצום, דהנה בשבת הוי הרפואה שיעור שלם, דכל גודל תרופה אסור לקחת בשבת, משא"כ לענין התענית הוה רק חצי שיעור, והרי חצי שיעור קילא משיעור שלם.

ג. וכי תימא דאדרבה יקח הרפואה דוקא בשבת, דשבת הותרה משא"כ תענית דחוייה, אינו כן, דגם שבת דחוייה, דאם יכול לקחת תרופה במוצאי שבת לא יקח אותו בשבת, דהרי ילפו קמאי להיתר רפואה במקום חולי, מהיתר אמירה לנכרי בחולה שאין בה סכנה, והרי התם הוה דחוייה, כדכתב המגן אברהם (סי' שכ"ח ס"ק י"א) בשם תשובות רד"ך (בית י"ח חדר ו') דאם אפשר להמתין עד הלילה, לא שרינן אמירה לנכרי.

ד. בשבת הלוי (ח"י סי' פ"ד) פסק בתשעה באב שנדחה, דישתה בתשעה באב ולא בשבת. אך בגוונא דהשבת הוה קודם הצום, איכא נמי סברא דימתין מלקחתו עד הצום, שמא עד אז כבר יתרפא. אך הנידון יהא בעשרה בטבת שחל ביום ששי, ויכול להמתין עד שבת.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת דברים - תשעה באב

"נמצא אחד מהם קרוב או פסול בדיני ממונות - בגדר הלימוד בהקש"

"ואעזה אתכם בעת הזהיא את כל הדברים אשר תעשון". (פרק א' פסוק י"ח).

קרוב או פסול השני אינו בטל לגמרי דחייב לו שבועה, לכך שלשה נמי נמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר עדים".
מבואר בתוס' שאע"פ שגם בדיני ממונות נאמר בפסוק "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים", מ"מ אי אפשר להקיש בזה הקש שנים לשלשה ולפסול נמצא אחד מהם קרוב או פסול, משום שגם בשני עדים כאשר נמצא בהם אחד קרוב או פסול, עדיין העדות לא בטלה לגמרי, שהעדות של העד השני היא עדות לענין חיוב שבועה, וממילא הוא הדין בשלשה, י"ל שגם אם אחד נפסל עדיין עדות שאר העדים תהא קיימת ויחייבו ממון כדין כל עדות של שני עדים.
אבל בדיני נפשות העדות של עד אחד אינה מועלת לכלום, ולכן שייך להקיש שנים לשלשה ולחדש את הדין של נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה.

משפט אחד יהיה לכם

ולכאורה צ"ע איך לפי דברי התוס' מיושב הקושיא הראשונה שהקשה על רש"י, שכתוב בפסוק משפט אחד יהיה לכם - משפט השווה לכולם, ונקיש דיני ממונות לדיני נפשות, וכמו שבנפשות נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה, כך גם בממונות נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה. ולכאורה תוס' בפירושו רק מבאר למה בדיני ממונות אי אפשר להקיש את הפסוק שכתוב בדיני ממונות שנים לשלשה, אבל עדיין קשה, הרי בדיני נפשות אנו כן מקישים שנים לשלשה, ואחרי שבדיני נפשות ההקש אומר לנו שאם נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, צריך להיות שגם בדיני ממונות כך יהיה הדין מדין משפט אחד יהיה לכם.

ונראה לומר דהילפותא של הקש, שאנו אומרים דדין אחד הוקש לחבירו ללמד שאותם הדינים שנוהגים בזה נוהגים גם בזה, יסוד ושורש הילפותא בזה אינו רק לימוד וגילוי על הדין המסויים שאנו רוצים ללמוד שהוא נוהג גם בהלכה השניה, אלא עיקר הילפותא וההקש הוא לומר שעצם הפסוק שכתוב בדין זה כאילו והוא עצמו כתוב גם בדין השני. ולדוגמה כאשר כתוב "משפט אחד יהיה לכם", והגמ' דורשת מזה "משפט השווה לכולם", ובגמ' ביבמות (דף קכ"ב ב') מובא שמהאי טעמא הוקש דיני ממונות לדיני נפשות לענין דין דרישה וחקירה של העדים, "ודבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדו"ח". נראה לומר ששורש הילפותא אינו רק בגדר הקש וגילוי על הדינים שכשם שבדיני נפשות צריך דו"ח כך גם בדיני ממונות צריך דו"ח. אלא הילפותא היא על עצם הפסוק, שכיון שהוקשו דיני ממונות לנפשות, א"כ הפסוק שמלמד בדיני נפשות שצריך דו"ח, כאילו הוא כתוב גם בדיני ממונות.

ומעתה לפי סברא זו מיושב היטיב דברי התוס', דהנה בדיני נפשות כתוב בפסוק "על פי שנים עדים או שלשה עדים", ואנו דורשים מהפסוק הזה שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה.

ופרש"י, את כל הדברים אשר תעשון, אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות.

הנה במשנה במכות (דף ו' א') מובא דעת רבי יוסי שסובר שיש חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות בדין עדים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, דבדיני נפשות בטלה כל העדות ובדיני ממונות תתקיים העדות בשאר. ואיתא במשנה, "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת וכו' להקיש שנים לשלשה וכו', ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה וכו'. אמר רבי יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר וכו'".

ובטעם הדבר שבדיני נפשות מחמירים יותר מדיני ממונות ואם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול בטלה כל העדות, פרש"י משום דכתיב והצילו העדה ומהדרין אזכותא. שבפסוק והצילו העדה כתוב שבדיני נפשות יש מצווה להציל את הנפש, וכשיש כת עדים שמעידה שצריכים להורגו עלינו לעשות את כל המאמצים לפסול ולבטל את העדות. ולכן בזה אנו דורשים את הפסוק להקיש שנים לשלשה ואם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול בטלה כל העדות.

תוס' מביא את רש"י ומקשה עליו, וז"ל: "אמר רבי יוסי בד"א בדיני נפשות, פירש הקונטרס משום דכתיב והצילו העדה, דמצווה לבטל העדות בקל כדי להציל הנפש. וקשה לפירושו דא"כ דיני ממונות נילף מינייהו, דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם. ועוד שבדיני ממונות נמי כתיב על פי שנים או על פי שלשה, ונקיש שלשה לשנים".

תוס' מקשה ב' קושיות על רש"י, א' אם בדיני נפשות ההלכה היא שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול כל העדות בטלה, חייב להיות שגם בדיני ממונות יהיה אותו דין שכתוב בפסוק "משפט אחד יהיה לכם", שגדרי המשפט והעדות הם שווים בדיני ממונות ונפשות. ועוד מקשה התוס', עד כמה שבדיני נפשות אנו אומרים שכאשר כתוב בפסוק "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת", יש בזה הקש בין שנים לשלשה לומר שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה. א"כ גם בדיני ממונות צריך לומר אותו דבר לגבי הפסוק שכתוב בו "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", שנאמר בזה הקש שנים לשלשה, ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה, ולמה במשנה כתוב שכל ההקש בין שנים לשלשה לגבי דין זה הוא רק בדיני נפשות ולא בדיני ממונות.

דעת התוס' שאי אפשר לפרש את הפסוק בדיני ממונות

וכתב התוס', "לכך פירש ר"י שבדיני נפשות שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטלה, משום דמה שנים כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי ומעתה אינה מועלת לכלום, הלכך בשלשה נמי כולם בטלים לגמרי. אבל בדיני ממונות דבשנים נמי כי נמצא אחד מהן

שדורשים בדיני נפשות, "מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה". ועל זה אומר התוס', שבדיני ממונות אנו לא יכולים לדרוש כזו דרשה, משום שבשני עדים כאשר נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותו של העד הנותר לא בטלה, שעדותו קיימת מדין עד אחד. וממילא אי אפשר לדרוש מזה את הלימוד שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה.

* * *

בעניני תשעה באב ובית המקדש

"מקדש שני מפני מה חרב, מפני שנאת חנם - בחומר העוון והדרכים להנצל ממנו"

בגמ' ביומא (דף ט' ב') איתא, "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וכו'". אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, **מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמד ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים**".

היה לו מה לקנא ולשנוא את חבריו. משום שבמידת הבטחון נאמר שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הברואים כולם, ואף אדם אחד אין לו כח ויכולת לקחת מהשני את מה שהקב"ה גזר עליו שיהיה לו, וממילא חבריו לא לוקח לו כלום ולא מזיק לו כולם, וכל אחד שניזוק ע"י השני באיזה הזק, שורש הדבר בא מידו יתברך. וכאשר האמונה הזו מבוררת אצל האדם, הרי בכל המעשים שהוא נתקל בהם בימי חייו, הוא רואה את ידו הגדולה והחזקה של הבורא עולם. וא"כ גם אם ההזק נגרם מחמת מעשה של אדם פלוני, אותו אדם הוא רק שליח מהקב"ה, והוא מצד עצמו אין לו שום כח לעשות יותר ממה שהקב"ה גזר שכן יעשה. אבל כאשר אדם רחוק מהקב"ה, והלב הולך אחר מראה עיניו, שכל המעשים נעשים מחמת סיבה כזו או אחרת, ממילא כאשר נדמה לו שחבריו מזיק לו במעמדו ובשאיפותיו, נגרמת מזה שנאת חנם, והשנאה עולה וגדלה מיום ליום.

וכשהלב אינו בוטח בהקב"ה לא יעיליו כל התוכחות לתיקון המעשים, דסוף סוף הלב רחוק מהקב"ה, וכל זמן שלא מתקנים את השורש והעיקר הקב"ה מתרחק מהאדם ואינו חוזר לבנות את בית המקדש. ועל זה אומר הגר"א **"רחמנא ליבא בעי"**, וכשהלב רחוק מהקב"ה הרי הקב"ה מתרחק ואינו רוצה לשוב ולהשרות את שכינתו.

והנה כדי לזכות שיבנה בית המקדש חייבים להתאמץ בכל כוחנו ולתקן את העוון הגדול הזה של שנאת חנם, שאם זה גרם לחורבן הבית ודאי שזה מעכב את בנין הבית. החפץ חיים בספרו "אהבת ישראל" (פרק ב') מעורר על זה, וכתב "והנה אנו מתפללים בתפלותינו ובקשותינו ובפרט בתפלות המוספין לבנין בית המקדש, ומצפים אנו על זה בכל יום ויום, ואין אנו מתבוננים על עיקר העיכוב של בנין בית המקדש. **ומה אם היה בכח העון המר הזה של שנאת חנם להחריב את בית מקדשנו אע"פ שהיו אצלם תורה וגמילות חסדים, כל שכן וכל שכן שיש בכוחו לגרום שלא יבנה בימינו, אם לא נחזק את עצמנו בכל כחו לסור מעון זה ולהעביר את השנאה הטמונה בלבנו וכו'.**"

ומעתה כאשר אנו רוצים להקיש דיני ממונות לדיני נפשות, ולומר שגם בדיני ממונות אם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול עדותן בטלה, הרי שורש ההקש אינו רק על הדין המסויים הזה לומר שגם בדיני ממונות ינהג דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה. אלא יסוד ושורש ההקש הוא שהפסוק שכתוב בדיני נפשות כאילו הוא כתוב גם בדיני ממונות, וכביכול אנו מעתיקים את הפסוק הזה גם לדיני ממונות. ואחרי שהפסוק מועתק גם לדיני ממונות, אנו דורשים אותו כמו

ובהמשך הגמ' מובא, "אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים, אמר ליה ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אע"ג דאיכא שעבוד מלכיות קא עסקי בתורה, אמר ליה בירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים, אמר להם תנו עיניכם בבירה".

מבואר בגמ' שהעוון של שנאת חנם יותר חמור ויותר קשה לתקן משלש העבירות החמורות, ולכן בית המקדש הראשון שנחרב מחמת שלש עבירות חזר ונבנה, אבל בית המקדש השני שנחרב מחמת שנאת חנם עד היום הזה לא חזר ונבנה.

ובביאור החומר של העוון הגדול הזה, כתב הגר"א באבן שלמה (פרק ג' סק"ג), "כי הראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים ועונותיהם גלויים כי לבם היה טוב, ואחרונים להפך, **ורחמנא ליבא בעי וכו'.** ואמרו ראשונים שהיה בהם ע"ז וג"ע וש"ד אלא שתלו ביטחונם בהקב"ה, נמצא כי מעשיהם רע מאוד שכולן ביהרג ואל יעבור, עבירות חמורות שבתורה, ולבם היה טוב מאוד שמעלת הביטחון על כולם כנ"ל. ואחרונים עסקו בתורה ובגמ"ח ומפני מה חרבה מפני שנאת חנם וכו', והוא מחוסר הבטחון, שכל הקנאה והשנאה ממנו".

ובהגהות מרבי יצחק מאלצאן מביא שם מספר "אמונה והשגחה" מהגר"א שכתב, "וכמו בחולי הגוף מי שאברים הפנימיים שלו הם בריא אולם, אף שבאברים החיצונים אין בו מתום מכף רגל ועד ראש, מ"מ יוכל להרפא בקל ובזמן קצוב וכו'. לא כן מי שנתקלקל אצלו הלב ושאר אברים הפנימיים אף שבחיצוניות הוא בריא אולם, אז רפואתו קשה בודאי ואין קצבה לזמן מחלהו. כן בדורות הראשונים שהיה לבם נאמן במידת הביטחון שהוא שורש כל המצוות (כמו בענין הגוף שהלב משפיע חיות בכל האברים), שעל כן היו קרובים לתשובה וכו'. לא כן עתה בגלות הזה שבהתגלות אנחנו טובים ומדקדקים במצוות, ואין אנו מרגישים בנגע הטמון בלבנו שאין לנו מידת ההסתפקות וכו'".

מבואר בדברי הגר"א ששנאת חנם יסודו ושורשו בא מתוך חסרון במידת הביטחון, שאם האדם היה מאמין ובוטח בבוראו בשלמות לא

*

הוי דן את כל האדם לכף זכות - עצה להנצל משנאת חנם

ומכח זה נוצרה לו שנאה לחבירו, וכך הדברים מתגלגלים עוד ועוד עד שלפעמים מהשנאה הקטנה הזו נוצר ביניהם הר גדול עד מאוד. אבל באמת הרבה פעמים חבירו בכלל לא התכוון לפגוע בו, ואינו יודע בכלל שאותו אדם נפגע ממעשיו ודיבוריו, וכל השנאה שנולדה ונוצרה כאן כולה מיוסדת ומבוססת על טעות אחת קטנה של אחד מהצדדים. ואילו בתחילת הדרך היה דן את חבריו לכף זכות, ומבין שבאמת הוא לא כיוון לפגוע בו, לא היה מתפתח כל הריב הגדול הזה.

כתב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו' הלכה ג' ה'), "מצווה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך וכו'. כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך וכו'", עכ"ד.

והנה בכל ריב ושנאת חנם, ברוב המקרים השורש וההתחלה של זה נולדים כאשר אדם נפגע מאיזה מעשה או דיבור שחבירו עשה ודיבר,

שקבע בלבו שבאמת חבירו לא כיוון לפגוע בו שוב אין כאן שום שנאה.

ובאמת העצה הזו מועלת לא רק בתחילת הדרך שלא יגיע לידי שנאת חנם, אלא אפילו אם ח"ו יש לאדם כבר איזה ריב עם חבירו, ויש לו אויבים או שונאים, אם מעתה יתחיל לדון אותם לכף זכות, הרי הם יתהפכו לו לאוהבים.

ודבר זה מובא בשם הגר"א בספר "כתר ראש" להגר"ח מוולאזין (אות קי"ט) וכתב, "אמר רבנו דבר מנוסה שאם יהיה לאדם שונאים ח"ו, אם יפעול אצלו שהם צדיקים גמורים וידן אותם לכף זכות, תיכף יתהפך לבבם לאוהבים לו". ובהגהות אוהלי חיים כתב שם, "ומקרא מלא הוא כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, כשם שהוא מלמד זכות כן ילמוד עליו זכות מי שכנגדו".

ובפרשת דברים במעשה של המרגלים כתוב בפסוק (פרק א' פסוק כ"ז), "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו". ופרש"י, בשנאת ה' אותנו, והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו, משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך.

רואים מכל זה שבכל מצב ומצב, אם האדם יחשוב טוב וילמד זכות על חבריו, הרי לא רק שהוא מונע מעצמו מריבות ושנאת חנם כלפי חבריו וידידיו, אלא גם אם כבר יש לו איזה שנאה או ריב עם חבירו, הרי בזה יפסק הריב ותיכף כל שונאיו יתהפכו לו לאוהבים.

אלא שלאחר שהחליט בדעתו שחבירו באמת מעוניין לפגוע בו, נולדה לו שנאה לחבירו בלבו, וכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ממילא חבירו מרגיש בזה וגם הוא מתחיל לשנאו, וכך הענינים מתפתחים ויוצאים מכלל שליטה.

והחכם עיניו בראשו בכל מעשה ומעשה שנוגע אליו ידון את חבירו לכף זכות, וכך ימנע מעצמו הרבה צער ועגמת נפש.

החפץ חיים (סוף כלל ג'), מביא את ההלכה של לדון לכף זכות, וכתב "ודע עוד כלל גדול ועיקר בענינים אלו, אם הוא רואה אדם שדבר דבר או עשה מעשה, בין ממה שבין אדם למקום או ממה שבין אדם לחבירו, ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד הטוב ולצד הזכות, אם האיש ההוא ירא אלוקים נתחייב לדון אותו לכף זכות, אפילו אם הדבר קרוב ונוטה אצל הדעת יותר לכף חובה. ואם הוא מן הבינוניים אשר יזהרו מן החטא ופעמים יכשלו בו, אם הספק שקול צריך להטות הספק ולהכריעו לכף זכות, כמו שאמרו רז"ל הדין את חברו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות, והוא נכנס בכלל מאמרו יתברך "בצדק תשפוט עמיתך". ואפילו אם הדבר נוטה יותר לכף חובה, נכון מאוד שיהיה הדבר אצלו כמו ספק ואל יכריעהו לכף חובה".

וזוהי עצה שכאשר אדם יתרגל בזה וידון את חבירו לכף זכות בכל מעשה ומעשה, הרי מלבד זה שיזכה לעזר ה' שהמקום ידינהו לכף זכות, עוד יזכה להנצל מהעוון החמור הזה של שנאת חנם, שאחרי

*

סברא עקומה

והנה הגמ' הביאה את המעשה הזה שהצד לדון לכף זכות בו הוא רחוק מאוד, ללמדנו שאפילו אם הצד לדון לכף זכות הוא צד רחוק ולא מסתבר, אעפ"כ חייבים לחשוב את הסברות הללו ולדון לכף זכות. וכמו במעשה הזה שפועל עבד במסירות אצל בעל הבית עשיר במשך שלש שנים, וכאשר בא אליו לבקש את שכרו, הבעה"ב אומר אין לי כסף ואין לי נכסים. ולכאורה איזה צד של כף זכות יש כאן, הלא לפי הסברא הישרה הבעה"ב הזה הוא נוכל שרוצה להתחמק מהתשלום. אבל כאשר מתאמצים מוצאים גם כאן צד זכות, שמא הקדיש את כל נכסיו לשמים, ובאמת צד הזכות הרחוקה הזו היא היתה האמת. וללמדנו שבכל מעשה עלינו להתאמץ בכל הכח, נגד כוחות ההרגשים הטבעיים, ולהמציא סברות מסברות שונות ומשונות בשביל לדון לכף זכות. וכך ננצל משנאת חנם ואיסורי לשון הרע ושאר העבירות שבין אדם לחבירו.

הזמנה ריקה

התפללתי בבית הכנסת הגדול בבני ברק, לאחר התפילה ניגש אלי יהודי שפעם היה משתתף בשיעורים ואמר שזוכר שבאחד השיעורים דיברנו על הנושא של לדון לכף זכות, והתעוררה לו עתה שאלה בנושא הזה שנוגעת לו למעשה. וכך שאל, "יש לי שכן בבנין שהיחסים שלי עימו אינם טובים, יש בינינו חילוקי דעות קשים בכמה עניינים שהתפתחו עד כדי ריב ממש. אותו שכן בשבוע הבא מחתן את אחד מבניו ושלח לי הזמנה לחתונה, אני פותח את המעטפה והנה ההזמנה של החתונה היא ריקה ולא מודפס על זה כלום. וכפי איך שאני מכיר את טבעו של השכן מתאים לו מאוד לשלוח בדווקא הזמנה ריקה, כלומר תראה אני עושה חתונה ואותך אינני מזמין. ועתה השאלה האם גם בזה עלי לדון אותו לכף זכות ולומר שבאמת הוא רצה להזמיןני לחתונה, ובשגגה נכנסה למעטפה הזמנה ריקה".

כמובן אמרתי לו, בוודאי שגם בזה ראוי לדון אותו לכף זכות, שהרי לא פותחים כל הזמנה והזמנה לראות שבאמת מודפס על זה, וא"כ יתכן מאוד שהוא בא להזמין בלב שלם ולא הבחין כלל שההזמנה הזו פגומה ואינה מודפסת. למחרת אני חוזר הביתה ומקבל הזמנה לחתונה מידיד גדול, אני פותח את ההזמנה והיא ריקה....

שמעתי מהגה"צ רבי הלל ויטקין זצ"ל ששמע מהחפץ חיים שאמר, שיתכן לומר שהסיבה שהקב"ה ברא באדם "סברא עקומה", היא בשביל לדון את חבירו לכף זכות, שאדם צריך לדון את חבירו לכף זכות בכל דרך אפשרית, אפילו אם הסברא שיש לו ללמד עליו צד זכות היא "סברא עקומה".

והענין בזה שהרבה פעמים כשהשני עשה איזה מעשה, ולפי הסברא הישרה נראה שכל כוונתו היתה רק לצד הרע, וכיוון בזה בדווקא לפגוע ולהזיק, ואין בזה שום צד ללמד עליו כף זכות. ורק אם יחשוב סברא עמוקה ומעוותת אז יתכן למצוא עליו צד זכות, שכיוון בזה לטובה ולא התכוון להרע כלל וכלל.

וזה אמר החפץ חיים שבשביל לדון לכף זכות, צריך לדון בכל דרך אפשרית, אפילו אם נצטרך לייצר סברות עקומות ומעוותות, ג"כ עלינו לתפוס בסברות הללו וללמד עליו זכות. ולצורך כן הקב"ה ברא באדם "סברא עקומה" בשביל שישתמש בזה כדי לדון לכף זכות.

אין לי מעות

ובאמת ברוב הפעמים דווקא הסברא העקומה, היא האמת והצדק.

בגמ' בשבת (דף קכ"ז ב') מובא מעשה על לדון לכף זכות, ואיתא בגמ' "ת"ר הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות, ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום, [לאחר] שלש שנים ערב יום הכפורים אמר לו תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני, אמר לו אין לי מעות. אמר לו תן לי פירות, אמר לו אין לי וכו', תן לי כרים וכסתות, אין לי. הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו וכו', והלך לו לביתו אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתי וכו'. ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתי, אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים, אמר לו העבודה כן היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי, ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידן אותך לזכות". ובשאלתות בפרשת שמות (שאלתא מ') ג"כ מובא המעשה הזה, ושם כתוב שהמעשה היה עם רבי עקיבא בן יוסף שהיה מושכר אצל רבי אליעזר בן הורקנוס.

בסברות עקומות לדון לכך זכות. מיד הלכתי אל השואל והראיתי לו את האות משמים הנפלא הזה. [א"ה, רבנו שמר את ההזמנה הריקה הזו, ובכל השיעורים כשהיה מספר את הסיפור הזה, הביא עימו את ההזמנה הריקה והראה לכולם, הנה היא ההזמנה הריקה!].

חשבתי בלבי "מעולם לא קיבלתי הזמנה ריקה ומה קרה שבדיוק היום קבלתי כזו הזמנה". אלא הקב"ה מראה לי אות משמים שהתשובה שאמרת לאותו אדם היא אמת, להראות שגם כשמקבלים הזמנה ריקה יש את כל הסברות הישירות לדון לכך חובה, אעפ"כ צריך להתאמץ

***

"חסד שבחסד"

הגמ"ח למכשירים רפואיים – אינהלציה, אדים קרים וחמים, בלוגי חמצן, ועוד, שהקים רבנו בביתו, היה פתוח לכל אדם בכל שעות היממה. כל אחד כשהיה נצרך למכשיר כזה או אחר הגיע מתי שהגיע וקיבל את מבוקשו. באותם ימים לפני כשישים שנה, זה היה הגמ"ח היחידי למכשירים הללו, וכך יצא שהרבה פעמים כאשר היה צורך דחוף לאחד מהמכשירים שבגמ"ח, היו דופקים בבית אפילו באמצע הלילה לבקש את המכשיר הנצרך.

פעם אחת בליל שבת בשעה שתיים וחצי בלילה נשמעו דפיקות חזקות ומבוהלות בבית רבנו, היה זה אברך משיכון ויוניץ' בבני ברק שבנו הקטן קיבל התקף אסטמה והוצרך לקחת אינהלציה לרפואתו, ובמקום לנסוע לבית חולים בשבת, רץ אל הגמ"ח בבית רבנו לקחת את המכשיר. בני הבית כבר היו רגילים לדפיקות מעין אלו, ומיד קם רבנו בזריזות והביא לאותו אברך את מבוקשו. בימים ההם כל הרחובות שבאזור רחוב נחמיה בבני ברק עדיין לא היו בנויים, והיה במקום יער שומם מלא בעצי סרק, וכדי להגיע מיוניץ' לזכרון מאיר היו צריכים לעבור דרך היער הזה. בלילה היה היער כמו כל היערות שנאמר עליהם בפסוק בתהלים "תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער", והיו שומעים במקום יללות של תנינים וכדומה. ומחמת זה לא כל אחד העיז ללכת לבד ביער הזה בלילה. האברך הזה מעולם לא היה לו צורך ללכת ביער בלילה, ועתה כשהוצרך ללכת לגמ"ח שבזכרון מאיר לא חשב שההליכה ביער היא כל כך מפחידה ומאיימת, והלך לבדו ביער. אך כשהלך ראה את החיות בעיניו, ובאוזניו שמע את הקולות המפחידים שהילכו ביער, פחד לחזור בחזרה את הדרך לבדו. לאחר שביקש את המכשיר שחל לפני רבנו את פחדו לשוב וללכת לבדו בדרך אשר הלך בה, ושאלתו בפיו אם יש איזה רעיון מה לעשות איך לשוב לביתו ברוגע וללא מורא. רבנו שמע את השאלה ומיד הבין את אשר לפניו, ובמקום לדחות אותו בלך ושוב שילך לשיבה ובטח ימצא שם בחורים שישמחו לעזור ולסייע לו, מיד בזריזות לבש את בגדי השבת ובפשטות יצא ללוות את האברך הלוי. וכך הלך עימו את כל הדרך, עד שיצאו מהיער והגיעו לרחובות הראשונים שבשיכון ויוניץ' ואז נפרד ממנו לשלום. בשקט ובצניעות שב רבנו וחזר לביתו בלא לספר על כך לאיש ובלא לייחל לתשואות בני אדם, ולא נודעו מעשיו. לאחר זמן פגש האברך ההוא את אחד מבני המשפחה וסיפר לו בהתפעלות ובהשתוממות על החסד הגדול שנעשה עימו, אבל רבנו עשה את המעשה בינו לבין קונו ולא נשמע קולו בבואו אל הקדוש.

אמר רבנו, "כשעושים חסד, החסד צריך להיות בחסד, עד הסוף". ולכן מהסיבה הזו אמר שאין לגמ"ח שעות פעילות, אלא בכל שעות היממה כל מי שזקוק למכשירי הגמ"ח יכול לדפוק ולבקש. שלא יהיה מצב שאדם זקוק לאיזה מכשיר, וימנע מלבקשו מחמת שאין זה שעות פעילות הגמ"ח. ומאותו טעם גם נמנע מלבקש צ"ק פיקדון ממי שלקח מכשיר, שכאשר אדם נותן צ"ק פתוח בפיקדון, נתינת הצ"ק מלווה בחשש כל שהוא, שח"ו הצ"ק לא יאבד ועי"ז הוא עלול להפסיד את כספו. הנתינה צריכה להיות בשיא השלמות הן מצד הנותן והן מצד המקבל, ושהמקבל יקבל את זה בהרגשה שלמה ורגועה ולא ילווה לו לזה שום חשש.

היו כאלו שנהנו מאוד ממכשירי הגמ"ח, וכשהחזירו את המכשיר רצו להביא לרבנו מתנה על החסד הגדול שעשה עימם בגמ"ח הזה. והיה אחד שבנו היה במצב של פיקוח נפש והרופאים אמרו שאם לא היה לוקח מיד אינהלציה, הרי עד שהיו מגיעים לבית חולים כבר הילד לא היה בין החיים, וכשהחזירו את המכשיר הוסיפו והביאו מתנה על זה שזכותם בנם ניצל ממוות. אבל רבנו לא הסכים לקבל מתנות מחמת הגמ"ח, תרומה ליצור הגמ"ח בשביל לקנות עוד מכשירים קיבל בשמחה, אבל מתנות לעצמו לא קיבל. הגמ"ח כולו חסד, ומה שייך לקבל מתנה בעבור חסד...

במשך הזמן השימוש הרב שהשתמשו במכשירים גרם להרבה מכשירים להתקלקל, ובאותם ימים המכשירים הללו לא היו מצויים בציבור, והחשמלאים לא ידעו איך לתקן אותם. לצורך כן פנה לאחד מידידיו מהכולל שאביו היה חשמלאי, שיבקש ממנו ללמוד את מהלכי המכשירים כדי לדעת איך לתקנם. ובאמת אביו שהיה יר"ש שמח לעזור ולסייע לגמ"ח החשוב הזה, נכנס לעובי הקורה פתח את המכשירים ולמד את דרכי פעולתם וקלקולם, וכך גילה את הדרך לתקן המכשירים. בהתחלה כל מכשיר שהתקלקל הוא היה מתקן אותו, אח"כ כשרבו המכשירים היה לו קשה להשקיע בזה הרבה זמן, ולכן לימד את רבנו את דרכי התיקון. ואכן מאז הקציב רבנו לעצמו זמנים קבועים, שבו ישב והשקיע במסירות בתיקון המכשירים שהתקלקלו. זה היה פלא גדול, שמצד אחד מרכז ומהות חייו של רבנו היה לימוד התורה הקדושה, ובכל כוחו ניצל והשקיע את כל רגעיו ועיתותיו בהתמדת התורה, ורגע של בטלה לא היה מצוי אצלו באמצע הלימוד, עד כדי כך שמרן הגרא"מ שך זצ"ל התבטא ואמר עליו "ר" בן ציון כולו תורה, גם אם יחתך לו הווריד לא יצא דם, אלא תורה...". ואעפ"כ כאן השקיע זמן ועמל רב בכדי לתקן את המכשירים שהתקלקלו. כי כשעושים חסד צריך לעשותו בשלמות עד הסוף, וכיון שלא היה מי שיתקן את המכשירים הרבים הללו שכל כך נצרכו לציבור, נכנס בעובי הקורה ועשה את החובה המוטלת עליו בשעה זו.

כאשר ראה רבנו שיש ביקוש גדול למכשירים שבגמ"ח ורבים צריכים לו, וגם הגמ"ח גורם למעט בחילולי שבת, שלפני הגמ"ח היו הרבה נוסעים לבית חולים בשבת כשהוצרכו בדחופות לאחד מהמכשירים, לכן התחיל לשכנע עוד ועוד אברכים שגם הם יפתחו בביתם גמ"ח למכשירים רפואיים. בתחילה ניגש לידידיו בכולל, והציע להם לפתוח גמ"ח בביתם, והיה מביא את דברי החפץ חיים באהבת חסד שמרחיב במעלה ובסגולה הגדולה של פתיחת גמ"ח בבית, וזכות זו גורמת ברכה בבית, וזכו לילדים בריאים. ובמילים טהורות ונלהבות היה סולל מסילות בלבבות השומעים כדי שגם ירצו לפתוח גמ"ח בביתם. בהתחלה האנשים היו נבהלים לרגע, מה אני אפתח גמ"ח? איך אוכל לנהל את הכל ביחד עם הלימוד? אבל בשלושה וברוגע היה רבנו מסביר ומדריך את הפשטות שבענין, עד שהשומעים היו נרגעים ומקבלים את הדבר בחפץ הלב ובתשוקת הרצון. "שם עולם" (חלק א' פרק ח') שכתב, "ובעיני ראיתי מעשה נורא שהיה בענין זה, איש אחד היו לו בנים ומתו כולם ובא לפני חכם שיתן לו עצת סגולה לענין זה, והשיב לו איני יודע סגולות אך עצתי שתעשה גמ"ח קבוע בעיר אולי יתן ה' שבזכות מדת החסד שתתנהג עם אנשים יתחדש עמך ויתן לך בנים. ושמע לעצתו וכו', והיה בכלות השלש שנים נולד לו בן וכו'. ברבות הימים שכח טובותיו של הקב"ה, ובא לפני החכם ובקש ממנו היות שהוא מוטרד גדול והגמ"ח גדל וכו', על כן יראו למנות נאמן אחד שיעטק בגמ"ח וכו'. והיה ממחרת בא אצל החכם ויספר לו איך שקרה לו דבר נורא הלילה הזה, שנחנק לו ילד קטן אחד ויחזור ויאחו במצוה זו. הנה רואה בעליל שבזכות החסד נולדו לו בנים, וכאשר נסתלקה מדת החסד התחילה מדת הדין תיכף להתגבר עליו". ועי"ש באריכות דבריו. והוסיף ואמר, שידוע דבר אמרו שהחכם שהזכירו הח"ח היה הוא בעצמו, אלא שלרוב ענוותנותו הסתיר את זה.

לאחר שדיבר ודיבר על המעלה הנשגבה הזו, וכבר השומע קיבל את דבריו הלכה למעשה, היה אומר קודם תשאל את אשתך בבית אם גם היא מסכימה, שהרי אתה רוב היום נמצא בכולל והיא תצטרך לטפל בזה ברוב המקרים, ואולי קשה לה הדבר. ולאחר שהתשובה היתה חיובית, היה תורם את הגרעין הראשון של המכשירים, מפרטות שאסף לצורך מטרה נעלית זו.

כך דיבר עם עוד אברך ועוד אברך, וכשהיו באים אליו אנשים משאר ערי הארץ הדבר הראשון ששאל האם יש אצלכם גמ"ח של מכשירים רפואיים? האנשים בהתחלה לא ידעו מה זה, ורבנו התחיל להסביר להם ברוגע ובמתינות את כל מהות הגמ"ח. ובדברים ערבים מיד שכנע אותם לפתוח בעריהם גמ"ח, וכך בערים רבות נפתחו גמ"ח למכשירים רפואיים: בנתיבות, אופקים, ירוחם, פתח תקווה ועוד ועוד. בכל המקומות רבנו תרם את הגרעין הראשון, ואח"כ לאט לאט הגמ"ח המשיך להתפתח עוד ועוד. והכל נעשה בצניעות ובהסתרה, לא שמר לעצמו את הכבוד של פתיחת הגמ"ח, ובכלל מעולם לא דיבר ולא הזכיר את פעולותיו בפתיחת הגמ"ח הללו, אף אחד בעולם לא ידע שהוא זה שעמד ביסוד הענין.

לאחר שהגמ"ח של המכשירים הרפואיים התחיל להתפרסם בציבור, היו אנשים שאמרו אם יש גמ"ח לזה אפשר לפתוח גם גמ"ח לתרופות, ופתחו גמ"ח לתרופות. אח"כ באו אנשים עם עוד שלל רעיונות: גמ"ח לכלי עבודה, לשולחנות וכסאות, לכלים לשמחות, ועוד הוד נטויה לרעיונות חדשים ומגוונים. ובכל תקופה נוספים עוד ועוד גמ"חיים חדשים לרשימת הגמ"חיים. והיסוד והשורש לכל התחיל בגמ"ח הראשון בעולם שנפתח בבית הקטן שבזכרון מאיר בבני ברק, ברוח טהרה וקדושה לשם שמים אמיתי. וכאשר פותחים דבר נטו לשם שמים, הרי זה גדל ומצמיח פירות ופרי פירות עד עולם.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

לתרומות ולהנצחות ניתן לפנות לטלפון ולכתובת הנ"ל, התרומות נצרכות מאוד להמשך הוצאת העלון

גליון נושא: 'בין הזמנים'

בס"ד, יום ג' פרשת דברים, ה' אב תשע"ה

לע"נ הרה"ג ר' נחמיה בן ר' ברוך זצ"ל נלב"ע י"ג תמוז תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

ולע"נ האשה החשובה מרת פרומא בת ציון בת ר' אפרים ע"ה נלב"ע י"ב תמוז תשע"ב ת.נ.צ.ב.ה.

'בין הזמנים'

עצם הענין של 'בין הזמנים' הוא ענין קדום מאוד, וכבר מוזכר במהר"ל מפרג (באר הגולה דרוש על התורה עמוד מו) שהראשונים הנהיגו כן 'לכמה סיבות עצמיות לתורה'. המטרה היא לתת מנוחה לנפש, לאגור כוחות רעניים וחדשים להמשיך בעבודת ה' ביתר שאת וביתר עוז. **דורשי רשומות** הסמיכו על כך את הגמ' בשילהי קידושין (דף פב.) - אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר וקו"ד י' חל"פ כח, בזקנותו מהו אומר עוד י' נובן ב' ש"ב (תהלים צב, יד טו). ופירש רש"י (ישעיה מ לא) תחליפו כח חדש וחזק.

1. יסוד התקנה

המושג של 'בין הזמנים' מיוסד על דברי הרמב"ם (פ"ה משמונה פרקים) וז"ל כמו שילאה הגוף בעשותו המלאכות הכבדות עד שינוח וינפש וישוב למזגו השוה, כן צריכה הנפש ג"כ להתעסק במנוחת החושים בעיון לפיתוחים ולענינים הנאים 'עד שיסור ממנו הליאות', עכ"ל. וכתב החזו"א בלשונו הזהב (קובץ איגרות חזו"א ח"ב אגרת ק', לבחור שהתמוטט מרוב שקידה) אולי אפשר לך לסור לבי קייטא 'לחודש ימים' להחלמה, תשתדל נא בזה ובקש מנפשך להתחסד על גופך. עכ"ל.

ניסן, תשרי, אב - בחודש ניסן ותשרי מבואר בגמ' (ברכות לה:) במטותא מייניכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזוניכו כולא שתא ושם הענין בשביל הפרנסה, שבחדשים אלו מתעסקים בקציר ובדריכת הגתות והבדים. בזמננו יש בין הזמנים בניסן ותשרי מחמת שעסוקים במצוות היום ואגב גררא הרחיבוהו עד ר"ח, אבל בין הזמנים בחודש אב עיקר ענינו כלשון הרמב"ם 'שיסור הליאות'.

2. דעת החולקים

אמנם מצינו את דעת השל"ה הקדוש (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות כ"ד - אות כ"ח, עמוד רנ) שצוו ככרוכיא: ועיקר הכולל הכל, יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של בין הזמנים לא יזכר ולא יפקד רק כל העתים שיום לתורה יתנהג במנהג אחד לתורה כמו שכתוב (יהושע א ח') והגית בו יומם ולילה... ודבר זה יהיה נוהג זמן ובין הזמנים, ולא יזכר ולא יפקד שם 'בין הזמנים', ויעקר מן העולם, אז תהיה תורתנו תורת ה' תמימה.

ובדברי המהר"ל (באר הגולה דרוש על התורה עמוד מו) מזכיר את 'מי בין הזמנים' שתקנהו הראשונים וכותב בחריפות רבה על מה שאנשים לוקחים ימים אלו לעזיבת התורה ח"ו. גם במטה אפרים (תר"ג סעיף ו') התקיף את מלמדי תינוקות ובחורים המפנים לב תלמידיהם לבטלה ונרפים הם נרפים בבין הזמנים מימי הסליחות עד אחר חג הסוכות, וגדול עונם מנשוא. וכן **המהרש"א** (שבת דף ק"ט:) זועק על זה וז"ל: 'גם הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בבטולים וטיולים, ויש לכל ירא ה' וחרד לשום לבו לכל זאת'.

3. המנהג בעולם הישיבות מקדמת דנא

ישיבת וולאז'ין: אם הישיבות וולאז'ין בראשותו של הג"ר חיים מוולאז'ין זצ"ל, היתה הישיבה הראשונה בה נהגו הענין של בין הזמנים בחודש אב (ח.א.). בבין הזמנים לא נמסרו שיעורים לתלמידים כיון שחלק מהרמ"ם שהו במקומות הברא להחליף כח, גם הבחורים החלושים היו מצטרפים לשהות עם ראשי הישיבות בעירות המרפא ('זכור עולם' להר' אליאך חלק ב'), עם מרוצת השנים עקב חולשת הדורות נהפך ההבראה לנחלת כלל התלמידים, במתכונת בה היא נהוגה כיום בעולם הישיבות והכוללים. כך מתואר בספר 'האבא מסלבודקה' (פרק תולדות ישיבת מיר עמ' 119) שהישיבה היתה מרכז החיים של

פנינים

'במחיצתם' של גדולי ישראל

חזרה: בשו"ת חת"ס (ח"ז סי' כ"א) מבואר שבין הזמנים נועד לחזרה על הנלמד ב'זמן' שקדם לו. וכעין שמבואר ב**רשב"ם** (בב"ב דף קנז: ד"ה מהדורא בתרא) שכל שנה היה רב אשי מחזר על לימודו בחודש ניסן ובחודש תשרי.

מוסר: בהקדמת ספר **חסד לאברהם** (לאביו של השל"ה) מבואר שבימי בין הזמנים היו עוסקים בלימוד ספרי חכמה ויראה, והיו לומדים ספר שמונה פרקים לרמב"ם, בתחילה היו שומעים בה שיעורים מפי רבותיהם, ובעל חסד לאברהם חיבר פירוש על זה כדי שיוכל כל אחד גם ללמוד את זה לבד.

דברו בלימוד: בספר 'תורה יבקשו מפי' (על הג"ר שמעון שקאפ זצ"ל), מספר הגר"ח **שיינברג** זצ"ל שנקלע לעיירת הנופש 'לונא' עם בני ישיבת גרודנא והתפעל מאוד שהיה נראה שהעבירו את ביהמ"ד מגרודנא לעירות לונא, שעומדים קבוצות קבוצות סביב לרבינו **הגר"ש שקאפ** זצ"ל, וחתנו **הגר"ר שרגא פיבל** זצ"ל, והמשגיח **ר' שלמה הרכבי** זצ"ל ודברו בלימוד, וכן קבעו שם סדר מיוחד ללימוד ספר קצה"ח.

שימוש ת"ח: סיפר **הגר"ר אפרים בורדיאנסקי** זצ"ל (בנין אפרים עמ' רס"ג) שהיו כמה תלמידי חכמים שנסעו לעיירות הנופש עם 'גדולי ישראל' **הגר"ר ברוך בער** זצ"ל מקמניץ, **הגר"ר שמעון שקאפ** זצ"ל, **הגר"ר חיים עוזר** זצ"ל, והחכימו הרבה מהזכות לשמש תלמידי חכמים.

לבו חפץ: ראש ישיבת מיר ארה"ב **הגר"ש בירנבוים** זצ"ל אמר שבין הזמנים זה היכי תמצי שיוכל ללמוד מה שלבו חפץ ללא הגבלות כגון שרוצה ללמוד כל הלילה ולהספיק לגמור מסכת שלמה שאיננה ב'מחזור הלימוד' בישיבה, ואם חלילה אינו לומד הוא בעצבות ואין לו 'בין הזמנים' (מ.ס.).

לא לצום: בספר 'רבי ועלול דער אידלמן', יש מעשה נפלא **שהג"ר ועלול אידלמן** זצ"ל היה בבחרותו חלוש בגופו, לצרכי בריאות הורו לו ראשי הישיבה שישע לנופש ויתחזק בגופו ורוחו, בכל יום היה משכים לדבר בלימוד עם **הגר"ז מבריסק** זצ"ל ששהה שם, אבל ביום צום י"ז בתמוז לא בא לפני הגר"ז כי חשש שיורה לו שלא לצום [כפי שידוע יסוד הגר"ז] שהפסדו של 'חולה' בתענית הוא מפני שיוכל לבוא לסכנה, אף שכעת עדיין אינו בכלל סכנה, אולם הגר"ז שיגר שליח מיוחד אליו שמפאת חולשתו מחויב עפ"י דין לאכול מיד ולא להתענות, ואם הוא מתענה כי מרגיש שהוא די חזק בגופו מה הוא מחפש כאן בדאטצ'ה, שיחזור לישיבה (י.מ.א.).

לגמור מסכתות: בשיעורו של **הגר"ר גרשון מלצר** שליט"א הביא דברי אחד מהראשונים שכתב שבבין הזמנים גמרו מסכתות, ו'בתחילת הזמן' היו עושים יומא טבא לרבנן לגמרה של תורה בהשתתפות כל בני העיר.

משנה למלך: סיפר **הגר"י זילברשטיין** שליט"א בהספדו בהלווית חמיו **הגר"ש אלישיב** זצ"ל שבבין הזמנים כשנסע לדאטצ'ה למד משנה למלך, מאחר שבמשך השנה לא היה לו פנאי לזה.

קצות החושן: באגרת מאת **הגר"ר צבי פסח פראנק** זצ"ל, שלא לגרום חולשה לנפש ולכן כדאי שיקח עימו 'קצות החושן' או ספר אחר אשר יעם לנפשו, כי אי אפשר לעזור את כח המחשבה בטל בלי עבודה (שביבי אור עמוד 64).

ללא שינוי: סיפר חכם אחד שבבין הזמנים הוא מגיע עם בנו לישיבת מיר שיראה בעיניו מהו אהבת תורה כאשר **הגר"ר חיים בנימין הלוי לוצקין** זצ"ל לומד בבין הזמנים ב'שטיגען' נפלא ללא שום שינוי מאמצע הזמן, שהיה מגיע בבוקר כהרגלו עם הסנדוויץ' ולומד עד הלילה, כך שקד מבחרותו עד שיבה מופלגת כתלמיד מן השורה. ❖

גם הבחורים החלושים היו מצטרפים לשהות עם ראשי הישיבות בעירות המרפא ('זכור עולם' להר' אליאך חלק ב'), עם מרוצת השנים עקב חולשת הדורות נהפך ההבראה לנחלת כלל התלמידים, במתכונת בה היא נהוגה כיום בעולם הישיבות והכוללים. כך מתואר בספר 'האבא מסלבודקה' (פרק תולדות ישיבת מיר עמ' 119) שהישיבה היתה מרכז החיים של

מנהג ישראל תורה

ישיבת בין הזמנים

ישיבת בין הזמנים - נוסדה לראשונה בארץ ישראל בשנת תשכ"ט בבית הכנסת 'אהבת תורה' בקרית צאנז בירושלים בלימוד בצוותא בבין הזמנים ביום ובלילה, ע"י גבאי ביהכנ"ס **הג"ר ברוך גוטפריד זצ"ל**, כך גם חידש את הרעיון של 'כולל ערב' שהיה חידוש בימים הללו. בסדרי הלימוד שיזם השתתפו חכמים מופלגים דוגמת ראש ישיבת מיר **הג"ר נתן צבי פינקל זצ"ל**, שלמד בחברותא עם **הג"ר חיים קמיל זצ"ל**, **הג"ר מענדל אטיק שליט"א** (ד.ג.).

בשיחת מוסר שנשא **הג"ר אפרים ברודיאנסקי זצ"ל** (בנין אפרים עמוד רסג) סיפר על היוזמה המהפכנית של מספר בחורים בני תורה להקים ישיבת בין הזמנים בשנת תשל"ג עבור בני הישיבות שהתגוררו בתל אביב באותו זמן, וגדולי ישראל מאוד עודדו והמריצו את העוסקים בדבר, מאז משגשג המפעל הקדוש הזה בכל אתר ואתר. גדולי ישראל עודדו את היוזמה ושגרו את מכתביהם בשנת תשל"ג לחזק ידי המארגנים.

הסטיפלער שיגר מכתב מיוחד (הודפס בספר קריינא דאגרתא עמוד מט) בו כותב: וזכות גדולה לארגן את בני הישיבות בבין הזמנים ללימוד, כי התועלת מזה גדולה והתורה מגנא ומצלא מפגעים רבים רח"ל. **הג"ר משה חברוני זצ"ל** שיגר מכתב מיוחד בו הוא כותב: שהעיר ד' לבכם הטהור לבטל המנהג הרע של דורות אלו לבטל לימוד התורה בבין הזמנים, שאין שום היתר לזה. (שלהי דקייטא עמוד כ"ה סימן ז' אות ז)

במודעת אבל על פטירת **הג"ר נתחום קרליץ זצ"ל** (בן **הג"ר נחום מאיר קרליץ זצ"ל** אחיו של יבדלחט"א **הג"ר קרליץ שליט"א**) התואר עליו: שהיה **מראשי ישיבת בין הזמנים בבני ברק** (השקפתנו חלק ד' אוסף מאמרים ומכתבים עמוד 68). ❖

הבחורים רק לפסח היו עוזבים את הישיבה. תקופת בין הזמנים נועד למנוחה לא לשינוי המסגרת, לא נסעו ולא טיילו רק נחו כמה שעות ביום ובשאר הזמן פשוט ישבו ולמדו. כך נהגו כל בני הישיבה מלבד בודדים שהצטרפו עם **ראשי הישיבות** שיצאו אל עיירות המרפא לצורך הבראתם.

4. הפולמוס בזמננו

שח **הג"ר דן סגל שליט"א** (בהספד על בחורים שנהרגו בחודש אב תשס"ז, נדפס בקונטרס 'בנתיבות ההלכה' גליון 16) שכבר רבות בשנים רצה לבטל את בין הזמנים של חודש אב, **והסטיפלער זצ"ל** שלח אותו לאחד מגדולי, הוא (מ.ס.) **הגרא"מ שך זצ"ל**, ואמר לו הגרא"מ שך שאי אפשר שרק בישיבה אחת לא יהא בין הזמנים וצריך לאסוף את כל ראשי הישיבות בראשות **הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל** לבטל לגמרי. סיים **הג"ר דן**, שכיון שכעבור ימים ספורים נפטר **הג"ר אברמסקי** נטרפה השעה ולא יצא הדבר לפועל.

וסיפר חכם אחד שסביו **הר"ר אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל** מנהל מוסדות 'דיסקין', שהיה אדם חשוב ועשיר גדול הציע סכום כביר לכל כולל שיבטל את ביה"ז בנוסף הבטיח מלגה מכובדת לכל אברך

שילמד כרגיל בבין הזמנים, והגיע **הג"ר יחזקאל לוונשטיין זצ"ל** שהיה סמל הפרישות מעולם הזה והיה בטוח שר' יחזקאל יעודד את דרכו, אולם ר' יחזקאל חלק עליו בתוקף ומהו שאין לבטל את בין הזמנים כי בדורנו זה צורך הדור ואם לא יהא בין הזמנים לא ילמדו ב'זמן'. היטיב להגדיר זאת **אחד המחנכים** שאם לא יהא בין הזמנים אז אלול יהא 'סוף זמן' קיץ, וכעת שיש בין הזמנים אלול הוא הזמן החזק ביותר במעגל השנה.

בשנת תשל"ד מחמת מלחמת יו"כ, קיצצו נתח ניכר מימי בין הזמנים, ואמר על כך **הגרא"מ שך זצ"ל** שכל הזמן חורף הרגישו שהזמן אינו כתיקונו מחמת שלא היה בין הזמנים לבחורים. **הסטיפלער זצ"ל** רצה לבטל לגמרי את בין הזמנים באותה שנה, אולם **הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל** התייחס לזה בשיחתו (הודפס ב'שיחות מוסר' בסוף הספר) בהיכל ישיבת מיר ואמר שבכדי שיהא זמן חזק צריך להיות 'בין הזמנים' שיקדם לו. כעין זה הורה **הגרא"מ שך זצ"ל** לראש ישיבה שהסתפק באיזה יום להתחיל את הזמן, ואמר לו שילך לקולא, בכדי שהבחורים לא ירגישו ש'לקחו להם' יום מהבין הזמנים ולא ירויח מזה כלום (נ.א.).

הערות מבני החבורה

כמה שעות ללימוד ?

שאלה: כמה שעות צריך ללימוד בבין הזמנים לקיים מצות תלמוד תורה, במהלך ה'זמן' לומדים יותר מבין הזמנים הן בכמות הן באיכות, ויש לדון מדוע בבין הזמנים זה משתנה הרי מצות ת"ת היא מצוה שנוהגת בכל שעה.

תשובה: להבין סוגיא זו יש להקדים את דברי **האור שמח** (הלכות ת"ת פרק א' הלכה ב') **והקהל"י** (ברכות סימן טו) שעיקר מצות ת"ת הוא כל אחד לפי כוחותיו. וכן כתב **בברכת שמואל** (קידושין סימן כז) שכל אחד מצווה על מצות תלמוד תורה כפי מה שיכול להשיג, ובשיעור שאינו יכול ללימוד אין זה ביטול מצות תלמוד תורה שהעיקר מוטל כפי כחו, לכן כאשר כחו משתנה עצם החיוב משתנה. ומובן מדוע לא ניתן שיעור כמה זמן ללימוד, כי עיקר החיוב כתב הר"ן בנדרים (דף ת. ד"ה הא) שיוצא בקריאת שמע שחירתו וערבית שבכך כבר קבע עתים לתורה ומשם ואילך ילמד כפי כחו (ש.ג.). וכן מבואר בלשון רש"י בברכות (דף לב:) שתורה הוא מארבעה דברים הצריכים חיזוק בכל יום, ופירש רש"י **תמיד בכל כחו**. ומשמע ברש"י שיותר מכחו אינו מחויב. דעיקר החיוב נמדד לפי כוחותיו ואי"ז פטור מדין אנוס.

בבין הזמנים: ונפלא שבבין הזמנים שגדולי ישראל קבעו שבני הישיבות צריכים בין הזמנים כדי שיהא חיזוק בזמן הבא וכפי שהובא מדברי הרב שך, ועצם הצורך מצינו אפילו במשה רבינו שכתוב בו שניתן לו ריווח להתבונן בין פרשה לפרשה, ממילא קצת זה למעלה מכוחותיו ולכן אין לו חיוב תלמוד תורה בשיעור הנצרך לנופש של בין הזמנים. ולכן השיעור שקבעו גדולי הדור ללימוד התורה בבין הזמנים הוא ד' שעות.

ד' שעות: בחודש תמוז תשל"ב אירע פיגוע קשה בו נהרגו בחורי ישיבות, להרגל זה כתבו גדולי ישראל מכתב חיזוק מיוחד (יום ב' לסדר הדברים כ"ח לחדש תמוז תשל"ב) המכתב הודפס במכתבים ומאמרים (ח"ו אות תקע"ט), ובקריינא דאגרתא (דפו"ח ח"א סי' קנ"ו).

וז"ל (בקיצור) - הואיל ומתקרבים ימי בין הזמנים ומצב לימוד תורה"ק בימים אלו מתרופף עד למאוד בעו"ה, לכן אנו פונים בבקשה גדולה מכל בני הישיבות ה"ו, שכל אחד ואחד יתחזק בלימוד התורה"ק בימים אלו במיוחד, ולקבוע **לפחות ארבע שעות ביום** ללימוד התורה"ק. **עה"ח:** **אלעזר מנחם מן שך, חיים שמואלביץ, יעקב ישראל קניבסקי, משה חברוני, שלמה זלמן אויערבאך** - עכ"ל המכתב. ואכן במסגרות 'ישיבות בין הזמנים' בדרך כלל סך שעות הלימוד היומי לכל אחד הם כ-4 שעות ליום, כהוראת גדולי ישראל במכתבם.

מאידך מעיד **הג"ר מ' שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות ח"ב סי' תס"ד) **שה'חזון איש'** הורה לבחור שבבין הזמנים ודאי צריך לנוח ולהחליף כח ולא צריך ללימוד כמו בתוך הזמן, אבל לכל הפחות חייב ללימוד תשע שעות כמו בעל הבית, כמבואר ברמב"ם (הלכות ת"ת פ"א הלכה כ"ב) שבעל הבית לומד תשע שעות ביום ושלוש שעות עובד, כשאמר הבחור לחזו"א שגם בתוך הזמן הוא מסופק אם לומד תשע שעות, התרעם **ה'חזון איש'** וכי זה נקרא 'בן תורה'.

ועיין במכתבו של **הג"ר מ' פינשטיין זצ"ל** בקריאה ללימוד התורה בימי הקיץ בימי החופש (ד' שלח תש"מ) וז"ל - מוטל חוב קדוש על כל אחד ואחד לקבוע עתים לתורה, ולהשתדל לקבוע שיעורים בתורה בגמ' ובשו"ע בכל מקום שהוא נמצא, עכ"ל (השקפתנו חלק ד' אוסף מאמרים ומכתבים עמוד 61). והזכיר רק קביעות עתים לתורה ולא הזכיר סכום שעות.

הג"ר בנימין פינקל שליט"א בשיחתו חיזק את השומעים לציית לגדולי ישראל ולא לפחות מ-4 שעות לימוד כל יום בבין הזמנים, אחרי השיחה ניגש בחור מהשומעים ושאלתו בפיו מה יעשה כאשר כל משפחתו נוסעים ליום שלם האם לא יסע איתם בגלל זה, ענה לו ר' בנימין שאם יש צורך גדול שלא יתקוטט עם בני משפחתו על כך, והקביעות של ד' שעות ישלים ביום אחר (מ.ס.). ❖

אל המבקש

עלון חודשי להפצת תורת המוסר בדרכו של מרן הסבא מנובהרדוק זצוק"ל

שנה ב' גיליון מס' 15

אב תשע"ה

מאמר המערכת

"פעם נודע לר' יוזל היכן המקום שר' ישראל מסלנט עבד שם בנגרות, בזמן שהיה חולה, והרופאים פקדו עליו לעסוק במלאכה. ר' יוזל השתוקק לחקור אצל הפועלים שעבדו איתו בצוותא, על הליכותיו בשעת מלאכתו, משיחות החולין שלו עימם ומהתנהגותו במילי דעלמא בהזדמנות זו. המקום נמצא במרחק של שבעה קילומטר ממנו ולא התעצל ר' יוזל והלך רגלי מרחק כזה כדי להיפגש עם אותם הפועלים. בין שאר הדברים סיפרו לו הפועלים שר' ישראל היה סח לפנייהם, ששומה על כל אדם ללמוד מוסר. בחזירתו נסתפק ר' יוזל בדיוק המילים של ר' ישראל, אם אמר: "כל אדם צריך ללמוד מוסר" או אמר: "כל אדם מוכרח ללמוד מוסר" וחזר שוב רגלי כל אותה הדרך!!! לברר אצל הפועלים בדיוק היאך התבטא ר' ישראל" (תנועת המוסר ח"ד עמ' 266).

ע"י מעשה זה על הסבא זצ"ל אפשר להבין מעט מכח הביקוש שלו, ומדוע הוא כ"כ הצליח עד למאוד בדרכו ושיטתו וזיכוי הרבים.

כדאי לציין, שבחודש אב מציינים בתנועת המוסר את יום פטירתם של שני המיוחדים, שהטביעו את חותמם על עולם המוסר והישיבות, לאחר פטירת הגרי"ס זצוק"ל. בח' לחודש גלב"ע מרן הסבא מקלם זצוק"ל. ובי"א לחודש גלב"ע מרן הגה"צ ר"י בלאזר זצוק"ל. שלאחר פטירת מרן הגרי"ס זצ"ל, מרן הסבא זצוק"ל ביקש אצלם את דרכי המוסר, העבודה והפרישות וכו'. לאחמ"כ הסבא והגרי"ב יסדו עשרות כוללים שבהם למדו אברכים בעלי מוסר ות"ח גדולים שברבות הימים עמדו בהנהגות עולם הישיבות שלפני המלחמה.

ונראה בחוש שרק אם מקימים את דברי הפסוק בפשטות "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ד'" רק אז באמת יכולים להשיג משהו ברוחניות!

"עצות מפה קדושה"

מאת מרן ר' נפתלי אמסטרדם זצוק"ל

אלו הן ב' קטעים מתוך צוואתו של מרן רבי נפתלי אמסטרדם תלמידו של מרן רבי ישראל סלנטר זי"ע.

ה. בכלל אגיד לכם, כי מה שהעמיד אותי על רגלי בעיני עבודת ד', הוא רק לימוד המוסר כמו שקבלתי וראיתי בעיני בימי חלדי את אדמו"ר זצ"ל, שחזר המאמר "כל הפורש מן דברי תורה אש אוכלתו" כמה וכמה פעמים בקול רם ובשפתיים דולקות בהתלהבות גדולה. וכל יום שאני לומד מוסר, אזי כל המעשים והדיבורים והמחשבות, יותר טובים אצלי. ואופן וסדר הזה הוא, כאשר שמעתי מפי אדמו"ר – שיחלק האדם את לימודו המוסר על ב' חלקים: דרך משל, אם יקבע האדם שעה אחת על הלימוד הזה, אז יחלק על ב' חלקים: חצי שעה ללמוד בספר המוסר, כסדר שלומדים שארי לימודים, להתבונן ברעיונותיו, כמו ב"מסילת ישרים" או "חובת הלבבות" וכדומה. וחצי שעה השנית ללמוד בהתפעלות, ללמוד מאמר ולחזור הרבה פעמים, יהיה איזה מאמר שיהיה ב"חובת הלבבות" או ב"ראשית חכמה", או מאמר שבמסכתא "אבות" וכדומה. על הסדר הזה היה לימודו.

ו. בפרט צריך האדם לתקן את מידותיו. וע"ז נצרך שני דברים, הא' לימוד המוסר, והב' נצרך מאד לחבר טוב, ובעיתים מיוחדות לעסוק איתו יחד על תיקון המידות, ולחפש עצות על זה. וטוב לעשות עם החבר באופן הזה, לחלוק את ימי השבוע, ובכל יום יעסקו במידה אחרת. דרך משל יום א' בשבוע, לעמול לתקן מידת הכעס. יום ב' מדת הקפדנות. וכן בכל יום, כמו מידת השתיקה, ומידת הטבה לבריות. וזה המידה של הטבה לבריות עולה על כל המידות, כי בזה יתוקנו כמה מידות רעות. ופעם שאלתי את אדמו"ר מה היא התרופה למידת הכעס? והשיב כי אם יעמול האדם במידת ההטבה שיעשה רק טובות לזולתו, ממילא תתקן מידת הכעס. או יותר טוב לחלק את ימי החודש, ובכל שבוע יעסקו לתקן מידה אחרת כנ"ל.

מתוך ספר "אור המוסר"

עבודת התקופות

מאת הגה"צ ר' ישראל דוד נייזוור זצ"ל

תקופת "תיקון השנאת חינוך" - י"ז תמוז - ט' באב

בש"ע בסימן א' ה"ג נפסק: "ראוי לכל ירא שמיים שיהיה מיצר ודואג על חרבן ביהמ"ק" צריך להתבונן בסעיף הזה שלא נפסק בהלכות ימי בין המצרים, או על ט' באב, אלא לכל השנה יום יום! והבה"ט והמשנ"ב על המקום כתבו "אבל התורה והתפילה יהיה בשמחה" ז"א שפחדו שמתוך קיום ההלכה הזאת בכל הזמן יתעצבו גם בלימוד התורה ובתפילה. הפירוש של "מיצר" זה על העבר, על חרבן ביהמ"ק וגלות ישראל. "ודואג" זה על העתיד, מתי יבנה המקדש ויכונסו הגלויות.

לכאורה היינו יכולים לפתור את עצמנו מההלכה הזאת, שהרי כתב הש"ע שראוי לכל "ירא שמיים" אז קודם צריכים להגיע למדרגה של יר"ש. ובשביל להגיע ליר"ש אמיתית צריך לעבוד על כך כל החיים. וזה לא עבודה קלה אלא בעמל וטורח אבל סופה אושר ונעימות. אם האדם היה טועם טעם אמיתי בעבודה של יר"ש, הוא היה מבין שזה עבודה על כל החיים, ממש כך! סתם בנ"א לא יכול ולא יודע איך להיות "מיצר ודואג על חרבן ביהמ"ק" צריך לזה יר"ש, ומי שכבר יש לו יר"ש זה בא מעצמו, וזאת ההנהגה שלו, להיות מיצר ודואג על חרבן ביהמ"ק.

המס"י (פי"ט) מביא את התנב"א - "אמרו כל חכם מישראל שיש בו ד"ת לאמיתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה, ועל כבודו של ישראל כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד ביהמ"ק, ולישועה שתצמח בקרוב, ולכינוס הגלויות, וזכה לרה"ק בדבריו. נמצאת למד שזאת היא הכוונה המעולה שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו, ואינה אלא לכבודו של מקום, ולקידוש שמו ית' המתקדש בבריותיו בשעה שעושים רצונו" וכו' "הנה ודאי שיצטער תמיד צער ממש על ירושלים ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו ית'. ויתאוה לגאולה, לפי שבה יהיה עילוי לכ' השי"ת" וכו' "ויתפלל תמיד על גאולת בית ישראל והשבת כבוד ירושלים לעילוי" עכ"ל. זה מה שדורשים מהאדם, שכל חייו יתאנח על כבודו של הקב"ה. ורואים שהיום יש כ"כ מיעוט כבוד ד'. וכמה שרחוקים מקידוש ד'. ואם האדם עובד ע"כ, הוא זוכה לרה"ק! וכמו שאמר לעיל - נמצאת למד, שזאת היא הכוונה המעולה שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו" המס"י מגלה לנו שהחוב על האדם שלא יהיה לו שום דבר להנאת עצמו. אם מעורב הנאת עצמו אז כבר רחוקים...

וממשיך המס"י: "והנה החסיד הזה וכו' הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך" משמע "תמיד צער ממש" שזה כל השנה ולא רק בימים הללו. לכה"פ על האדם בתפילה ובברכת המזון, כל פעם שמזכיר את ירושלים עיה"ק, ואת ביהמ"ק והגאולה, להרגיש בליבו צער. המס"י בהמשך מבאר באריכות יתירה שעל כאו"א להתפלל על הגאולה, ולבקש מהקב"ה ע"כ, שזהו העיקר הגדול שבכך יהיה עילוי לשכינה הק'. כדאי מאד באלו הימים לעבור על דברי המס"י הללו, ולהגיע להרגשה בדבר. אומנם זה נמצא במס"י בפי"ט בביאור חלקי חסידות" ובאמת זה חסידות, אבל סוף כל סוף אצלנו בנובהרדוק לא התפעלו, והשקפת הסבא זצוק"ל הייתה "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" שעל האדם למדוד ולהעריך א"ע עם הראשונים והגדולים. שזהו התכלית להגיע למדרגות עליונות. ובמיוחד בצער על החורבן. שלפי דברי המס"י שאם האדם לא מתאנח ומבקש ע"כ, הוא חושב על עצמו ולא על הבוי"ת! וזה דבר שא"א להיות באמצע, אלא או כבוד ד' או כבוד עצמו! כמו שאומר המס"י: וא"א לו להיות עבד נאמן לקונו, כל זמן שהוא חס על כבוד עצמו, כי עכ"פ יצטרך למעט בכבוד שמים מפני סכלותו! (פי"א)

כנראה שאנחנו צריכים להעמיק מעט בעניין הזה, ולהבין את הנקודה, מהו השורש של החורבן. פעם הזכרנו את המשנה בסוף מס' תענית (כו): "משנכנס אב ממעטים בשמחה" ובגמ' (כט). אמרו חז"ל: "כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבים בשמחה" אדם יכול לעשות מעשים מה שהקב"ה מצווה: תפילין, מזוזה, סוכה וכו' אבל איך אפשר לבקש מאדם תוצאות: שמחה ועצבות? איך שייך לומר לאדם עכשיו תשמח ואח"כ תמעט בשמחה? אם יש לאדם הנאה מחייו אז הוא שמח, ואם לא אז הוא לא שמח. ואם יש לו מה יעשה? כבר סיפרתי מה ששמעתי מהר' וינברג זצוק"ל בעל "שרידי אש" הוא היה מתלמידיו של הסבא מסלבודקא זצ"ל וסיפר שבקיץ בימי בין הזמנים, הלכו גדולי הדור לנפוש מעט ביערות ע"י וילנה. היו שם רח"ע גרודז'ינסקי, ר"ש שקופ זצוק"ל. וגם הסבא מסלבודקא הלך לנפוש ביערות. וחשב בעצמו הרב וינברג, שאין זמן יותר טוב מזה כדי לשמוע שיחות חולין של ת"ח. ובדרך הסבא התחיל לדבר על הימים הללו של ט' באב. הסבא התחיל להתאונן איך פעם היו מרגישים האבלות והצער, ועכשיו יש ירידת הדורות, במיוחד בעניין של שנאת חינוך. וכך סיפר לי הר' וינברג, שהוא היה לו את החזקה בישיבה לומר את קינת "עשרה הרוגי מלכות" שבה אנו מקוננים איך עלה בגורלם למות כאו"א עם יסורים נוראים רח"ל. ובתוך כדי הטיוול פנה אליו הסבא ושאלו: תאמר לי, אם אקח ממך את חזקתך, ואתן למישהו אחר לומר את עשרה הרוגי מלכות, נו, איך יעבור עליך ט' באב? האם תתאנח על חורבן ביהמ"ק והגלות? לא! אתה תתאנח על כבודך! ויכול להיות אותו דבר בשמחת תורה ובאמצע פורים שאם ייקחו לאדם מעט מכבודו, הוא לא יוכל לשמוח.

ובט' באב עצמו, אם נותנים למישהו מעט כבוד, כבר שמחים כביכול שהמשיח בא! למה? מפני שאנו רחוקים להרגיש את כבודו של הקב"ה וישראל כמו שאמר המס"י. במקום לחשוב על הקב"ה, וחורבן ביהמ"ק, ולהיות מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק, בשביל שהאדם עסוק רק עם עצמו, וקשה לו לעבוד על עצמו, ולעקור את הרצון שלו. האדם צריך לברר את עצמו ולא לרמות את עצמו. ולדעת מהם רצונותיו של האדם ולעבוד ע"כ. ולאט לאט יתחיל לחשוב על הקב"ה.

עבודת התקופות - המשך

כמו שאומר המס"י: "ואמנם ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק לבורא ית', ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה, אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך!" (פ"א) והעיקר בכל הפניות שלא לחוס על כבוד עצמו, רק על כבוד ד', כמו שראינו לעיל. רק האדם שבורח מהכבוד הוא יכול להגיע לקרבת ד'. כמו שהזכרנו את המס"י לעיל: "א"א לו להיות עבד נאמן לקונו, כל זמן שהוא חס על כבוד עצמו" חס זה נקרא שהוא מרחם על כבוד עצמו. ומדוע "א"א לו להיות עבד נאמן לקונו אם הוא חס על כבוד עצמו" - כי על כל פנים יצטרך למעט בכבוד שמים מפני סכלותו! סכלותו פי' טיפשותו! הכבוד עושה את האדם טיפש!!! שעבור מעט כבוד עצמו, יכול לשכוח מהקב"ה ומכל המעלות העליונות- זה לא טפשות! מה שהמס"י כ"כ האריך בדברי התנב"א, שהאדם צריך להניח את כבוד עצמו ולהרבות כבוד שמים, וצריך לעבוד ע"כ וללמוד מוסר בזה. ולהבין שהכל תלוי בזה. ולדעת שכל מה שהאדם בפנימיותו לא עסוק ברוחניות, ולא עסוק בלהרבות כבוד שמים, זה בגלל שחסים על כבוד עצמו, ורוצים להרבות את כבודם! זה טמון בתוך ליבו של האדם, ומי שלא עסוק להרגיש את הדברים, ולמאוס בכבוד, ולעבוד ע"כ ע"י ליהמו"ס בהתפעלות, לא יוכל להבין ולהרגיש את ההרגשות הרוחניות הנעלות!!! וזהו סיבת החורבן, שבמעשה של קמצא ובר קמצא בגמ' גיטין, שמזה חרבה ירושלים, זה לא רק עבור מעט כבוד? הוא כ"כ התחנן על כבודו שלא יבזה אותו ויוציא אותו ע"י כולם, והיה מוכן לשלם לו את כל דמי הסעודה, כ"כ חס על כבודו. לא! הוא שונא שלו, ולא מוכן לוותר על מה שעשה לו, והוציא אותו לחוץ. עד שהלך לקיסר והעליל על עמ"י. מדוע? כי ביזו אותו, ופגעו בכבודו. ג"כ בעל הסעודה לא ויתר על כבודו. לא הסכים לוותר בשופו"א. אדם בשביל כבודו מוכן ללחום עד הסוף!

ובזה מונח הכל. שבשביל להתאנח על כבודו של הקב"ה וישראל וביהמ"ק צריך להסיר את הכבוד ולבטלו. וכל זמן שיש לאדם רצון לכבוד א"א בשופו"א לחשוב על רוחניות. שאיך יכול לחשוב על גלות השכינה, שכל הזמן חושב על גלות עצמו?! שמא במקום פלוני לא כיבדוהו כמו שצריך... וכ"ש מי שהתרגל לכבוד, ופתאום הפסיקו לכבדו, הוא לא יכול להירגע מזה, עד שימצא מקום של כבוד. אבל אף פעם א"א לו להרגיש אושר, שהרי: "יש לו מנה רוצה מאתיים" "והעוה"ז דומה לשותה מים מלוחים, כל אשר ישתה יותר צמא יותר..." כמו שאמר רבינו (ר"ג ליבמן) זצוק"ל: "מי שמחפש "מקום", זה אומר מקום של כבוד, אינו מוצא "מקום" בשום מקום. ומי שלא מחפש "מקום" ימצא מקום בכל מקום" זה מציאות. אבל במה שנוגע לימים האלו, להפקיר קצת "ממקומו" ומרצונותיו. לחשוב שאם זה הסעיף השלישי בשופו"ע "שראוי לכל ירא שמים להיות מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק" זה מהיסודות!

במיוחד ביום ט' באב שאומרים את הקינות ומגילת איכה, להתבונן במה שאומרים. אני ראיתי אנשים שכ"כ בכו ביום הזה כמי שמתו מוטל לפניו ממש! שנה אחת ראיתי את הרבי מריבניץ זצ"ל בלוס אנג'לס, הוא ישב על הרצפה ממש, יחף ובוכה בדמעות שלישי שא"א לתאר! מפני שהיה לו רגש. וכתוב, שכל מי שמתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. לכאורה מדוע זוכה ורואה בלשון הווה, היה צריך לכתוב יזכה ויראה?! אלא שכל מי שמרגיש את האבלות באמת, זהו כבר הזכות שלו שרואה שיש לו קשר עם הקב"ה, שכואב לו על הקב"ה ועל הגלות.

והעיקר זהו התיקון, כמו שאמרו חז"ל, לא המדרש עיקר אלא המעשה. וחז"ל במס' יומא (ט') אמרו, שאע"פ שבבית שני היה תורה ומצוות וגמ"ח, מה שאין כן בבית ראשון שעברו ג' עברות חמורות! מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חינו! וכבר אמרנו פעם, איך שנאת חנם מסתדר ביחד עם גמ"ח של בית שני? אלא שזה לא סתירה! כבר סיפרתי סיפור מזעזע! פ"א הגיע האדמו"ר מיריבניץ זצ"ל ללוס אנג'לס לתקופה, ואחד העשירים שם, שהיה ידוע בתור בעל חסד עצום היה נותן לו חצי מביתו כדי שיוכלו להתפלל שם ולקבל קהל ולסעודות. ודרכו הייתה לעשות סעודת מלווה מלכה עם ציבור. והיות שלא היה אוכל בשר, הכינו לו משפ' העשיר דג גדול שאכל ממנו מעט, והשאר חילקו שיריים. פ"א אחד מהבעה"ב שהיה מגיע לסעודה רביעית, רצה גם הוא לזכות במצווה, כדי שיהיה יותר בשפע, והביא ג"כ דג גדול מביתו והניח במקום האדמו"ר. כשנכנס האדמו"ר לסעודה, והעשיר מאחוריו ובידו הדג, וראה את הדג שמונח כבר על השולחן ושאל מה זה? ואמרו לו שפלוני הביא, ולקח את הדג שהבעה"ב הביא והלך ושפך על ראשו! וגירשו מביתו! וחשבתי שהוא בעל חסד עצום ובעל צדקה גדול. וזה לא סתירה, יכולים להיות בעל חסד עצום אבל במה שנוגע למידות צריכים עבודה מיוחדת! ואם לא עובדים אז זה הולך ומתרבה עד שהאדם נהיה בעל מידות! וממילא זה העבודה שלנו לתקן את מידותינו, וכמו שאמרנו לעיל שע"כ להרגיש את הקב"ה, ואם לא, האדם מתרחק ממנו, ומידותיו מתגברות. כמו המשל של הסבא זצוק"ל (מד"א נקודת האמת פ"ג) כמו אחד שלאחר המקלחת רוצה לנגב את גופו, ולא מספיק לו כל המגבות שמביאים לו, לאחמ"כ ראו שהוא מנגב א"ע, והמים ממשיכים לזרום על גופו. א"ל שוטה! כל זמן שלא תסגור את המים לא תוכל להתנגב אף פעם. אם אדם לא יעבוד על מידותיו ולא ירצה אותם, מעולם הם לא יפסיקו! האדם רוצה להישאר עם הקנאה והתאוה והכבוד שלו, וגם לעשות רצון ד', ולהיות מאושר בחייו, וזה אי אפשר בשופו"א! וזה התיקון, לעבוד על המידות, וע"כ אפשר לעשות את רצון ד' באמת. שנזכה באמת לתקן את מידותינו, ועי"ז בעזה"י נזכה לבניין ביהמ"ק במהרה, אמן ואמן!

נערך מתוך הקלטה מתאריך ו' באב תשס"ט

ישמח לב מבקשי ח'

בשמחה רבה הננו להודיע לשוחרי המוסר שהתקבלה כמות מצומצמת של הקונטרס המיוחד והחשוב ברוח נובהרדוק "שובה ישראל" על חודש אלול וירח האיתנים למז"ר הגה"צ ר' ישראל דוד ניוונר זצוק"ל תלמיד מובהק לרבנו ר' גרשון ליבמן זצוק"ל.

ניתן להשיג במחיר עלות לזיכוי הרבים בטלפון: 0504116403

המעוניין לקבל קונטרס זה באמצעות המייל ישלח בקשה לכתובת המייל של העלון

"ושכנתי בתוכם"

הרה"צ ר' ישראל יעקב לובצ'נסקי זצוק"ל הי"ד

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ואמרו חז"ל: "בתוכו" לא נאמר אלא "בתוכם" - מלמד שהקב"ה שוכן בלב כל אחד ואחד. נתבונן במילי דעלמא כמה מקפיד האדם שיהיו כליו נקיים, הייתכן שיניח אדם שומן של פסח בתוך גרף של רעי? ועוד יותר מקפידים ברפואות שיהא הצנצנת והבקבוקים נקיים מכל אבק ומכל פגיומה דקה. ומספרים על הגאון הצדיק מוה"ר יוסף דוב מברסק זצ"ל, שפעם אחת ארע שהיה נוסע ממקום למקום, והעגלון הוליך העגלה דרך בית המטבחים הכללי שעמדה אחורי העיר, והקפיד על זה, ואמר מדוע נוסע דרך מקום זה? מפני שנפשו העדינה והנקייה לא סבלה מקום שהורגים שם בעלי חיים, וגם לעבור בדרך עראי סמוך למקום כזה הקפיד. ואמרו, נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסיבין בסעודה, אלא א"כ היו יודעים מי מסב עמהם. ומעתה נצייר כמה צריך האדם לטהר ליבו, עד שתהא ראויה להיות מקום משכן לשכינה! כמה צריך האדם לטהר ליבו מגאוה, כעס, נקמה ותאוה, עד שיתקיים בו ושכנתי בתוכם! שחיוב זה נכלל במ"ע של ועשו לי מקדש!

והנה יש להתבונן בעובדא דרבי חנינה בן תרדיון, כמה צריך האדם לטהר ליבו ממידת הנקמה, שמצינו שאמר לו הקלסטינר, אם אני מרבה באש, ואטול הספוגין של צמר, אם אתה מבטיחני שאזכה לעוה"ב? א"ל איך, א"ל השבע לי, ונשבע לו וכו' יצא ב"ק ואמרה ר' חנינה בן תרדיון וקלסטינורו מזומן לחיי עוה"ב. העניין מבהיל על הרעיון, הלא הקלסטינר עשה לו יסורים נוראים, ועפ"י הטבע צריך להתגבר עליו כעסו ונקמתו, והיה בידו שלא להבטיחו עוה"ב, וזה היה נקמה היותר גדולה, ואיך עשה לו טובה גדולה כזו אשר חז"ל אמרו "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז"? הלא חזינו כמה הייתה הכרתו חזקה, עד שלא רצה ליטול ספוגין של צמר בידו כדי שלא יחבול את עצמו, אעפ"י שהוא מידת חסידות במצבו, כמ"ש הריטב"א שם, הרי שגם במצב היותר קשה לא איבד הכרתו בחיי הנצח, והיה כדאי לו לסבול מיתה משונה ולא יפגום במידת חסידות. וא"כ אחר ההכרה החזקה שלו איך הבטיח בשבועה חיי הנצח, לאיש שהוא חיה בצורת אדם? האם לאכזר כזה מטיבין הטבה גדולה כזו?

אמנם הקושיא הוא התירוץ: מפני שיש כאן מקום של כעס ונקמה, לכן צריכין להתנהג בדרכי ד', לעשות הטבה במקום הקפדה! כמו דרכי ד', כשאדם עובר עבירה, גם בזה הרגע שממרה רצון הבורא, הקב"ה מטיב עמו ומשפיע לו חיים, כן צריך להתנהג האדם עם מכעיסיו ומצעריו שגם באותו הרגע שמצער צריך לבקש מקום להטיב עמו וכל מה שהכעס גדולה כן צריך להיות ההטבה הגדולה. על כן גם רחב"ח נהג עמו בדרך ד' לעשות לו הטבה וחסד באותו שעה. וחזינו שזה גרם שהתעורר הקלסטינר להיות בעל תשובה על כל מעשיו, וכ"כ התגבר עליו החרטה על להבא, עד שהשליך עצמו לתוך האש ונשרף. ובוודאי עשה כן משום צער החרטה על העבר, וגם מצד שפחד שמא יפול אח"כ מרוח התשובה שלו, לכן פסק על עצמו מוטב שימות מתוך תשובה ויהיה בטוח בחיי עוה"ב. וחזינו שלפי שהלך ר' חנינה בן תרדיון בדרך ד' להתנהג בהטבה במקום הקפדה, זכה לעצמו וזיכה בזה אחרים, שההנהגה הזו מחזיר גם לב אכזר למוטב!

והנה יש לצייר עד כמה מגיע החוב להתרחק מן הנקימה ונטירה. נצייר איש עני שכתת רגליו מעיר לעיר לקבץ נדבות, פעם אחת הלך דרך רחוקה ולא היה לו צדה לדרך, ונחלש לבו עד שנפל על הקרקע ונפשו בו תתעלף. ועבר נגיד אחד וראה שהעני מרמז בידו שיצילו מצער הרעבון ומחלישות לבו, אך מרוב גאותו עבר ולא שם ליבו עליו, אעפ"י שהולך עמו כל טוב. והנה אח"כ שלח הקב"ה הצלחתו ע"י אחר. והנה העני בא לעיר והזמין לו הש"י מציאה, וזכה בגורל ונעשה בפעם אחת נגיד גדול, וקבע ביתו ובית מסחרו בעיר הלזו שדר בו פלוני הנגיד שלא שם ליבו להצילו בשעה שהי' הסכנה מרחפת עליו, ואח"כ נזדמן שהי' הנגיד צריך לסך גדול לפדות כמה וואגאנען מתיקה, והיה חסר לו והיה דחוק מאד לפדותם, דווקא היום שהיה שבעה ימים קודם פסח שהוא הזמן הנדרש לזה, ובא אל העני שילוונו אלף דולר ומוכן שבאותה שעה מתעורר רגשי נקמה, כי פלוני לא רצה להיטיב עימו בדבר קטן בשעה שהי' נוגע לפיקוח נפש, ועכשיו רוצה שיעשה עמו חסד להלוותו אלף דולר, כדי להרוויח הרבה, הלא יש כאן הרהורי הטבע, הרי אני אעשה לך כמו שעשית עימדי.

הנה עפ"י דין צריך לקבלו בסבר פנים יפות, ולא יזכיר לו לא בדיבור ולא בתנועה רמז של נקימה ונטירה, אלא ילווה לו גמילות חסד כמה שצריך. הנה ציור זה מגיד כמה צריך האדם לטהר ליבו עד שיהא מוכשר לקיים התורה.

והנה בעניין טהרת הלב מגאוה, יש לצייר המעשה שמספרים על רב אחד שלמד עם תלמידיו הצעירים, ונהג הנהגתו ביד חזקה. והנה באמצע לימודו הפסיק ויצא, והנה בזמן ההפסקה קפץ אחד מתלמידיו, וישב על מקום רבו בכל פרטיו ודקדוקיו: צווה לאחד שיגיד השיעור, גער בשני, הוכיח את השלישי, הלך את הרביעי וגרש את החמישי.

והנה אחד מן השוק נכנס אל בית הרב וראה כל התמונה מראש עד סוף, ואח"כ הרגישו הנערים שרובם הולך לבוא, מיד ברחו הנערים כל אחד על מקומו, ועשו עצמם כלא היה כאן שום דבר. והנה האיש מן השוק שאל את הרב בתימהון: איך עלה בידכם לעשות אחד מתלמידים שיהא ראוי למלא מקומכם בשעה שאתם מוכרחים להפסיק? ומתנהג כהנהגתכם ככל הצורך? מיד הרגיש הרב שהיה כאן איזה חציפות, ושאל לתלמידיו מי הוא אשר מלאו לבו לעשות כן? אז נפל פחד על כולם, והתחיל כל אחד להשתמש ולאמר: "אני לא" "אני לא" כן נצייר לעתיד לבא כאשר יעמדו לפני הדין והמשפט בעלי השררה אשר נותנים חיתתם בארץ חיים. כשישאל הקב"ה מי הוא אשר נהג מנהג זה? אז ישתמש כל אחד ויאמר "לא" "לא" אין אני רבי! אין אני רבי! וז"ש המסילת ישרים כשיצייר אדם מעמד הדין תפרח ממנו הגאוה.

וכן בעניין חמדת העולם, יצייר אדם משה"כ "באחריתך ככלות בשרך ושארך" נצייר איש אחד חמד לעשות בניין מפואר מסודר עם כל צרכי בני אדם ותענוגיהם, ולווה על זה ממון מכמה אנשים, בחשבון שדמי שכר דירה ישלם החובות, והנה אח"כ קרה לו אסון שנשרף הבניין ונשאר בערום ובחוסר כל, והני הבעלי חובות אינם מוותרים מאומה, ובאים בנגישות לתבוע החוב, והנה כל זמן שדר בהבית לא היה מרגיש עקיצת הבעלי חובות, כי ניחותא דהבית היה מכסה על צער התביעות. אמנם אחר שנשרף הבית, ואין לו עכשיו שום הנאה, כמה קשה לו כעת לפרוע החובות, מדבר שאין לו עכשיו מזה שום תועלת. וכ"ש כשעובר חמשה ששה שנים, שכבר שכח ההנאות שהיה לו מלפנים, ועדיין צריך לשלם בעד כל פרט ופרט שסידר בהבית. כן יצייר האדם, שצריך לסבול בעד הנאותיו שנהנה בעוה"ז, וכמה יהיה קשה לו לקבל עונש בעד הנאת הגוף בשעה שכבר נרקב הגוף, ואין לו ממנו שום דבר הנאה! וז"ש "ונהמת באחריתך" בשעה שכבר כלתה הבשר, וכבר נרקב ועדיין החובות מרובות, והפירעון נמשך. והנה כח הציור מועיל לטהר הלב ולעשות מוכשר להשראת השכינה, ולפי רוב יגיעת והשתדלות לטהר ליבו כן לעומתו יזכה למדרגת "ושכנתי בתוכם".

אל המבקש

ניתן לקבל עלון זה במייל, כמו כן הרשות ניתנת לצלמו ולפרסמו. נשמח לקבל תגובות או הארות במייל:

elhamevakesh@gmail.com

כמובן ניתנת האפשרות להקדשת העלון

הגישה למייל מתבצעת ממקום שמאושר

ע"י ועדת הרבנים לענייני תקשורת

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

209

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת מטות מסעי תשע"ה

שיחה שנאמרה בישיבת "נחלת בנימין" מודיעין עילית

אבלות

הנה אנו עומדים כבר ימים ספורים לפני תשעה באב, ויש הלכות מפורשות בפוסקים מה חייבים לעשות בימים אלו. אבל יש גם חוץ מהמעשים, כיצד הלב צריך להיות, ומה אנו חייבים לחשוב.

תשעה באב יש בו חיוב אבלות, וגם חמישה עינויים כמו ביום כיפור, אבל אינו דומה ליום כיפור, כי יום כיפור הוא יום של שמחה וכפרת עוונות, ואין בו חיוב 'אבלות', רק חיוב של 'עינוי', ואילו תשעה באב יש בו גם אבלות וגם עינוי כמו שהוכיח המנחת חינוך (מצוה ש"ג), והוא יותר מכל אבלות על אדם שמת, שכל אבלות אין בה חמישה עינויים, ואילו תשעה באב יש בו גם חיוב של חמישה עינויים.

וכל אבלות על אדם שמת, מלבד חיוב האבלות מצד כבוד המת, יש בזה גם ענין להשתתף בצער המת, שהוא עומד לפני דין ומשפט, ומי יודע אם יזכה לגן עדן או לא, כמו שמצינו (ברכות כח, ב) ברבי יוחנן בן זכאי שבכה לפני פטירתו ואמר שיש לפני שתי דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנום ואיני יודע באיזו דרך מוליכים אותי.

וכבר ביארנו, וכי התנא הקדוש רבי יוחנן בן זכאי היה מסופק שמה לא יזכה לגן עדן, וכיצד יתכן דבר כזה. אמנם הביאור הוא כי בודאי ידע רבי יוחנן שיזכה לגן עדן, אלא שהיה מסופק שמה יש בידו חטא כלשהו בשוגג שאינו יודע ממנו, ולא עשה עליו תשובה שלמה בעולם הזה, וגם לא סבל ייסורים לכפר עליו, ועל זה היה חושש שמה יצטרך לעבור דרך גיהנום אפילו רגע אחד כדי לכפר על חטא כזה.

וכשמתאבלים על המת, משתתפים עימו בצערו שהוא עומד למשפט (כן ידוע מהסבא מקלם זצ"ל), ושמה יצטרך לעבור דרך גיהנום, שהוא איום ונורא, כמו שכתב הרמב"ן כי רגע אחד בגיהנום קשה יותר מכל ייסורי איוב, ואפילו לעבור על פתחו של גיהנום מבחוץ הוא גם כן ייסורים שאין לשער, ומי שיש לו חטא ולא קיבל ייסורים בעולם הזה, וגם לא עשה תשובה שלמה עם כל דיני התשובה, הרי הוא צריך לעבור דרך גיהנום להתמרק מחטאו, ואין לשער את הצער שבו.

וכל זה שייך באבלות על אדם שמת, אבל בתשעה באב הרי אין מתאבלים על אדם שמת, אלא על בית המקדש, וצריכים אנו להתבונן מה היא האבלות, ועל מה אנו מתאבלים ומצטערים.

מובא באגדות החורבן (גיטין נז, א) על כפר סכניא של מצרים, שהיו צדיקים גדולים מאד, ואף על פי כן נענשו, ואמרו שם בגמרא כי נענשו משום שלא נתאבלו על ירושלים, ולכאורה הרי דיני האבלות הם הלכות מפורשות במשנה בגמרא ובפוסקים, ואם היו צדיקים כיצד יכול להיות שעברו על ההלכות ולא נתאבלו על ירושלים?

וצריכים לפרש כי בודאי קיימו את כל ההלכות, אלא שהייתה תביעה עליהם בהרגשת הלב, כי **עיקר האבלות היא להרגיש בלב את מה שחסר בחורבן בית המקדש**, והם לא הרגישו בלב את צער החורבן כראוי, כך טבע האדם שאינו מרגיש שחסר לו בית המקדש, כי הוא חיים טובים גם בלי בית המקדש, וצריכים הרבה התבוננות ומחשבה להבין מה היה בזמן בית המקדש, ומה חסר לנו עכשיו.

בית היינו

ובאמת אנו מבקשים בשני וחמישי לאחר קריאת התורה יהי רצון "לכונן את בית חיינו", והיינו שבית המקדש נקרא בית חיינו, כי הוא החיים שלנו, ובלא בית המקדש אדם מרגיש שחיינו אינם חיים.

וכמו שידוע המציאות שיש אנשים הסובלים מבידוד עד שמאבדים את הטעם בחיים, וכן היה מעשה באדם שהיה בעל משפחה ונשאר בלי

משפחה, ועבר לגור במושב זקנים, אך בתוך זמן קצר נפטר שם מתוך חוסר חיות, כי הרגיש שחיינו אינם חיים בלא המשפחה.

ואם היה לנו מושג כיצד היו החיים לפני החורבן, ומה הם החיים המאושרים שהיו בזמן בית המקדש, אזי ממילא היינו מרגישים גם כן כי בלא בית המקדש אין חיינו חיים, אבל אנחנו רחוקים הרבה מדור החורבן, ואין אנו יודעים את מה שהיה, ומה שחסר לנו.

רק אדם שידע מה הם חיים טובים עם משפחה, אם נשאר בלא משפחה, הוא מרגיש ויודע את מה שחסר לו, אבל תינוק שנאסף מן השוק וגדל בלי משפחה, אינו מרגיש חיסרון בזה, כי הוא רגיל תמיד לחיות בלא משפחה, וכך גם אנו דומים לאותו תינוק אסופי, שהורגלנו לחיות בלא בית המקדש, ואין אנו מרגישים את החיסרון.

וכעין זה כתב החובות הלבבות (בפתיחה לשער הבחינה) מה היא הסיבה שאדם אינו מכיר טובה כראוי לבורא ית' על כל החסדים שעשה עימו, כי הוא דומה לתינוק שנולד במדבר, שבא איש חסד ולקחו לביתו, והאכילו והלבישו וגידלו במשך כמה שנים, והתינוק גם לאחר שגדל אינו מכיר לו טובה כראוי על זה, מפני שהורגל כבר מינקותו לקבל ממנו כל הטובות הללו, וכך גם אנחנו רגילים תמיד לקבל טובות מהבורא ית', ולכן אין אנו שמים לב להכיר טובה על זה כראוי.

לכן **אנו צריכים להתבונן כדי לדעת מה היה בזמן בית המקדש, וממילא נבין כמה גדול החיסרון בחורבן בית המקדש**, ומכבר ראיתי לאחד מזמננו שחיבר קונטרס 'בית קדשנו ותפארתנו' ובו האריך לבאר כיצד היו החיים של כלל ישראל בזמן בית המקדש.

מצינו בדברי חז"ל (ברכות ג, א) שאמרו כי לאחר החורבן אנו דומים לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, והיינו שבזמן בית המקדש הייתה ההרגשה כמו בנים הסמוכים על שולחן האב, שמקבלים מהאב את כל מה שהם צריכים, ואם יש איזה דבר שמעיק עליהם יכולים לדבר ולשוחח עם האב. כך היינו מרגישים בזמן שבית המקדש היה קיים. ועכשיו אנו דומים לבן מלך שגירשו אותו מבית המלכות, שהוא מרגיש כי חיינו אינם חיים, מפני שחסר לו כל הטובה שהורגל בה.

וזוהו "בית חיינו", שאין לשער איזה חיים היו בזמן בית המקדש, ובעיקר חיים רוחניים, חיים של תורה, וכל מיני חיים שמבקשים בברכת החודש, חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, שאין בהם בושה וכלימה, אהבת תורה ויראת שמים, וכן שאר הבקשות בברכת החודש אינן בקשות על גשמיות, אלא לצורך הרוחניות, וכשמבקשים חיים של עושר וכבוד, אין הכוונה להנאת עולם הזה של עשירות וכבוד, אלא כמאמרם איזהו עשיר השמח בחלקו, איזהו מכובד המכבד את הבריות, אין כבוד אלא תורה, וכל זה חסרנו בחורבן בית המקדש.

תיקון החורבן

והנה כעת שאין לנו בית המקדש, צריכים אנו להתבונן לדעת מה הם התיקונים שאנו יכולים לעשות כדי שייבנה בית המקדש.

מצינו בדברי חז"ל שאמרו (ברכות ו, ב) כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה חורבה אחת מחורבותיה של ירושלים, וצריכים להבין מה הטעם בזה, וכיצד מי שמשמח חתן וכלה בונה את חורבות ירושלים?

ויש לפרש כי הנה החורבן היה מחמת מידות רעות, וכמאמרם (יומא ט, ב) מקדש שני מפני מה חרב מפני שהייתה בו שנאת חנם, ושנאת חנם גורמת להרבה מידות רעות, והחורבן נמשך עד עכשיו מפני שיש בנו עדיין שנאת חנם ומידות רעות הגורמות להמשך החורבן.

שנאת חנם היא חטא חמור מאד, אפילו שנאה שבלב, ועוברים עליה בלא תשנא את אחיך בלבבך, ומצינו גם שנאה הגורמת להפסיד עולם

הבא, כמו שהאר"י רבינו יונה במדרגה העשירית (ג, קס) וכתב שבעה אופנים השייכים לכת שונאי השם, שאין להם חלק לעולם הבא, אפילו מחמת שנאה שבלב, ומרן המשגיח בעל אור יחזקאל היה מדבר על זה הרבה בשיחותיו, כפי הנראה מפני שהוא דבר המצוי שבני אדם נכשלים בזה - כדאי לכל אחד לעיין בדברי רבינו יונה שם.

ומאחר שחטא החורבן הוא שנאת חינם, אם כן התיקון לזה הוא באהבת הבריות ומידות טובות, שהם ההיפך משנאת חינם, וככל שיש יותר מידות טובות הרי זה מתקן את חטא החורבן ובונים בזה את חורבות ירושלים, ובדרך משל אמרו "המשמח חתן וכלה" שהוא דוגמא למידות טובות ואהבת הבריות, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות אבל יד, א) שמקיימים בזה מצות ואהבת לרעך כמוך, וכאשר אדם משמח חתן וכלה מתוך כוונה זו של אהבת הבריות, הרי הוא מתקן את חטא החורבן, ולכן נחשב כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

ועוד אמרו חז"ל (ברכות ח, א) "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", והיינו שבזמן בית המקדש השרה הקב"ה את שכנינו בבית המקדש, אבל לאחר החורבן אין השכינה שורה אלא בארבע אמות של הלכה.

וביאר הרב מפוניבז' כי אין הכוונה שבזמן בית המקדש לא שרתה השכינה בארבע אמות של הלכה, אלא בזמן המקדש שרתה השכינה גם בארבע אמות של הלכה וגם בבית המקדש, ומיום שחרב בית המקדש נשארה שכינה שרויה רק בארבע אמות של הלכה, וזהו שאמרו כי עכשיו אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה "בלבד".

ועוד מצינו (מגילה כט, א) שבתי כנסיות ובתי מדרשות נקראים מקדש מעט, ומטעם זה נפסק להלכה (שו"ע או"ח קנב) שאסור לשבור אבן מבית הכנסת, כמו מבית המקדש, ולשיטת היראים הוא איסור דאורייתא, ועוברים בלא תעשון כן להשם אלוהים, והיינו מפני שבית הכנסת נקרא מקדש מעט, לכן מי ששובר ממנו אבן הוא כמי שפוגע בשכינה, וכך גם להיפך מי שעוסק בתורה בארבע אמות של הלכה, הוא בונה בית המקדש, כי המקום מתקדש על ידי עסק התורה.

מידות ואמונה

אמנם יש גם דברים המסלקים את הקדושה, כמו שמצינו בגמרא (יבמות צו, ב) מעשה שהיה בבית כנסת בטבריה, שנחלקו בהלכה ונתעורר ויכוח מתוך ריתחא דאורייתא, כמאמרם (קידושין ל, ב) אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שיושבים ועוסקים בתורה נעשים אויבים זה לזה וכו', אך מתוך ריתחא דאורייתא הגיעו לידי כעס, עד שנקרע ספר תורה בחמתו, ואמר על זה רבי יוסי בן קיסמא, תמה אני אם לא יהיה המקום הזה בית עבודה זרה. וכתב המאירי שם כי הכעס היא מידה מגונה מאד, ובפרט במקום קדוש הרי זה מגונה ביותר.

ובאמת אמרו (זוהר ח"א כז, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, והיינו שיש דמיון בין כעס לעבודה זרה, וביארנו כמה פעמים כי כעס שעבודה זרה היא היפך האמונה כך גם כעס הוא נגד האמונה, מפני שדרך כלל אדם כועס על מי שמצער אותו, ולפי האמונה הרי כל צער הוא מן השמים, ואין שום סיבה להקפיד על מי שצער אותו, כי הצער היה מגיע בלאו הכי, מפני שכך נגזר עליו בשמים.

ורק צריך להתבונן ולחשוב מה היא הסיבה שנגזר עליו צער מן השמים, אם הוא צדיק נותנים לו מן השמים ייסורים של אהבה כדי להגדיל שכרו בעולם הבא, וצריך לשמוח בייסורים אלו, ואם אינו שמח אלא מצטער בהם, כנראה שאינו צדיק, ואם כן הייסורים באים עליו לכפרת עוונותיו, וגם אז צריך לשמוח שנותנים לו ייסורים בעולם הזה במקום ייסורי הגיהנום שהם קשים הרבה יותר.

ופעם הסברתי לאדם אחד חשבון זה, שכל כעס הוא נגד האמונה, ואמר לי כי הוא מבין שהחשבון נכון, ומאמין בכך, אבל בשעת הכעס קשה לו לשלוט בעצמו, ואינו יכול לחשוב חשבונות כאלו.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה בענין הכעס, שנכנס אלי אדם אחד וביקש עצה להתגבר על מידת הכעס, וסיפר כי הוא כועס ומתרגז הרבה בביתו בפרט בשעת הדחק של ערב שבת, ושאלתיו מה הוא עושה בשעה שהוא כועס, ואמר כי הוא צועק ומרים את קולו, ואמרתי לו כי מסתבר שאם יתגבר על עצמו שלא לצעוק בשעת הכעס, זה יועיל להתגבר על מידת הכעס, כי הכעס הוא בלב, וצעקה היא במעשה, ואם יכבוש את צעקתו בשב ואל תעשה, יוכל גם להתגבר על הכעס שבלב.

וניסה בתחילה לעשות כן שבוע אחד, אבל היה קשה לו מאד, ואמר שאינו מסוגל עוד לעמוד בזה, וכיצד יוכל לסבול כל שבוע ייסורים כאלה? ואמרתי לו שאף על פי כן יתאמץ וינסה עוד כמה שבועות שלא לצעוק, ובאמת עשה כן, וכבר בשבוע השני הרגיש הקלה, ולאחר כמה שבועות שבר לגמרי את מידת הכעס, כי ההרגל נעשה לו לטבע, וכמו בענייני הגוף שאדם מרגיל את עצמו על ידי אימונים.

ומאחר שהכעס נובע מחיסרון באמונה, לכן כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, כי הוא כמו עבודה זרה שהיא היפך האמונה, וכך גם בעובדא שנקרע ספר תורה בחמתו, אף על פי שהיה מתוך ריתחא דאורייתא, היה שם כעס יותר מדי, ולכן אמר רבי יוסי שסוף המקום להיות בית עבודה זרה, וכן היה, מפני שהיו שם כעס ומידות רעות שהם כמו עבודה זרה. ועיין עוד בספר חסידים (אות רט) שאם רואים בית הכנסת שחרב זהו מפני שהיו בו מחלוקות ומידות רעות.

*

נמצינו למדים כי התיקון לחטא החורבן הוא על ידי מידות טובות, וכגון המשמח חתן וכלה שהוא עוסק באהבת הבריות, הרי זה נחשב כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, מפני שמתקן בזה את חטא החורבן, וכן מי שעוסק בתורה בארבע אמות של הלכה, זה נחשב שכבר יש לו בית המקדש. ושני עניינים אלו כל אחד יכול להתעלות בהם, שאין סוף למדרגות של דבקות בתורה ודבקות במידות טובות.

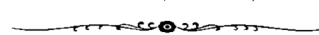
ומלבד עסק התורה ותיקון המידות, צריכים גם חיזוק בעבודת התפילה, והיא עבודה קשה מאד לזכות לדרגה של עבודה שבלב, וצריכים סייעתא דשמיא מרובה לזה, ולפעמים צריכים להתפלל על זה גופא, תפילה על תפילה, לקבל סייעתא דשמיא שהתפילה תהיה כראוי, ולא שייד הצלחה בשום דבר בלי סייעתא דשמיא.

ב"ה אנו כולנו בני תורה ונמצאים בארבע אמות של הלכה שהם כמו בית המקדש, רק צריכים להמשיך בדבקות בתורה ובמידות טובות, ולהמשיך את "בית המקדש" גם בבין הזמנים. יש הרבה בתי כנסת וישיבות ומקומות תורה ללמוד בהם בבין הזמנים, וצריכים שתהא רציפות של עסק התורה ושל עבודה ושל מידות טובות גם בבין הזמנים, לעסוק בזה במשך היום, וגם לעזור בבית כפי הצורך.

ולענין תשעה באב דנו הפוסקים אם יש בו פטור מתלמוד תורה ורק יש 'היתר' למי שרוצה ללמוד דברים המתירים, או שאין פטור מתורה בתשעה באב, ורק אסור ללמוד דברים המשמחים, אבל יש 'חיוב' ללמוד את הדברים המתירים. אמנם זהו רק לגבי תשעה באב, ואילו בין הזמנים ודאי אין בו שום פטור מתלמוד תורה.

ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' שאמר כי בין הזמנים הוא "זמן של בין הזמנים", והיינו שהוא זמן של תורה כמו באמצע הזמן, ואין בו היתר לביטול תורה, רק יש בו סדרים אחרים, שכל אחד יכול ללמוד מה שלבו חפץ, אבל צריכים להמשיך עם עול תורה בלי הפסק.

בעזרת השם נוזה כולנו לסייעתא דשמיא, ולבנין בית המקדש, לא רק מקדש מעט, אלא בית המקדש ממש, שייבנה במהרה בימינו!

נדבת ידידינו החפץ בעילום שמו

כהודיה להש"ת לרגל הולדת בנו בשעה טובה ומוצלחת, יהי רצון שיזכו אביו ואמו שיחיו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לעילוי נשמות

הרב **שמואל אפשטיין** זצ"ל

ב"ר **יצחק** זצ"ל

נלב"ע ד' מנחם אב תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמות

האבן רבי **יעקב משה שוורץ** זצ"ל

בן ר' **בונם** זצ"ל

נלב"ע א' מנחם אב תשס"ט - תנצב"ה

ברכת מזל טוב לידידינו החתן המופלג **מרדכי פאלי** שיחי' נינו חביבו ויד ימינו של רבינו שליט"א

לרגל בואו בברית האירוסין בשעה טובה ומוצלחת, יהי רצון שיעלה הזיווג יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל!

בכבוד ויקר, תלמידי רבינו שליט"א